
LOCUIŢELE COMUNITĂŢILOR HALLSTATTIENE DIN SPAŢIUL EST-CARPATIC ÎN SECOLELE XII-VIII A. CHR. (tradiții, deosebiri culturale și perspectivele cercetării comparative)

**Maia Kaşuba
Aurel Zanoci**

Spațiul est-carpatic în secolele XII-VIII a. Chr.

În perioada de tranziție de la epoca bronzului spre epoca fierului spațiul est-carpatic începe să fie populat de un șir de comunități etno-culturale, deosebite de cele locale. Apartenența culturală a acestora la grupurile hallstattiene din spațiul carpatic și regiunea balcano-dunăreană permite specialiștilor să vorbească despre așa-numitul proces de „hallstattizare” a spațiului est-carpatic (Levițki 1994a; idem 2003; Дергачёв 1997; Kashuba 2004, 56-57; idem 2008, 56-61; idem 2011; Niculită, Zanoci 2007, 428-435; Бруяко 2005, 245-254). Este vorba despre câteva culturi și blocuri de culturi hallstattiene, cunoscute în bazinul carpatic și Europa de Sud-Est, arealul de răspândire al cărora ajunge în est până în spațiul est-carpatic și nord-vestul Mării Negre (fig. 1).

Cultura hallstattiană timpurie *Holíhrady* din regiunile de la est de Carpați și din Podolia de Vest (cca 1200 – cca 800(?) a. Chr.), ține de cultura cu ceramică canelată Gáva, originară din bazinul carpatic, formând toate împreună așa-numitul bloc cultural Gáva-Holíhrady-Grănicești (Свешников 1964, 40 ș.u.; Смирнова 1969, 7-33; idem 1976, 18 сл.; idem 1990; Крушельницка 1990; idem 1993, 56 ș.u.; Малеев 1981; Крушельницкая, Малеев 1990, 123 ș.u.).

Cultura hallstattiană timpurie *Chişinău-Corlăteni* (cca 1200 – cca 900 a. Chr.) din regiunea de silvostepă a interfluviului Nistru-Siret este legată de cultura cu ceramică canelată de tip Belegiş II din bazinul Dunărei Mijlocii (László 1994; Levițki 1994a; Sava, Levițki 1995, 157 ș.u.).

Grupul cultural *Tămăoani-Holercani* cu ceramică incizată și lustruită (cca 1100 – cca 1000 a. Chr.), cunoscut în spațiul dintre Siret și Nistru, în zona de confluență a stepei cu silvostepa, reprezintă periferia de nord și nord-est a blocului cultural de la Dunărea de Jos Babadag I-Tămăoani-Holercani (și grupul Balta din stânga Nistrului) (Hänsel

1976, 122 ș.u.; László 1986, 65 ș.u.; Levițki 1994b, 219 ș.u.; Ванчугов 1993, 28-39; Nicic 2008).

Cultura hallstattiană timpurie *Cozia-Saharna* cu ceramică incizată și ștampilată (cca 1000 – cca 800 a. Chr.) din regiunea de silvostepă a interfluviului Nistru-Siret reprezintă limita de est a blocului cultural est-balcanic de tip Insula Banului-Pšeničevo II-Babadag II (Hänsel 1976, 134 ș.u.; László 1989, 111 ș.u.; Кашуба 2000, 255 ș.u.; Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008).

Cultura hallstattiană mijlocie *Șoldănești* (cca. 800 – cca 700 a. Chr.)¹, răspândită în regiunea de sud a bazinului Nistrului Mijlociu, este parte componentă a complexului cultural Basarabi, care își are originea în zona Dunării Mijlocii (Мелюкова 1958, 64-76; Лапушнян 1979; Гольцева, Кашуба 1995, 32-37; Kaşuba 2008a, 37-50).

Repercusiunile procesului de hallstattizare a spațiului est-carpatic, care s-a derulat în secolele XII-VIII/VII a. Chr., pot fi urmărite atât în cultura materială, cât și în cea spirituală a comunităților din aceste regiuni.

Un loc aparte, în acest proces, ocupă locuințele care reprezintă nu numai niște construcții arhitectonice, dar și mediul de trai al oamenilor din acea perioadă (fig. 2). Cercetările arheologice, efectuate în ultimele decenii în spațiul est-carpatic, au scos în evidență un șir de locuințe, diferite ca formă, dimensiuni, material de construcție etc. Plecând de la premisa că nu există pentru moment studii, care ar pune în discuție problema locuințelor la comunitățile hallstattiene din regiunile de la răsărit de Carpați, ne-am propus drept scop:

- de colectat toate informațiile posibile despre locuințele comunităților hallstattiene din spațiul est-carpatic și de întocmit un repertoriu comun pentru această regiune;

¹ Cultura Basarabi-Șoldănești a existat în sec. VIII - începutul sec. VII a. Chr. Însă, atât timp cât nu a fost stabilită cu certitudine limita superioară a acesteia, considerăm sec. VIII a. Chr. drept perioadă de bază în evoluția ei.

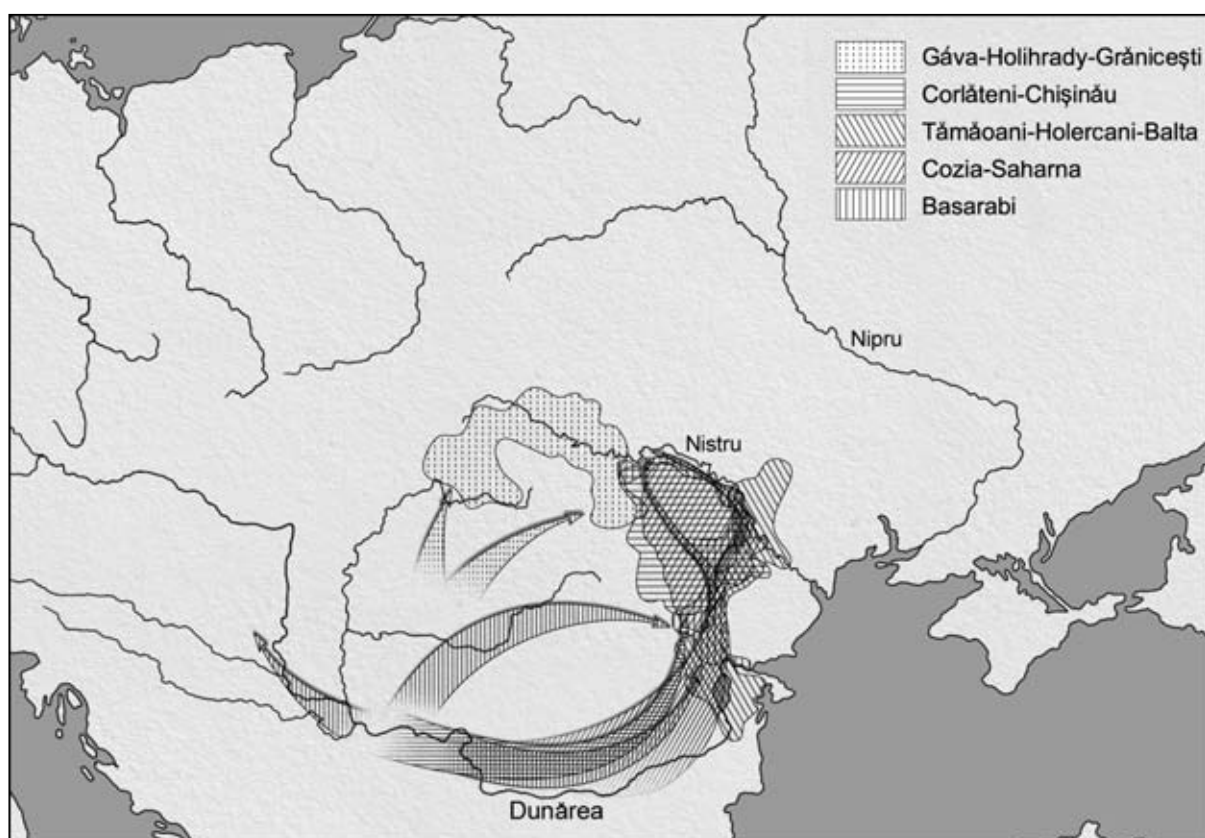

Fig. 1. Răspândirea culturilor hallstattiene timpurii și mijlocii în spațiul est-carpatic, aproximativ 1200-700 a. Chr.

- de elaborat o schemă tipologică, cu caracter general, pentru clasificarea locuințelor;
- de clasificat locuințele din spațiul est-carpatic, din perioada hallstattiană timpurie și mijlocie;
- de efectuat o analiză comparativă a locuințelor, în funcție de culturile arheologice, evidențiind deosebirile și particularitățile comune.

Principiile clasificării locuințelor din bronzul târziu și prima epocă a fierului din spațiul est-carpatic

„<...> locuința este piatra fundamentală a vieții omenеști <...>

*Să acceptăm drept axiomă:
fără locuință omul să existe nu poate”*

(M. Bulgakov, Tratat despre locuință)

Locuința reprezintă una dintre formele spațiului cultural de asigurare a vieții. „Făcând locuința locuință” și organizând spațiul din jurul său, omul crea nu numai sfera interioară de protecție de habitat ci și mediul cotidian confortabil de casă. Spațiul casei includea întotdeauna și reprezentările mitologico-poetice despre lumea înconjurătoare și despre omul însuși – ca într-o

replică a lumii exterioare (redușă până la dimensiuni umane), în el se reproduceau particularitățile mediului din jur, spre exemplu, detalii ale landșaftului. Se menționează că, în diverse principii de organizare a interiorului, indirect, se reflectă condițiile de trai ale comunităților umane: pe orizontală (extins și „scund”) sau pe verticală (îngrămădit și înghesuit). O astfel de mijlocire este determinată de clasificările culturale inițiale (mitologice), care în mod evident ori voalată de obicei intră în conflict cu exigențele „rationale” ale vieții casnice. Însă anume în urma acestui conflict neevident așa-numitele proprietăți fizice ale obiectului devin particularități culturale și are loc semantizarea – când obiectele devin observabile și se remarcă din rândul comun (Цивьян 1978, 65 ș.u.; Байбурын 1981; idem 1983, 9 ș.u., 133 ș.u.; Баранов 2008, 20-25; Дмитриев В. 2008, 104 ș.u.). În continuare astfel de obiecte, înzestrate cu un înalt grad de semnificație culturală, alcătuiesc acei factori-determinatori culturali, datorită cărora se deosebesc diverse comunități. Și în acest context locuința se manifestă nu numai ca un obiect material, reprezentând în societatea tradițională unul dintre simbolu-

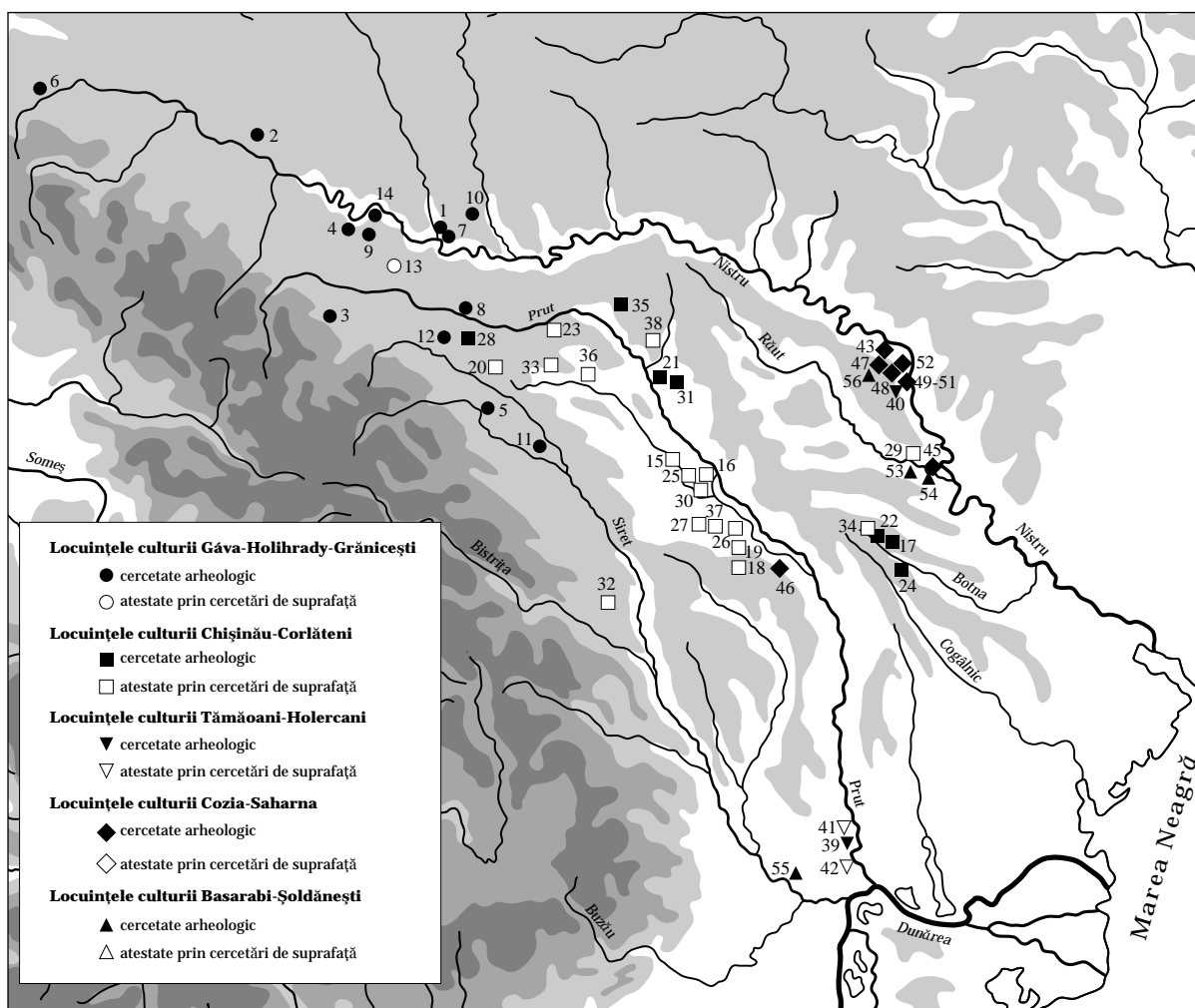

Fig. 2. Răspândirea locuințelor hallstattiene din sec. XII-VIII a. Chr. în spațiul est-carpatic.

rile-cheie ale culturii, structural formând spațiu pentru schemele sale tradiționale, atribuite de tabloul lumii în diferite timpuri și unor popoare diverse. Casa a relevat lumii sensul de spațialitate valorificată de om și prin aceasta se manifestă drept cea mai organizată parte a sa, care se opune lumii naturale înconjurătoare (Байбурин 1983, 10 ș.u., 133 ș.u.; Дмитриев С. 2008, 108 ș.u.).

Având în vedere aceasta, efectuarea cercetării tipologice a construcțiilor locative ce aparțin comunităților culturale hallstattiene din spațiul est-carpatic, va permite evidențierea acelor particularități specifice ale complexelor și de organizare a spațiului casnic, care le-ar deosebi nu numai de vecinii apropiați, ci și de cei îndepărtați. Pe de altă parte, va apărea posibilitatea determinării volumului și caracterului fondului de izvoare referitoare la construirea locuințelor în mediul comu-

nităților culturale hallstattiene din zona de la est de Carpați (fig. 2).

O astfel de cercetare tipologică a complexelor locative a comunităților culturale hallstattiene de la est de Carpați trebuie să fie precedată de relevarea principiilor comune, deja utilizate de cercetători în lucrările consacrate culturilor perioadei târzii a epocii bronzului și primei epoci a fierului din zonă. Aici trebuie remarcată contribuția mai multor savanți, lucrările dedicate culturilor hallstattiene ale cărora sunt citate în compartimentele corespunzătoare, la fel și în catalogul anexat. Dintre studiile de generalizare și sinteză, în care este analizat habitatul comunităților hallstattiene din spațiul est-carpatic, menționăm pe cele semnate de E. Ciocea (1981, 47-65), A. László (1994, 53-55, 107-108), O. Levițki (1994a, 58-64), M. Kašuba (2000, 260-265), A. Nicic (2008, 50-53) etc. Menționăm și faptul că izvoarele sunt extrem

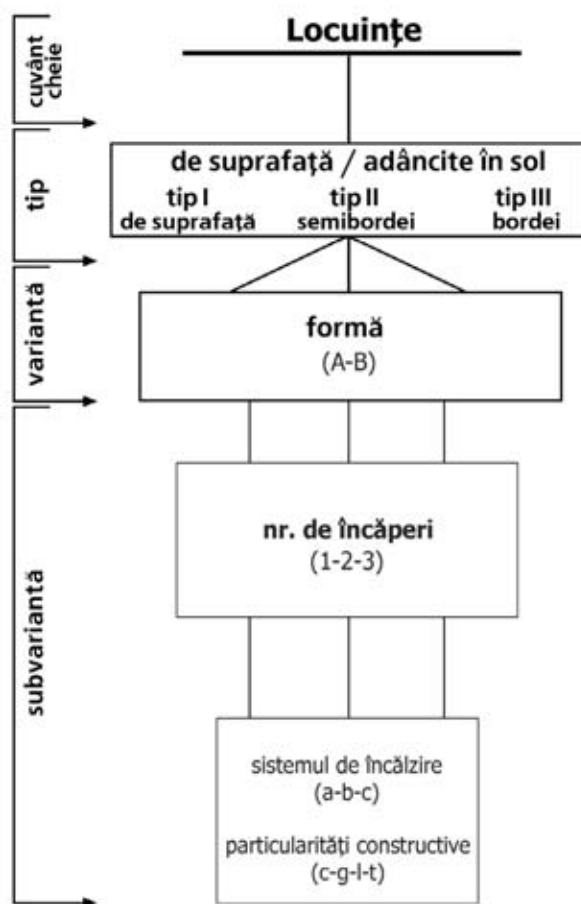

Fig. 3. Clasificarea locuințelor hallstattiene timpurii și mijlocii din spațiul est-carpatic. Legenda: *forma* (A – patrulateră, B – ovală/rotundă); *nr. de încăperi* (1 - o încăpere, 2 - două încăperi, 3 - trei încăperi); *sistemul de încălzire* (a - vatră, b - cuptor, c - vatră portabilă); *particularități constructive* (c - coridor, g - groapa, l - laviță, t - trepte).

de fragmentare: este foarte dificil de conturat, în timpul investigațiilor arheologice, semnele clare ale locuințelor și particularitățile lor constructive, iar starea solurilor, adeseori, nu permite identificarea gropilor de pari cu o mică adâncime ori/și a gropițelor de țărushi. Totuși, sursele arheologice rămân a fi cele mai importante în elaborarea schemelor de clasificare. În etnografie, spre exemplu, unul dintre criteriile de bază în tipologia locuințelor este înălțimea lor de la suprafața solului – astfel au fost determinate tipurile principale ale locuințelor est-slave (vezi Зеленин 1991, 290 ș.u.). În cazul arheologiei, noi ne ocupăm doar de vestigiile acestor complexe. În asemenea condiții este dificil de stabilit forma acoperișului, prezența și locul de amplasare a ferestrelor, particularități-

le amenajărilor interioare etc. Utilizând doar date indirecte, toate acestea pot fi numai presupuse. Nu mai puține probleme apar la determinarea caracteristicilor dihotomice ale construcțiilor – la divizarea lor în cele cu carcasă (greutatea acoperișului sprijinindu-se pe parii carcasei) și cu pereți de susținere (când acoperișul este sprijinit de pereți) (Баумгартен 1989, 39).

Generalizarea clasificărilor existente, precum și o cercetare complexă a vestigiilor complexelor de locuit din spațiul est-carpatic permite o nouă abordare tipologică a locuințelor din bronzul târziu și prima epocă a fierului. Analiza locuinței în calitate de complex, ce constă din câteva părți componente (elemente arhitecturale și de planimetrie, sistem de încălzire, particularități constructive etc.) conduce la următoarea schemă de clasificare (fig. 3):

1. *Cuvânt-cheie* – locuințe;
2. *Tip* – poziția locuinței față de nivelul antic de călcare/strat steril (I-III):
 - tip I – locuințe de suprafață,
 - tip II – locuințe puțin/semiadâncite, de la 0,2-0,3 până la 0,6-0,8 m² – semibordeie,
 - tip III – locuințe adâncite considerabil, peste 0,8-0,9 m – bordeie;
3. *Variantă* (I-III.A-B) – forma (A - patrulateră, B - ovală/rotundă);
4. *Subvariantă* (I-III.A-B.1-2-3.a-b-c.c.g.l.t) – detalii ce țin de construcție, sistemul de încălzire, amenajarea interiorului etc.:
 - * numărul de încăperi (1, 2, 3),
 - * sistemul de încălzire (a - vatră, b - cuptor, c - vatră portabilă),
 - * particularități constructive (c - coridor, g - groapa, l - laviță, t - trepte etc.)³.

Din cele expuse mai sus observăm că tipologia propusă rămâne a fi deschisă, fapt ce permite completarea și modificarea ei în funcție de apariția unor noi informații despre locuințele comunităților hallstattiene din spațiul est-carpatic.

În legătură cu schema propusă apare o întrebare logică – este oare necesară o asemenea clasi-

² În unele lucrări se face o separare între locuințele puțin adâncite (cu baza adâncită) și cele semiadâncite (semibordeie). Noi, însă, pledăm pentru unificarea acestora, fiindcă în nu întotdeauna este posibil de a scoate în evidență adâncirea neconsiderabilă (0,1-0,3 m) a locuințelor.

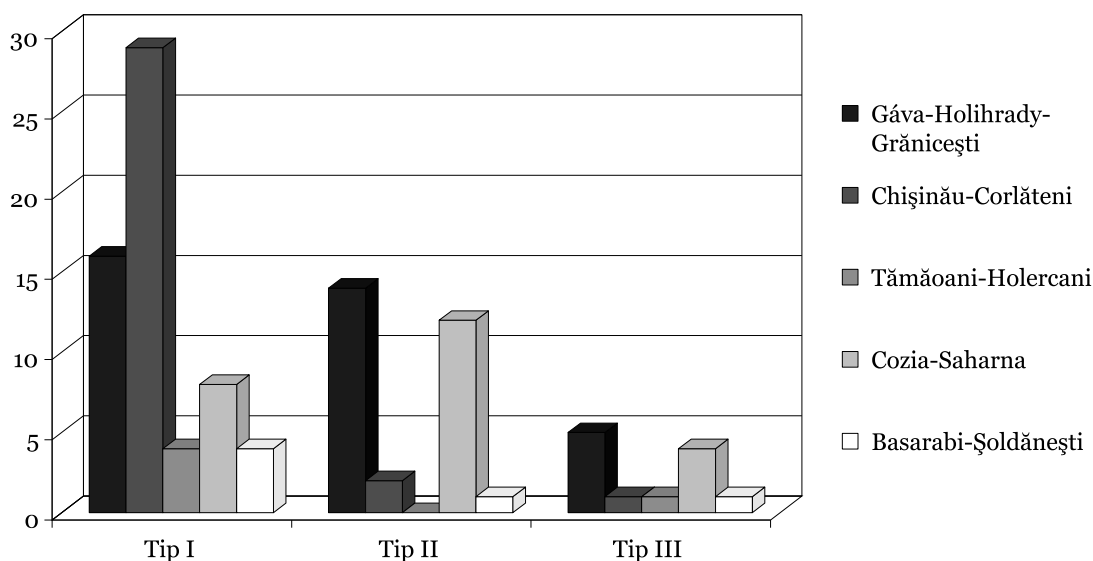
³ Această codificare (cifre romane, cifre arabe și litere) va fi utilizată atât în schemele de clasificare, realizate pentru fiecare cultură arheologică hallstattiiană timpurie (fig. 7; 10; 11/B; 16; 18/B), cât și în catalogul de la sfârșitul studiului.

Tabelul 1

Locuințele hallstattiene (sec. XII-VIII a. Chr.) din spațiul est-carpatic

CULTURA	LOCUIŢE			TOTAL
	de suprafață (tip I)	semibordei (tip II)	bordei (tip III)	
Gáva-Holihrad-Grănicești	16	14	5	35
Chişinău-Corlăteni	29	2	1	32
Tămăoani-Holercani	4	0	1	5
Cozia-Saharna	8	12	4	24
Basarabi-Şoldăneşti	4	1	1	6
Total	61	29	12	102

Diagrama 1

Repartizarea locuințelor hallstattiene (sec. XII-VIII a. Chr.) din spațiul est-carpatic în funcție de cultură arheologică și tip

ficare complicată, cu utilizarea cifrelor, literelor etc.⁴ Astfel de tipologii au fost propuse pentru mai multe categorii de vestigii arheologice și sunt utilizate, mai ales, în literatura de specialitate din Europa Centrală și de Vest, și, mai rar, în Europa de Est. Acestea permit nu numai o sistematizare a materialelor descoperite, dar și o cercetare comparativă, începând cu nivelul local și regional și până la cel global. Clasificări similare, cu utilizarea cifrelor și literelor stau la baza schemelor crono-

logice ale epocilor bronzului și fierului timpuriu, elaborate pentru Europa de Nord, Centrală și de Sud. Aceleași principii au fost adoptate și pentru unele categorii de piese, ca de exemplu fibulele⁵. Astfel, încercarea de a elabora o nouă tipologie a locuințelor hallstattiene timpurii și mijlocii pe deplin se include în tendințele generale de cercetare arheologică la etapa contemporană.

⁴ O tipologie similară a fost elaborată, de exemplu, pentru locuințele de la Sighișoara-Dealul Viilor (Harhoiu, Baltag 2006, 19-25).

⁵ Aici am menționa o serie de lucrări publicate în secolul trecut (Blinkenberg 1926, 41 ș.u.; Kilian 1985, 147 ș.u.; Sundwall 1943, 8 ș.u.; Riemann 1979, 5 ș.u.), dar și unele mai recente (Kaşuba 2008b, 207 ș.u.; Dörrer 2008, 543 ș.u.).

Locuințele comunităților hallstattiene din spațiul est-carpatic în sec. XII-VIII a. Chr.⁶

Actualmente⁷ în spațiul est-carpatic sunt cunoscute 102 locuințe, care provin din 56 așezări, atribuite comunităților hallstattiene din secolele XII-VIII a. Chr. (vezi repertoriu; tab. 1-6; diagrama 1).

Gáva-Holihrad-Grănicești

Pentru cultura Gáva-Holihrad-Grănicești sunt caracteristice două tipuri de așezări: fortificate și deschise. Observația este valabilă atât pentru epicentrul culturii Gáva în Transilvania (Horedt 1974, 205-228; Vasiliev 1995), cât și pentru regiunile periferice – Transcarpatia (Смирнова 1966, 397 ș.u.; Прохненко 1999, 77-82) și spațiul est-carpatic (László 1989, 116, 120 ș.u.; idem 1994, 48 ș.u.; László et al. 2006, 330-331; Ursulescu, Popovici 1997, 51 ș.u.; Малеев 1981, 26 ș.u.; idem 1987, 86, рис. 1; Zanoci 1999, 105-120).

În cele mai frecvente cazuri siturile din spațiul est-carpatic, indiferent de tipul lor, au fost amenajate pe promontoriile sau platourile evidențiate din preajma râurilor. De exemplu, fortificația Siret-Dealul Ruina a fost amplasată pe un promontoriu înalt cu versantele abrupte, ce se înalță deasupra văii Siretului (László et al. 2001, 230-232). O situație similară ocupă și așezările deschise, cum ar fi de cea de la Magala, amplasată pe un promontoriu înalt din lunca Prutului (Смирнова 1969, рис. 1). Uneori așezările deschise sunt situate și pe terasele joase ale unor râuri sau pâraie (Малеев 1981, 24 ș.u.).

Unul dintre principalele monumente ale culturii Gáva de pe teritoriul Moldovei rămâne a fi cel de la Grănicești, pe baza materialelor căruia A. László (1994, 48 ș.u.) a identificat grupul Grănicești în calitate de variantă periferică. Siturile din Ucraina subcarpatică, de așa-numitul tip Holihrad, au fost identificate de către I.K. Svešnikov (СВЕШНИКОВ 1964, 40 ș.u.), studiate mai apoi de către G.I. Smirnova, Ju.N. Maleev și L.I.

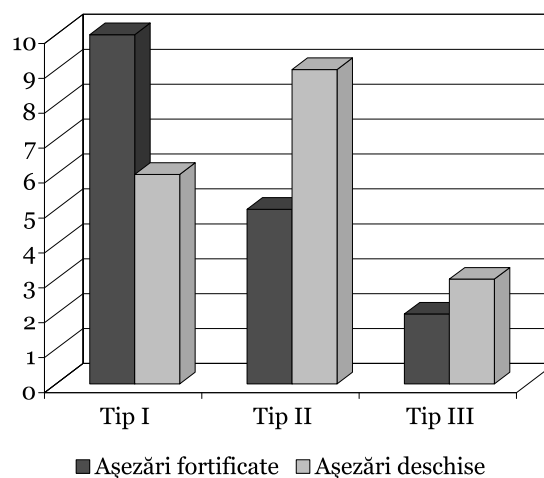
Krušel'nickaia (Крушельницкая, Малеев 1990, 123 ș.u.). Însă, monumentul de reper stratigrafic este considerat până în prezent cel de la Magala (Смирнова 1969, 7-33; idem 1976, 18 ș.u.; ș.a.). O importanță deosebită au și cercetările de la selinele din regiunea subcarpatică – Loeva, Tekuča ș.a. (Крушельницкая 1993, 56 ș.u.), precum și săpăturile arheologice întreprinse de Ju. Maleev la fortificațiile, așezările civile și necropolele din Bucovina de Nord (Малеев 1981).

Clasificarea propusă pentru locuințele culturii Gáva-Holihrad-Grănicești ar putea fi considerată drept o variantă de lucru, fiindcă există o serie de cauze obiective. Printre acestea am menționa gradul selectiv și insuficient de publicare a celor mai importante monumente din regiunea Nistrului Mijlociu și Superior⁸ și a celor din bazinul Siretului⁹.

În spațiul est-carpatic al culturii Gáva-Holihrad-Grănicești au fost cercetate 35 locuințe (tab. 2; diagrama 2), care provin din 14 așezări civile și fortificate. Acestea pot fi împărțite în trei tipuri de bază: tipul I – de suprafață; tipul II – semibordei (ad. 0,6-0,8 m); tipul III – bordei (ad. 0,9-1,0 m).

Diagrama 2

Repartizarea tipurilor locuințelor culturii Gáva-Holihrad-Grănicești în funcție de tipul așezărilor

⁶ În studiul de față nu ne propunem să urmărim evoluția în timp a tehnicii de construcție a locuințelor, nici să identificăm izvoarele unor tradiții în edificarea lor. Acestea rămân a fi subiectul altei cercetări.

⁷ Documentarea cu privire la locuințele hallstattiene a fost efectuată, plecând de la informațiile disponibile la începutul anului 2010. Pentru culturile Gáva-Holihrad-Grănicești și Chișinău-Corlăteni datele sunt incomplete, fiindcă numărul locuințelor investigate este mult mai mare, însă acestea rămân a fi nepublicate în continuare.

⁸ Până în prezent rămân a fi nepublicate în cea mai mare parte rezultatele investigațiilor arheologice, întreprinse de către Ju. Maleev, la așezările УОИІ ІАQH УУсе, Lisičniki, Zalesčiki etc. Abia în anul 2008 colaboratorii Catedrei de Arheologie și Muzeologie a Universității Naționale din Kiev, sub conducerea lui R.V. Terpilovski, împreună cu M. Kašuba au început studiarea materialelor din aceste situri (vezi catalogul de la sfârșitul articolului).

⁹ Este vorba de așezarea fortificată Siret-Dealul Ruina unde au fost întreprinse cercetări arheologice pe parcursul mai multor ani, însă rezultatele au fost publicate doar sumar.

Tabelul 2

Locuințele culturii Gáva-Holihrad-Grănicești

nr.	Așezarea	de suprafață (tip I)			semibordei (tip II)			bordei (tip III)			suprafața	particularități	
		forma	nr. încăp.	inst. încălz.	forma	nr. încăp.	inst. încălz.	forma	nr. încăp.	inst. încălz.			
1	Blyščanka							oval	1	1 vatră	2,6×1,8		
2	Bovšev I	1			oval	1	1 cuptor				6,0×3,5		
		2			oval	1	1 cuptor				6,0×3,5		
		3			oval	1	1 cuptor				6,0×3,5		
3	Girs'ke	patrulat.	1	1 vatră port.							8,0×3,6		
4	Gorodnica	1	patrulat.	2	1 vatră port.							15,6 m ²	
		2	patrulat.	2	1 vatră							?	
		3				patrulat.	1	1 cuptor				14 m ²	coridor
		4							patrulat.	1	1 vatră port.	5,4×4,8	trepte
5	Grănicești	1			oval	1	1 vatră				5×4	trepte	
		2			oval	1	1 vatră port. ?				?	trepte	
		3	patrulat.	1	1 vatră							20 m ²	
6	Kul'čicy	patrulat.	1	1 vatră							10 m ²		
7	Lisičniki				patrulat.	1	1 cuptor				7,5×5,0		
8	Magala	1	patrulat.	1	2 vetre							?	
		2							patrulat.	1	1 vatră	24 m ²	laviță
		3	?	1	? cuptor							?	
		4							oval	1	3 vetre	9×6	laviță
		5				patrulat.	2	1 vatră port.					80 m ²
9	Nazarenkove	patrulat.	1	1 vatră port.							10,8×3,0		
10	1 LQH Kryvče	1			patrulat.	1	2 cuptoare					6,15×3,95	
		2			oval	1	1 cuptor					4,1×2,2	
		3			patrulat.	1	2 cuptoare					5,6×3,0	
11	Preutești							?	1	?	?		
12	Siret	1	?	1	?							?	
		2	?	1	1 vatră							?	
		3	?	1	2 vetre							?	
		4	?	1	1 vatră							?	
		5	?	1	3 vetre							?	
		6	?	1	1 vatră							?	
13	Steceva	?	1	1 cuptor							?		
14	Zaleščiki	1	patrulat.	3	3 cuptoare							?	piatră
		2				patrulat.	1	1 cuptor				2,8×2,8	
		3				oval	1	1 cuptor				5,16×3,25	
		4				patrulat.	1	1 cuptor				?	
TOTAL		35	16		14			5					

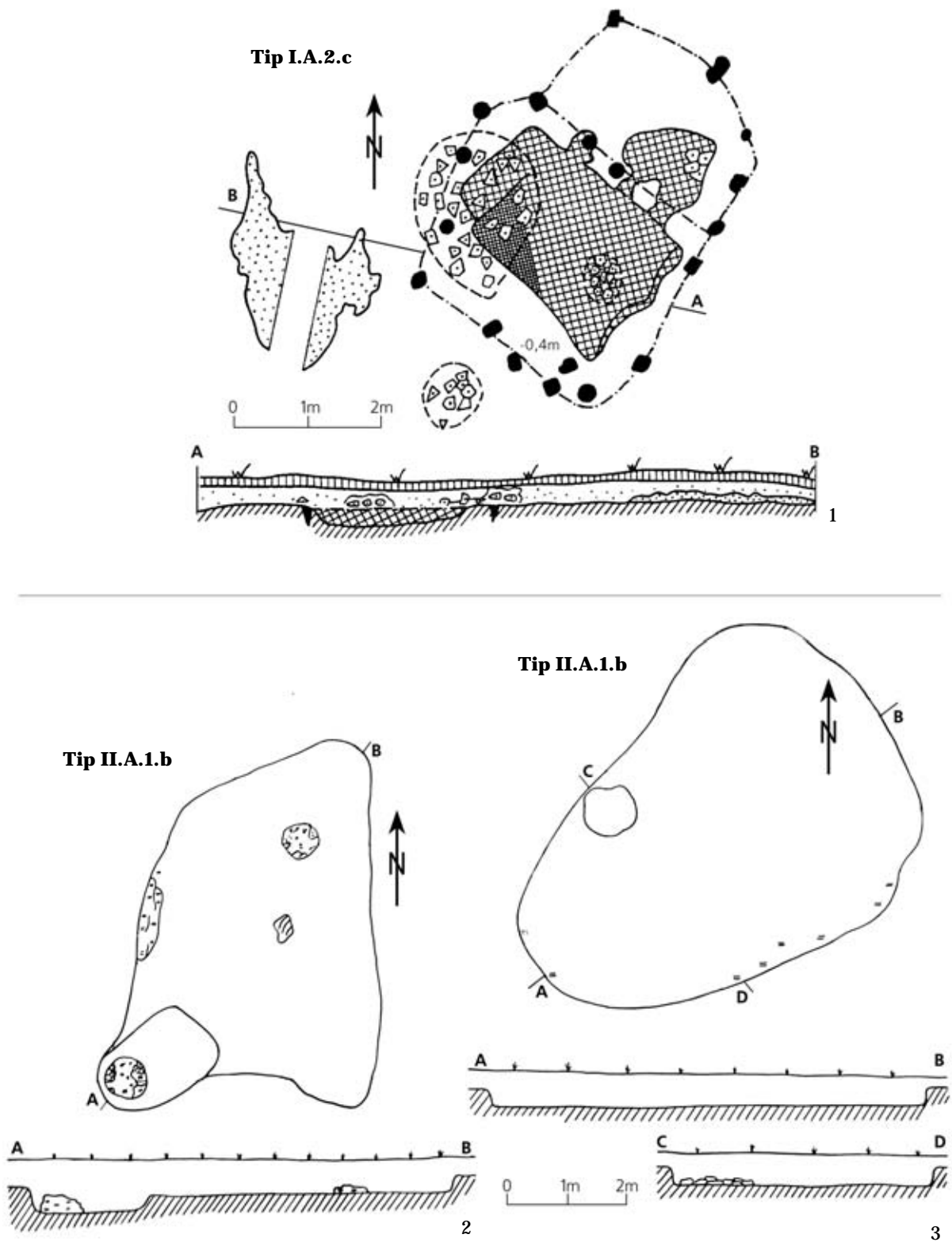

Fig. 4. Locuințele culturii Gáva-Holihrad-Grănicești din spațiul est-carpatic: 1 - locuință de suprafață, Gorod-QFD VP IERUGH.1 IaQH. UYče; 3 - semibordei, Lisičniki (după Крушельницька 1993; Малеев 1981).

secundare. Astfel, subvarianta de bază I.A.1 conține trei subvariante secundare: *I.A.1.a* (o încăpere, una sau mai multe vetre) – Kul'čicy, Magala; *I.A.1.b* (o încăpere, un cuptor) – Magala, Steceva; *I.A.1.c* (o încăpere, vatră portabilă) – Girs'ke, Nazarenkove. La rândul său, subvarianta de bază I.A.2 a fost împărțită în două subvariante secundare: *I.A.2.a* (două încăperi, una sau câteva vetre) – Gorodnica; *I.A.2.c* (două încăperi, vatră portabilă) – Gorodnica. Subvarianta de bază I.A.3 conține în prezent o singură subvariantă secundară – *I.A.3.b* (trei încăperi, trei cuptoare) – Zalesčiki (fig. 4/1; 7).

Semibordeie (14 construcții; tab. 2). La acest tip de locuințe circa jumătate din înălțimea pereților era adâncită în sol, iar restul era ridicată la suprafață. Suprastructura era, de regulă, construită din pari de lemn, împlețiți cu nuiiele și unsă cu lut. În funcție de forma cavității adâncite în sol semibordeiele sunt divizate în două variante de bază: II.A – rectangulară sau cvasirectangulară și II.B – ovală sau cvasiovală (fig. 4/2-3; 5/1-2; 7).

Toate locuințele ce țin de varianta II.A, cu excepția celei de la Magala, constau dintr-o singură încăpere și erau încălzite cu instalații de încălzire staționare. Astfel, această variantă este împărțită în două subvariante de bază: II.A.1 – cu o singură încăpere (Gorodnica, LisičQL 1 IaQH. UYče etc.) și II.A.2 – cu două încăperi (Magala). Pentru încălzirea semibordeilor patrulatere cu o singură încăpere au fost utilizate unul sau două cuptoare. Astfel, subvarianta de bază II.A.1 este reprezentată de o singură subvariantă secundară *II.A.1.b* (o încăpere, unul sau două cuptoare) – Lisičniki, 1 IaQH. UYče etc. Semibordeiul compartimentat de la Magala (II.A.2), conform particularităților sale constructive, probabil a fost încălzit de o vatră portabilă, căpătând respectiv codificarea *II.A.2.c* (fig. 5/1-2).

Locuințele de formă ovală/cvasiovală constau dintr-o singură încăpere (II.B.1) și au fost încălzite cu diferite instalații, ce permite divizarea lor în trei subvariante secundare: *II.B.1.a* (o încăpere, o vatră) – Grănicești; *II.B.1.b* (o încăpere, un cuptor) ± %RYāHY, 1 IaQH. UYče, Zalesčiki etc.; *II.B.1.c* (o încăpere, o vatră portabilă?) – Grănicești.

La unele locuințe de tip semibordei au fost scoase în evidență o serie de particularități constructive, cum ar fi: coridoare (c), trepte (t) sau intrări (i)

etc. Astfel, acestea căpătând codificarea respectivă: Corodnica (II.A.1.b.c), Grănicești (II.B.1.a.t) (fig. 4/2-3; 7), Magala (II.A.2.c.i) etc.

Bordeiele sunt, în general, puține în așezările culturii Gáva-Holihrad-Grănicești (5 construcții; tab. 2), fiind divizate, în funcție de forma cavității, în două variante de bază: III.A – patrulate/cvasirectulare (2) și III.B – ovale/cvasiovale (3) (fig. 6/1-2; 7). Toate constau dintr-o singură încăpere, căpătând astfel cifrul subvariantelor de bază: III.A.1 și, respectiv, III.B.1. Bordeiele, indiferent de forma lor, au fost încălzite în majoritatea cazurilor de una sau mai multe vetre – Magala (*III.A.1.a*), Blyščanka (*III.B.1.a*) etc. Excepție face așezarea de la Gorodnica unde a fost cercetată o locuință adâncită, dotată cu o vatră portabilă (III.A.1.c). La trei din cele cinci bordeie, cunoscute în arealul est-carpatic al culturii Gáva-Holihrad-Grănicești, au fost atestate unele particularități constructive, cum ar fi lavițele (Magala – *III.A.1.a.l*, *III.B.1.a.l*) sau treptele (Gorodnica – *III.A.1.c.t*).

Sinteză. Efectuând o analiză (diagrama 2) a răspândirii locuințelor în funcție de tipul de așezare (fortificație, așezare civilă) s-a observat că edificiile de suprafață (tip I) sunt mai frecvent întâlnite în așezările fortificate (10) și mai rar în cele deschise (6). În schimb, construcțiile adâncite (tip II și III) predomină în siturile nefortificate. Această observație este valabilă și pentru așezările din Transilvania, unde locuințele de suprafață sunt mai numerice în fortificații – Dej, Subcetate, Bozna, Ciceu-Corabia (Vasiliev 1995, 15, 39, 64, 93-97) etc. – decât în așezări civile.

Locuințele de suprafață (fig. 4/1; tab. 2), după cum s-a menționat deja, în majoritatea cazurilor, reprezintă construcții compuse din carcasa de lemn, unsă cu lut. Uneori (Zalesčiki, Kul'čicy), pentru o mai bună fixare a scheletului lemnos, a fost utilizată piatra. Locuințele sunt orientate¹¹ NV-SE (3), V-E (3) sau N-S (1), ceea ce presupune predominarea direcției latitudinale. Cea mai mare parte a edificiilor (13) consta dintr-o singură încăpere, două aveau două camere (Gorodnica, loc. nr. 2 și 3) și doar una – trei (Zalesčiki). Suprafața locuințelor cu o singură încăpere variază de la 10-12 m² la 20 m², a celor cu două odăi este de 15,6 (10,6 și 5,0) m², iar a celei cu trei camere de la Za-

¹¹ Aici și în continuare putem vorbi despre orientarea locuințelor numai în cazul când dispunem de o asemenea informație.

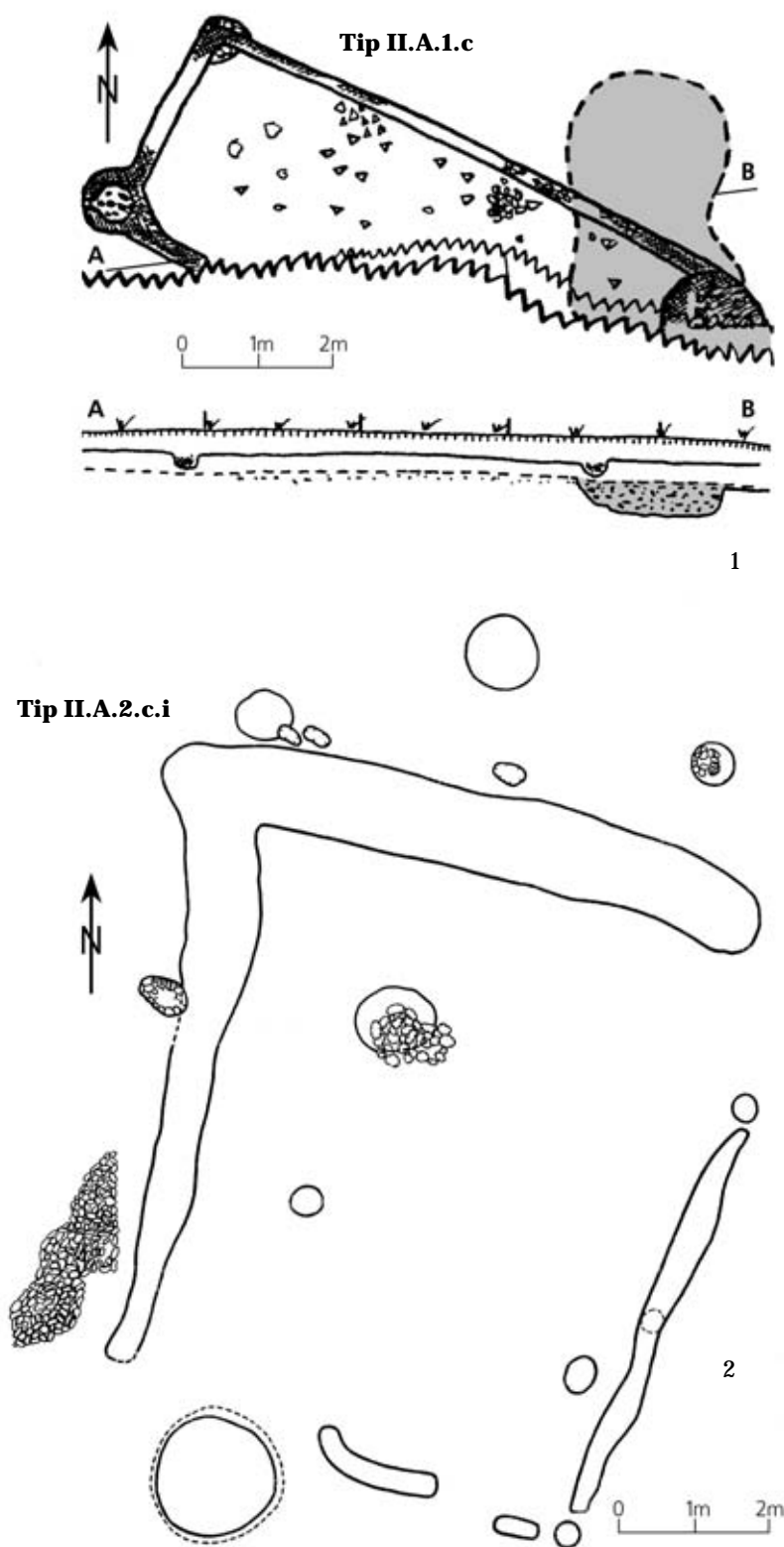

Fig. 5. Locuințele culturii Gáva-Holihrad-Grănicești din spațiul est-carpatic. 1 - locuință de suprafață, Girske; 2 - semibordei, Magala (după Крушельницька 1993; Смирнова 1969).

leșiki este mai considerabilă. Majoritatea locuințelor au fost încălzite cu instalații staționare. Cea mai preferată rămâne a fi vatra. În șase din ele au fost atestate câte o singură vatră (Gorodnica, Grănicești, Siret etc.), în două – câte două vetre (Magala, Siret), iar una – trei vetre (Siret). De asemenea, este utilizat și cuptorul, câte unul la Magala și Steceva și trei la Zaleșiki (câte unul în fiecare încăpere). Mai rar se întâlnesc instalații de încălzire mobile (vetre portative). Acestea au fost atestate doar în trei locuințe, la Girs'ke, Gorodnica și Nazarenkove.

Locuințe de suprafață similare celor din spațiul est-carpatic au fost descoperite și în așezările din arealul intracarpatic al culturii Gáva, cum ar fi cele de la Sighețul Marmației (Horedt 1966, 12), Ciceu-Corabia (Vasiliev, Gaiu 1980, 42), Bozna (Vasiliev 1993, 48-50), Teleac (Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 38) etc.

Locuințele adâncite de tip *semi-bordei* (fig. 4/2-3; 5/1-2; tab. 2) aveau formă ovală/cvasiovală (7), sau patrulateră (7). Acestea erau orientate NV-SE (5), N-S (5) ori NE-SV (3), astfel având o orientare predominantă meridională. Podeaua lor este plană și bine bătătorită. Practic toate locuințele, cu excepția celei de la Magala, constau dintr-o singură încăpere. Suprafața lor este diferită și se încadrează între 17 m² și 21-26 m². Însă, se evidențiază și semibordeie cu suprafață mare (Lisičniki – circa 37 m²; Magala, locuința compartimentată – 80 m²). Instalația de încălzire predominantă în semibordeie este cuptorul. În nouă din cele 14 locuințe de acest tip au fost atestate câte un cuptor, iar în două – câte două. Vatra a fost utilizată doar într-un semibordei

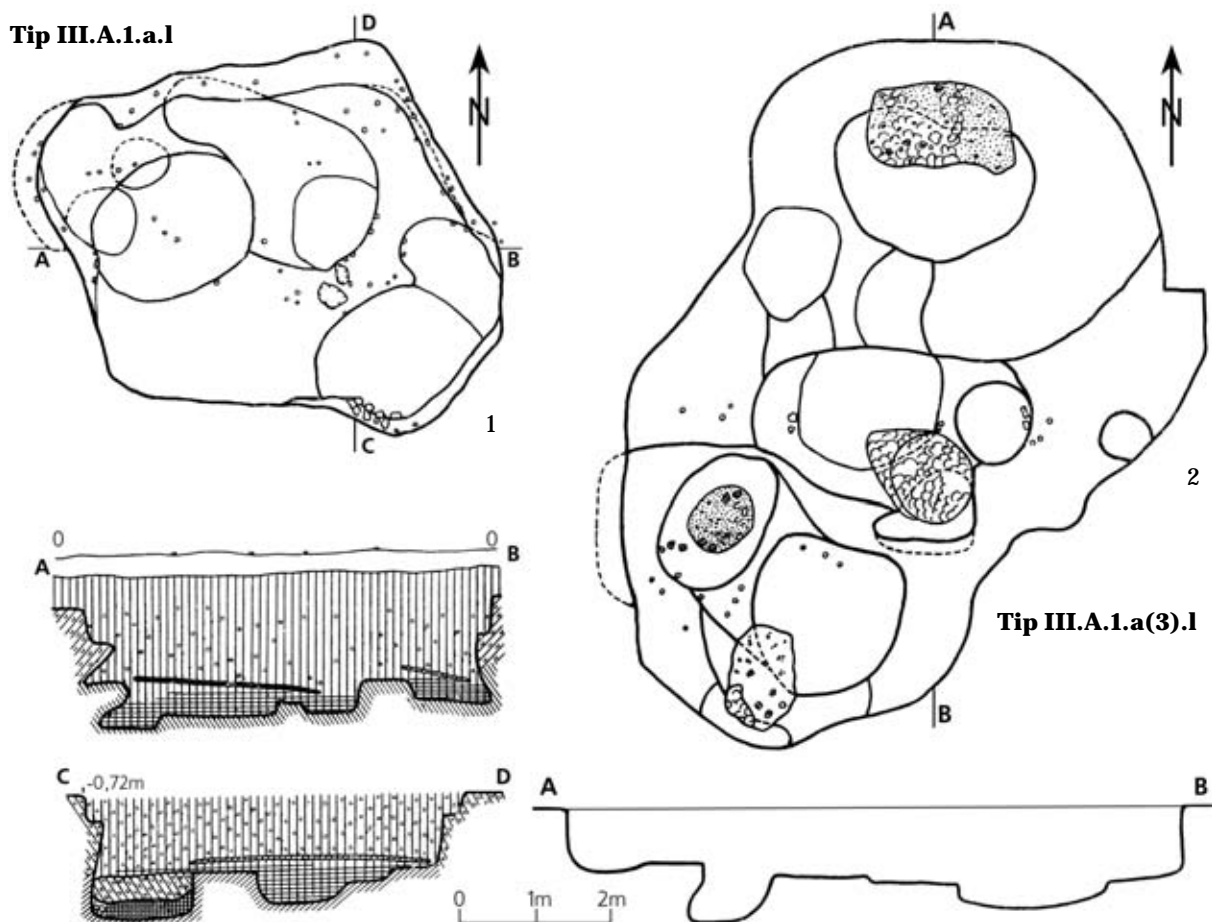

Fig. 6. Locuințele culturii Gáva-Holihrad-Grănicești din spațiul est-carpatic. Bordeie din așezarea Magala (după Смирнова 1969).

de la Grănicești, iar două locuințe (Grănicești și Magala) au fost încălzite cu vetre portabile.

Semibordeiele nu sunt caracteristice numai pentru spațiul est-carpatic al culturii Gáva-Holihrad-Grănicești, ele fiind întâlnite și în siturile din Transilvania – Teleac (Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 37-38), Tilișca (Lupu 1989, 36-38), Dej (Vasiliev 1995, 15) etc.

Vestigiile *bordeielor* (fig. 6/1-2) prezintă cavități de formă cvasirectangulară (2) sau ovală (2), orientate diferit: E-V, N-S sau NV-SE. Acestea aveau o singură încăpere cu suprafața de 24-26 m². Cel mai mare pare a fi bordeiul de formă ovală de la Magala – 54 m². Locuințele de acest tip erau încălzite de o vatră staționară sau portabilă (Gorodnica). Excepție face cea de la Magala, în care au fost atestate rămășițele a trei vetre. Specificul bordeielor culturii Gáva-Holihrad-Grănicești

constă în: adâncimea lor considerabilă (până la 1,7 m; Magala), podeaua săpată în trepte, precum și prezența pe perimetrul locuinței a unor lavițe (cu lățimea de 1,5-2,0 m) din pământ.

Rămâne a fi nesoluționată problema construcțiilor adâncite cu o suprafață relativ mică (circa 4,5-5,0 m²), înzestrate cu instalații de încălzire, care ocupă aproximativ o jumătate din suprafața cavității. Acestea ba sunt interpretate drept locuințe, ba ca gropi-cuptoare (Смирнова 1969, 28). Dacă se va constata că ele au avut un caracter locativ, atunci numărul bordeielor în cadrul culturii Gáva-Holihrad-Grănicești va crește simțitor.

Acest tip de locuință își are bune analogii în așezările din aria intracarpatică a culturii Gáva la Teleac (Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 37), Porumbenii Mari (Székely 1966, 31), Mediaș (Zaharia 1965, 84-85) etc.

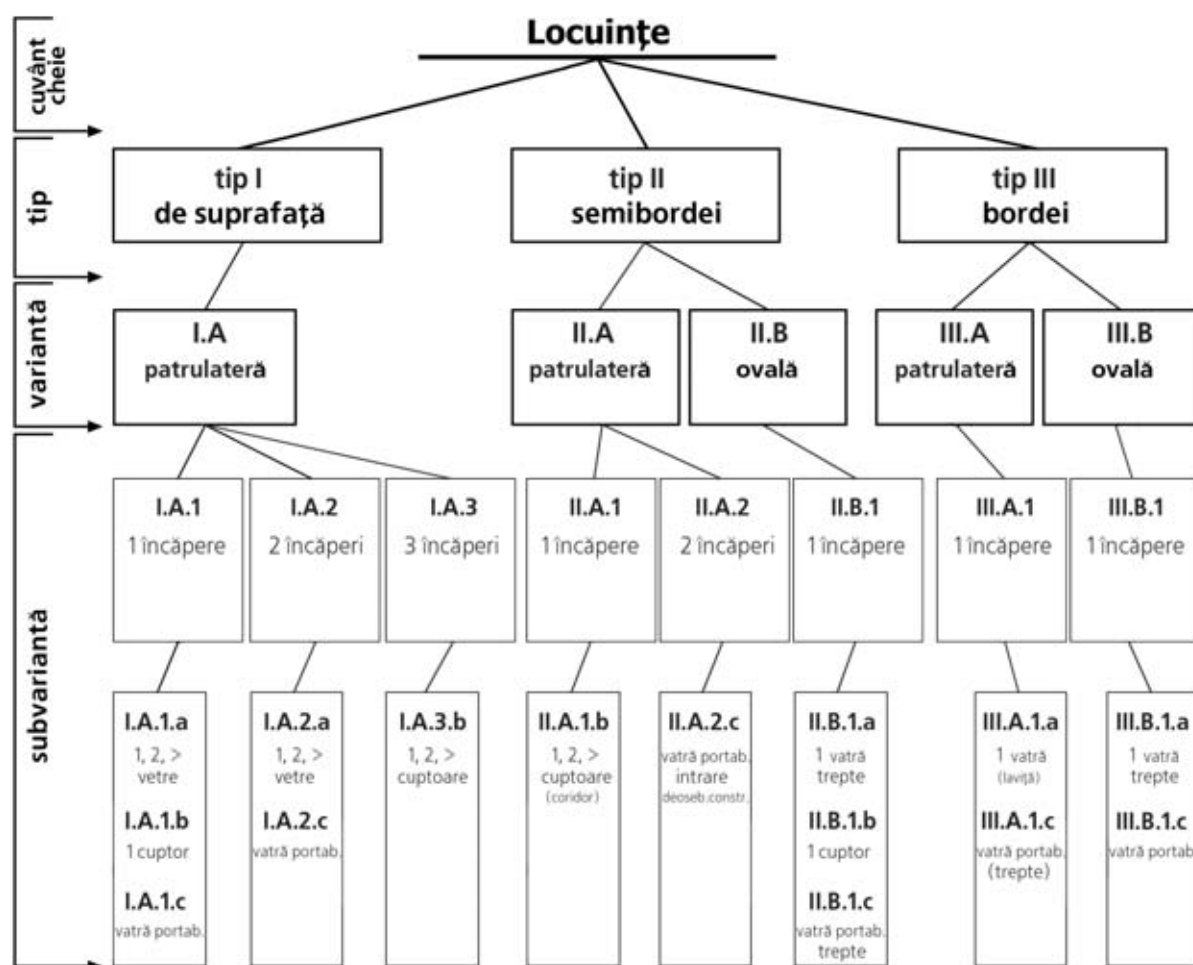

Fig. 7. Locuințele culturii Gáva-Holihrad-Grănicești din spațiul est-carpatic. Tipologie.

Chișinău-Corlăteni

Pentru cultura cu ceramică canelată Chișinău-Corlăteni, în general, sunt caracteristice așezări deschise, amplasate, în majoritatea cazurilor, pe locuri joase (László 1989, 121 ș.u.; idem 1994, 106). Totodată, se evidențiază și unele situri situate pe promontorii înalte sau pe pantele dealurilor – Chișinău, Trinca, Hansca-*În salcâmi* etc. (Levițki 1994a, 53). Până în prezent în arealul acestei culturi este cunoscută o singură așezare fortificată, cea de la Cândești (Florescu A., Florescu M. 1983, 74-75; László 1994, 106; Levițki 1994a, 53; Ursulescu, Popovici 1997, 51 ș.u.).

Un aport semnificativ la studierea habitatului culturii Chișinău-Corlăteni au adus cercetătorii A. László și O. Levițki, atât prin investigațiile lor arheologice, cât și prin publicarea unor articole și lucrări monografice (László 1994; Levițki 1994a). La elucidarea acestui subiect, de asemenea, contribuie și rezultatele cercetărilor A. Meljukova la

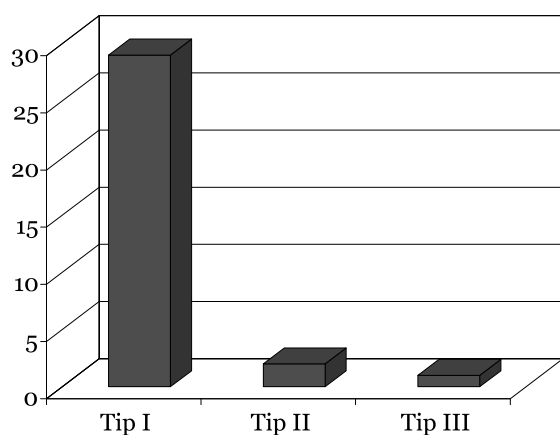
așezarea Chișinău (Мелюкова 1961, 35-37), I. Niculiță la monumentele din microregiunea Hansca (Никулиця 1981, 71 ș.u.), V. Dergacev la situl de la Costești VII (Дергачев 1982, 79 ș.u.) etc. Însă, unul dintre cele mai valoroase monumente rămâne a fi așezarea Trinca-*Izvorul lui Luca*, investigată sistematic de către O. Levițki, începând cu anii '80 ai secolului trecut. Aici, săpăturile întreprinse pe o suprafață de peste 6000 m², au scos în evidență vestigii din diferite perioade, începând cu paleoliticul superior și până în evul mediu, inclusiv și ale culturii hallstattiene timpurii cu ceramică canelată Chișinău-Corlăteni (Левицкий 1986, 54-71; Левицкий, Борзияк 1999, 224-230; Levițchi 1992, 119-121; Levițki 1995, 247; idem 2007, 150; Levițki, Alaiba, Bubulici 1999, 20-23; ș.a.)¹².

¹² Rezultatele cercetărilor la acest sit arheologic urmează a fi editate într-un studiu monografic. Din aceste considerente în lucrarea de față ne-am limitat numai la locuințele care au fost deja publicate.

La așezările cercetate pe suprafețe mari a fost posibilă urmărirea unei organizări interioare a acestora. Astfel, pentru situl de la Lozna se presupune o dispunere a locuințelor în rânduri, iar pentru cel de la Trinca-*Izvorul lui Luca* – în cercuri (Levițki 1994a, 56).

Prezența locuințelor – total 32 (tab. 3; diagrama 3) – a fost atestată în 24 așezări ale culturii Chișinău-Corlăteni. Acestea, ca și în cazul culturii Gáva-Holihrad-Grănicești, au fost divizate în trei tipuri de bază: tipul I – de suprafață; tipul II – semibordei (ad. 0,6-0,8 m); tipul III – bordei (ad. 0,9-1,0 m) și au căpătat codificarea respectivă (fig. 8-10).

Diagrama 3
Repartizarea locuințelor culturii Chișinău-Corlăteni în funcție de tipul lor

Locuințele de suprafață (29(?) construcții; tab. 3) au avut, de regulă, formă patrulateră (rectangulară/cvasirectangulară) și dispuneau de o singură încăpere. Respectiv acestea au fost incluse, în varianta I.A cu o singură subvariantă de bază I.A.1 (fig. 8; 10). Gradul de cercetare și publicare a locuințelor de suprafață ale culturii Chișinău-Corlăteni are un așa nivel încât nu permite o analiză în detalii a particularităților constructive și a organizării interioare a acestora. În pofida acestor lacune este posibilă, totuși, o divizare în câteva subvariante secundare, în funcție de instalația de încălzire utilizată. Astfel, pot fi menționate locuințe dotate cu instalații de încălzire staționare (una – Chișinău, Hansca, Lozna etc. –, sau două vetre – Trușești; *I.A.1.a*) și mobile (vetre portabile – Trinca; *I.A.1.c*).

Semibordeiele (2 construcții; tab. 3) după forma cavității săpate în sol au fost împărțite în două va-

riante: II.A – patrulateră/trapezoidală (Costești VII) și II.B – ovală/cvasiovală (Chișinău). La rândul său varianta II.A este compusă dintr-o singură subvariantă de bază – II.A.1, locuință cu o singură încăpere. Varianta II.B, la fel este constituită dintr-o subvariantă – II.B.2, semibordei cu două încăperi. În funcție de instalațiile de încălzire subvariantele de bază sunt divizate în subvariante secundare: *II.A.1.c(?)*, cu vatră portabilă (Costești VII) și *II.B.2.a*, cu vatră staționară (Chișinău). Existența unor particularități constructive, cum ar fi gropile la Costești VII sau coridorul/gârliciul și lavițele din locuința de la Chișinău, permit diversificarea clasificării – II.A.1.c.g (Costești VII) și II.B.2.a.c.l (Chișinău).

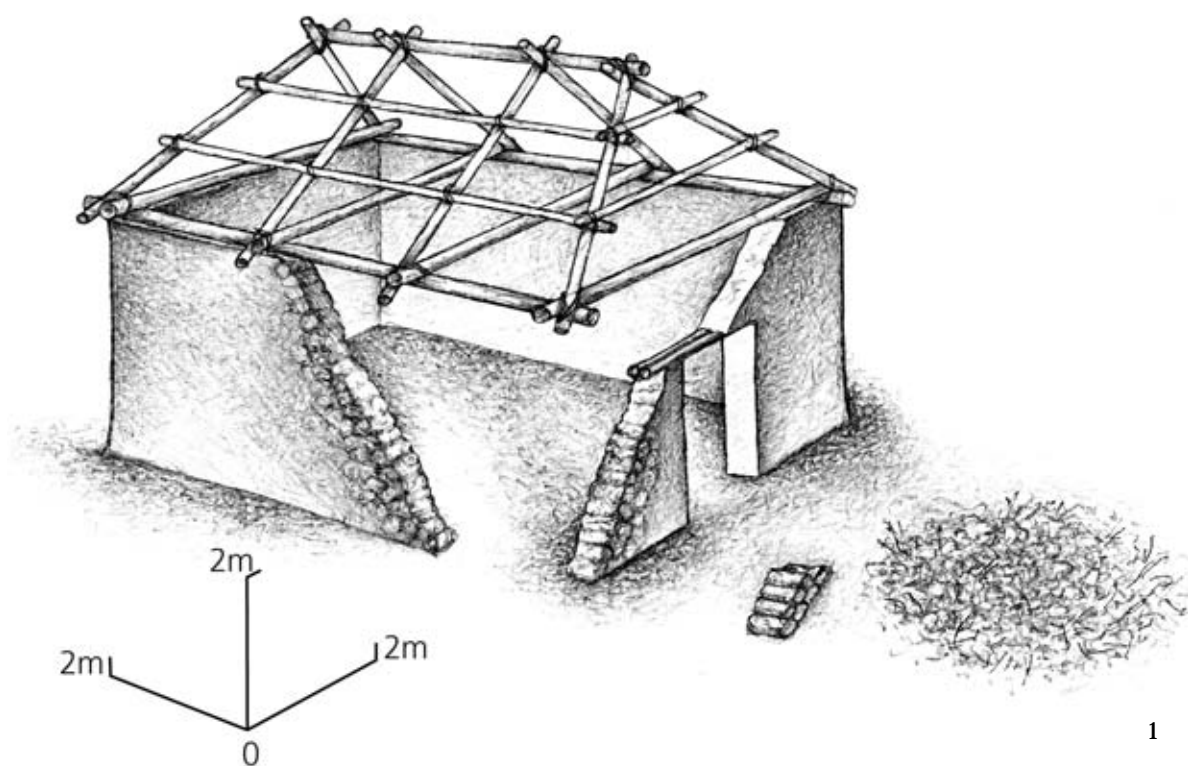
Bordeiele sunt reprezentate de o singură construcție, cea cercetată în așezarea Dănceni (fig. 9). Ea avea formă circulară (cvasirotundă) și consta dintr-o singură încăpere, fiind inclusă în varianta III.B și, respectiv, în subvarianta de bază III.B.1. Având în vedere faptul că în interiorul locuinței nu au fost descoperite urme de instalații de încălzire staționare, se poate presupune că ea fost încălzită prin intermediul unei vetre portabile. La particularitățile constructive ale acestui bordei trebuie de menționat prezența a patru trepte. Astfel, în conformitate cu criteriile clasificării propuse, acesta ar căpăta codul *III.B.1.c.t*.

Sinteză. Ca urmare a studierii locuințelor culturii Chișinău-Corlăteni se poate constata (diagrama 2) că numărul locuințelor de suprafață este net superior (29) față de cele adâncite în sol – semibordeie și bordeie (3).

Locuințele de suprafață (fig. 8) prezintă construcții cu o singură încăpere, ce aveau pereții ridicați din împletituri de pari și nuiiele peste care se aplica o lipitură din lut, întărită pe alocuri cu pietre mici de calcar. Având în vedere faptul că la unele locuințe nu au fost atestate urme de la pari, se poate presupune că un rol important în edificarea pereților de bază l-a avut lutul, care putea fi utilizat sub forma unor vălă-tuci/cărămizi (fig. 9/1). De asemenea, este admisă prezența unor locuințe (colibe) construite din nuiiele, crengi și stuf, fără utilizarea lutului. O astfel de locuință a fost semnalată de către I. Nestor la Corlăteni (Nestor 1952, 91). O construcție similară a fost cercetată în așezarea de la Trinca. Însă, autorul săpăturilor O. Levițki, ținând cont de amplasarea ei în nemijlocita apro-

Locuințele culturii Chișinău-Corlăteni

nr.	Așezarea	de suprafață (tip I)			semibordei (tip II)			bordei (tip III)			suprafața	particularități	
		forma	nr. încăp.	inst. încălz.	forma	nr. încăp.	inst. încălz.	forma	nr. încăp.	inst. încălz.			
1	Andrieșeni	?	?	vatră							?		
2	Bălteni	?	?	?							?		
3	Chișinău	1	?	?	vatră						?		
		2				ovală	2	1	vatră			20 m ²	trepte lavită
4	Cioca Boca	?	?	?							?		
5	Ciurea	?	?	?							?		
6	Corlăteni	?	?	?							?		
7	Costești VII				patrulat.	1	?				23 m ²	gropi prov.	
8	Dănceni							rotundă	1	vatră port.	7 m ²	trepte	
9	Eșanca	?	?	?							?		
10	Hansca	patrulat.	1	1	vatră						4,2×?		
11	Iacobeni	?	?	?							?		
12	Iași	?	?	?							?		
13	Lețcani	?	?	?							?		
14	Lozna	1	patrulat.	1	vatră						?		
		2	patrulat.	1	vatră						?		
		3	patrulat.	1	vatră						?		
		4	patrulat.	1	vatră						?		
		5	patrulat.	1	vatră						?		
		6	patrulat.	1	vatră						?		
15	Lucașeuca	?	?	?							?		
16	Mihail Kogălniceanu	?	?	?							?		
17	Petrușeni	patrulat.	1	?							14 m ²		
18	Prăjești	?	?	?							?		
19	Slobozia-Hănești	?	?	?							?		
20	Suruceni	?	?	?							?		
21	Trinca	1	patrulat.	1	?						6,12-5,85×3,65-3,45		
		2	patrulat.	1	vatră port.						4,2-5,6×3,6-4,2		
22	Trușești	?	1	2 vetre							?		
23	Valea Lupului	1	?	?	?						?		
		2	?	?	?						?		
24	Vărativ V	patrulat.	1	?							2,0×3,5		
TOTAL		32	29			2			1				

Tip I.A.1.c

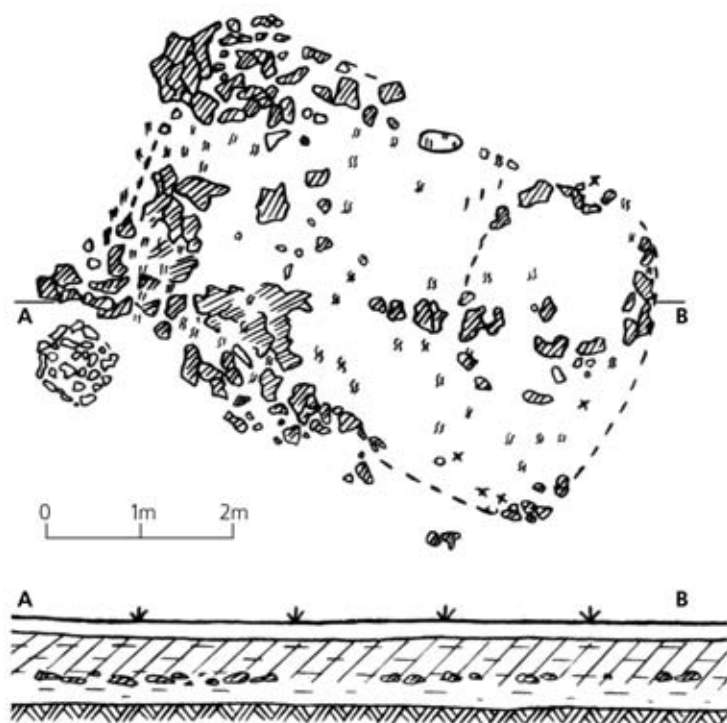
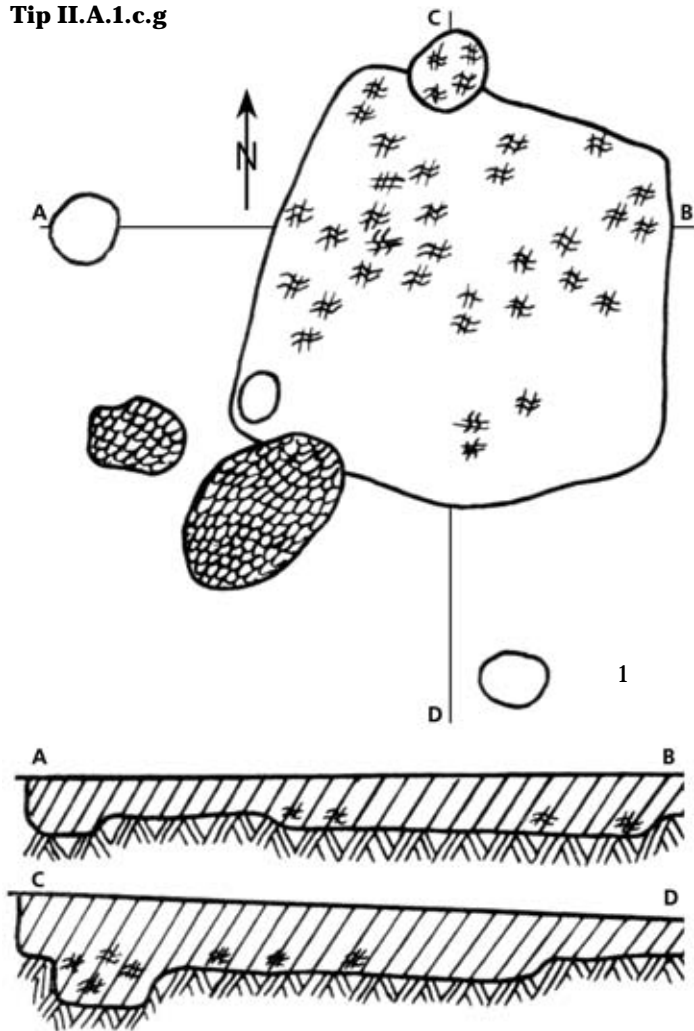
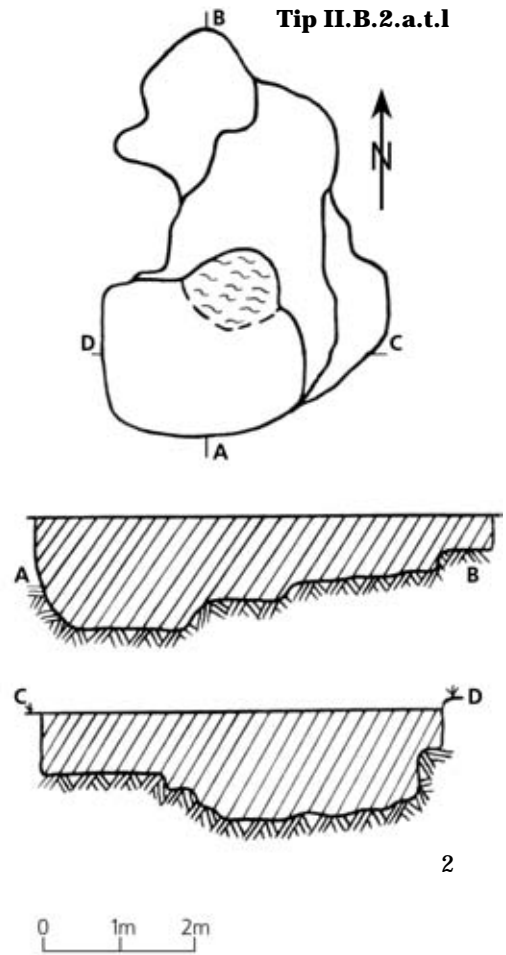

Fig. 8. Locuințele culturii Chișinău-Corlăteni din spațiul est-carpatic. Locuință de suprafață din așezarea Trinca: 1 - reconstituire grafică; 2 - plan (după Levițki 1994a; reconstituire - Ivan Litsuk).

Tip II.A.1.c.g

Tip II.B.2.a.t.1

Tip III.B.1.c.t.

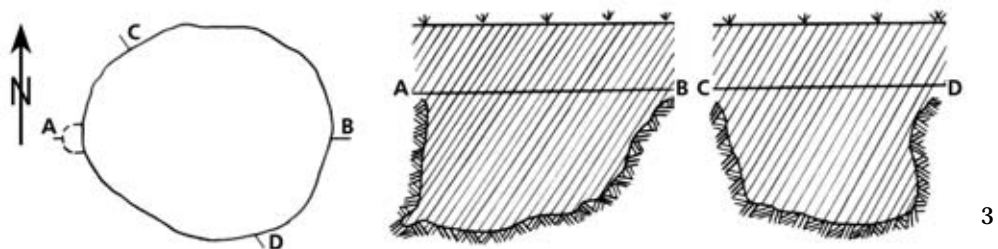

Fig. 9. Locuințele culturii Chișinău-Corlăteni din spațiul est-carpatic. Locuințe adâncite – semibordeie și bordeie: 1 - Costești VII; 2 - Chișinău; 3 - Dănceni (după Мелюкова 1961; Дергачев 1982; Никулицэ 1979; Levițki 1994a).

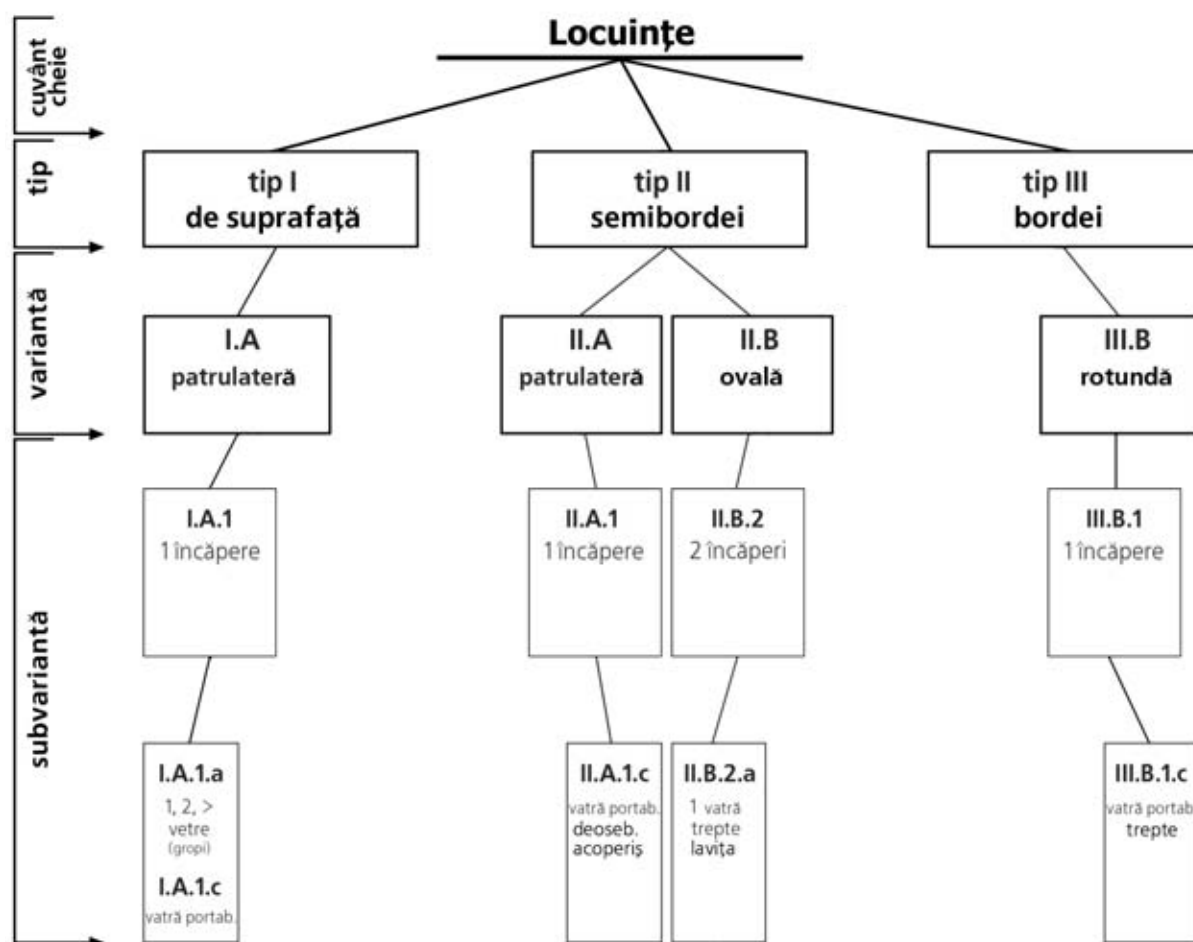

Fig. 10. Locuințele culturii Chișinău-Corlăteni din spațiul est-carpatic. Tipologie.

piere de locuința nr. 2 și de o groapă menajeră, care „luate împreună alcătuiesc un complex unitar de locuit”, o interpretează drept o locuință auxiliară (Levițki 1994a, 60). Construcțiile de tipul I, indiferent de materialele utilizate, erau orientate NV-SE sau N-S. Suprafața lor era nu prea mare, fiind cuprinsă între 14 și 21-23 m². Podeaua locuințelor este plană, fiind uneori lipită cu un strat subțire de lut. Acestea, judecând după prezența sau lipsa urmelor de vetre, au fost încălzite cu instalații staționare (vetre) sau mobile (vetre portabile). La particularitățile constructive am menționa prezența unei gropi nu prea mari într-o locuință de la Lozna (Levițki 1994a, 59).

Semibordeiele (fig. 10/1, 2) aveau forma patrulateră (Costești VII) sau ovală (Chișinău) și erau adâncite în sol până la 0,15-0,5 m la Costești VII și

până la 0,8 m în așezarea Chișinău. Acestea erau orientate cu latura lungă E-V (Costești VII) ori VSV-ENE (Chișinău). Suprafața lor variază de la 20 m² (Chișinău) la 23 m² (Costești VII). La acest tip de locuințe ne atrage atenția prezența a două gropi în perimetrul semibordeiului de la Costești VII, a unui gârlici săpat în trepte și a lavițelor în construcția de la Chișinău.

Bordeiul de la Dănceni (fig. 9/3), de formă cvasi-rotundă, puțin alungit în direcția E-V a fost săpat până la adâncimea de 1,7 m față de nivelul antic de călcare. Suprafața lui era de circa 7 m².

Analiza spațială a răspândirii tipurilor de locuințe în arealul culturii Chișinău-Corlăteni arată că cele adâncite (semibordeie, bordeie) sunt specifice numai pentru spațiul pruto-nistrean.

Tămăoani- Holercani

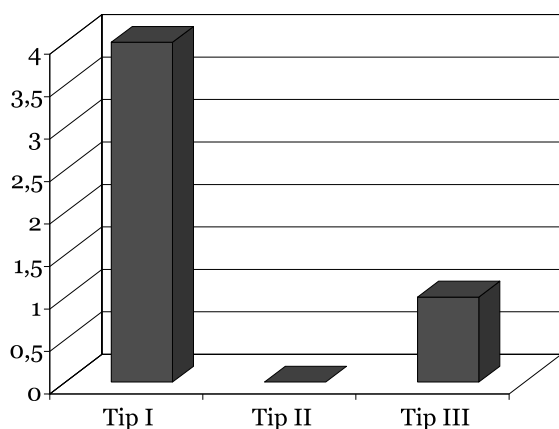
Toate aşezările atribuite orizontului cultural cu ceramică incizată de tip Tămăoani-Holercani sunt ne-fortificate şi sunt amplasate cel mai frecvent pe terasele joase ale unor râuri (Ijdileni, Tămăoani etc.), mai rar pe promontorii (Saharna Mică).

Monumentele hallstattiene timpurii de tip Tămăoani-Holercani au fost identificate şi sistematizate de către B. Hänsel (1976, 122 ş.u.), A. László (1986, 65 ş.u.) şi M. Brudiu (1980, 398 ş.u.; idem 1981, 529 ş.u.; idem 1991, 221 ş.u.). Contribuţii substanţiale la studierea acestora au adus O. Leviţki (1994b, 219 ş.u.), I. Niculiţă (Никулицэ 1981, 71 ş.u.), iar mai recent A. Niciu (2008)¹³.

Până în prezent au fost atestate doar cinci locuinţe în patru aşezări ale culturii Tămăoani-Holercani (tab. 4; diagrama 4). Acestea în funcţie de poziţia lor faţă de nivelul antic de călcare au fost divizate în două tipuri: tip I – de suprafaţă şi tip III – bordei (fig. 11).

Diagrama 4

Repartizarea locuinţelor culturii Tămăoani-Holercani în funcţie de tipul lor

Locuințele de suprafață (4 construcții; tab. 4) au avut, după toate probabilitățile, formă patrulateră și erau cu o singură încăpere. Astfel, acestea au fost incluse în varianta I.A și, respectiv, în subvariantele de bază I.A.1. În conformitate cu instalațiile

¹³ Deși A. Niciu (2008, 42-48, 51) a repertoriat și analizat și habitatul faciesurilor cu ceramică incizată de la periferia sud-estică a culturii Tămăoani-Holercani (grupurile Tudora și Balta), în studiul de față nu au fost incluse locuințele din această regiune, din considerentul că atribuirea grupurilor date la culturile de tradiție hallstattiană este pusă sub semnul întrebării.

de încălzire utilizate, au fost create două subvariante secundare: I.A.1.b, cu cuptor (Saharna Mică) și I.A.1.c, cu vatră portabilă¹⁴.

Locuințele de tip *bordei* sunt reprezentate de o singură construcție, cea de la Ijdileni (fig. 11/A). Bordeii erau de formă ovală, consta dintr-o încăpere și, posibil, a fost încălzit prin intermediul unei vetre portabile, ceea ce îi conferă următoarea clasificare – III.B.1.c (fig. 11/B).

Sinteză. În pofida informațiilor laconice pe care le avem referitor la locuințele culturii Tămăoani-Holercani se poate, totuși, constata (diagrama 3) că cele de suprafață (4) predomină numeric față de cele adâncite (1). *Locuințele de suprafață* aveau o singură încăpere, fiind construite dintr-o carcasă de lemn unsă cu lut. Pentru cele din lunca Prutului (Tămăoani, Vânători) se remarcă o utilizare masivă a stufului la ridicarea pereților. Locuințele erau orientate E-V și aveau suprafața de circa 20 m² (Saharna Mică), fiind încălzite cu cuptoare, sau cu vetre portabile. *Bordeii* (Ijdileni), orientat NV-SE, era adâncit în sol până la 1 m și avea o suprafață relativ mică – circa 6 m².

Complexele locative au fost atestate și în teritoriile învecinate de la sud și sud-est (grupurile Balta și Tudora). Astfel, în grupul Balta au fost cercetate până în prezent doar locuințe de suprafață (Ванчугов 1981b, 73-75; idem 1983, 88-89; idem 1990, 34-37). Ca tehnică de construcție acestea sunt asemănătoare cu cele de tip Tămăoani-Holercani, însă diferă ca dimensiuni¹⁵. În grupul Tudora sunt cunoscute toate trei tipuri de locuință, cu o predominare numerică a semibordeiilor (Ванчугов 1990, 23-32), pe când în cultura Tămăoani-Holercani se întâlnesc numai două (de suprafață și bordei). O altă particularitate este utilizarea masivă a pietrei în calitate de material de construcție. De exemplu, aceasta este folosită pentru amenajarea fundamentelor locuințelor terestre din aşezarea Jalpug IV (Ванчугов 1981a, 93-94; idem 1990, 33) sau pentru placarea pereților semibordeiilor de la Voronovka II (Ванчугов 1990, 30-31).

¹⁴ Lipsa vestigiilor unor instalații de încălzire staționare, ne permite să presupunem că în aceste locuințe a fost utilizată vatra portabilă.

¹⁵ Locuințele de suprafață din grupul Balta sunt mai mari (46-54 m²) față de cele din cultura Tămăoani-Holercani.

Tabelul 4.

Locuințele culturii Tămăoani-Holercani

nr.	Așezarea	de suprafață (tip I)			semibordei (tip II)			bordei (tip III)			suprafața	particularități	
		forma	nr. încăp.	inst. încălz.	forma	nr. încăp.	inst. încălz.	forma	nr. încăp.	inst. încălz.			
1	Ijdileni							ovală	1	?	2,8×2,2		
2	Saharna Mică	patrulată	1	1 cuptor							4,95×4,28		
3	Tămăoani	?	?	?							?		
4	Vânători	1	?	?							?		
		2	?	?							?		
TOTAL		5	4			0			1				

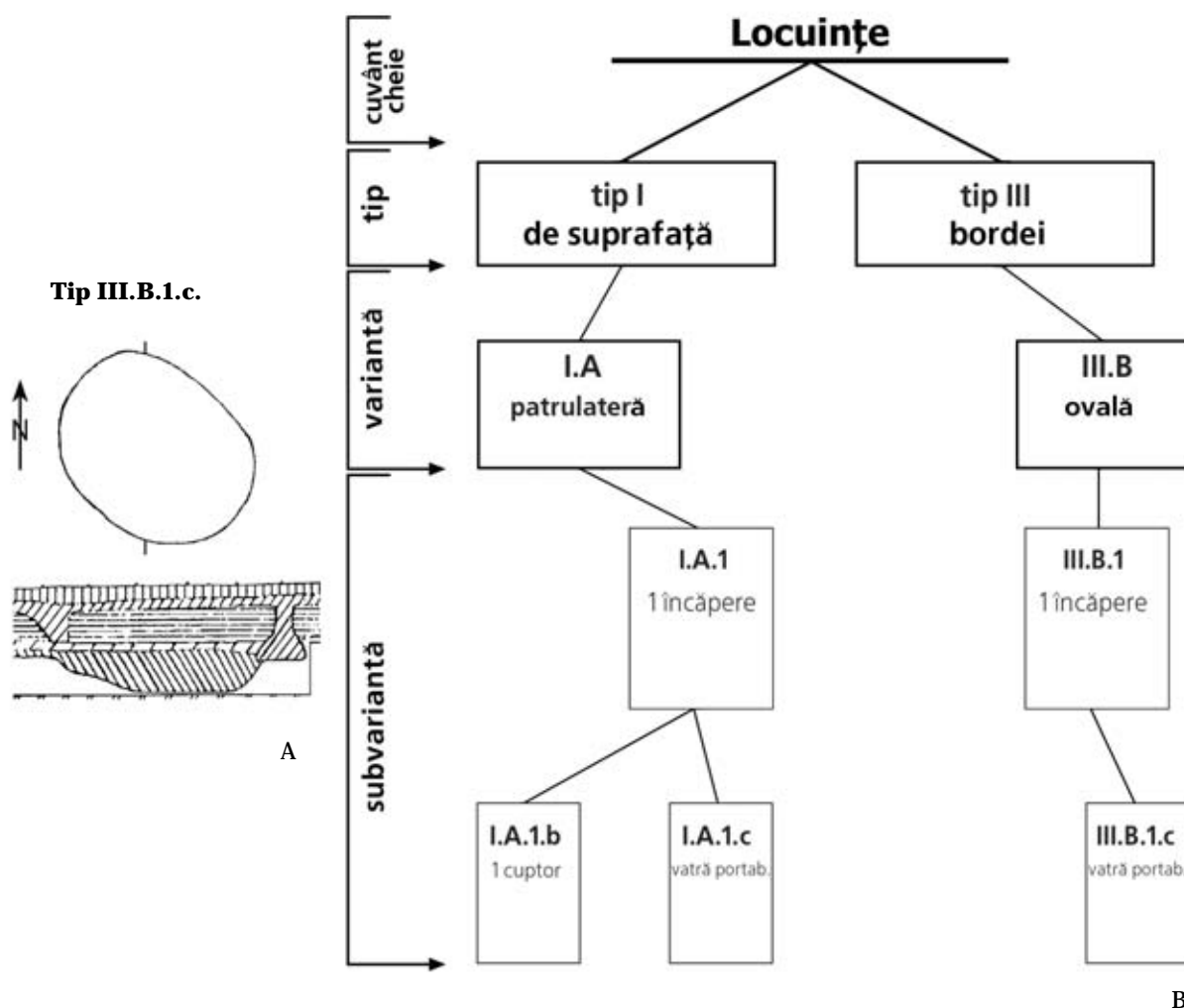

Fig. 11. Locuințele culturii Tămăoani-Holercani din spațiul est-carpatic: A - Ijdileni-Frumușița (după Brudiu 1991); B - tipologie.

Cozia-Saharna

Așezările culturii Cozia-Saharna au fost situate pe locuri înalte sau medii (promontorii, platouri evidențiate, malurile abrupte ale râurilor, pâraielor sau râpelor), amplasate, în cele mai frecvente cazuri, în apropierea surselor acvatice. Cercetările mai vechi, dar și cele recente au scos în evidență prezența fortificațiilor la comunitățile culturii Cozia-Saharna. Astfel, în prezent putem vorbi cu certitudine despre existența unor așezări fortificate la Pocreaca-*Cetățuie* (Iconomu 1996, 21-56), Brad (Ursachi 1995, 22) în arealul vestic al acestei culturi, precum și la Saharna Mare (Niculiță, Zanoci, Băț 2009, 41-43; Niculiță et al. 2010, 360-362) – în partea de est.

Un rol important în studierea așezărilor și locuințelor culturii hallstattiene timpurii cu ceramică incizată și ștanțată de tip Cozia-Saharna au avut cercetările, efectuate de A. László la Cozia (A. László 1969, 319-326; idem 1972, 207-222), A. Meljukova – la Solonceni-*Hlinaia* (Мелюкова 1955b, 51 ș.u.) și M. Kašuba – la Mateuți-*La Bașne* și Alcedar III (Кащуба 2000, 416 ș.u.). O contribuție substanțială la elucidarea acestei culturi au adus investigațiile arheologice la siturile din microzona Saharna, întreprinse de colaboratorii Universității de Stat din Moldova (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008; Niculiță, Nicic 2008, 205-232; Niculiță, Zanoci, Băț 2009, 41-43; Niculiță et al. 2010, 360-362).

Ca urmare a cercetărilor arheologice, întreprinse pe arii mari, la așezările Mateuți-*La Bașne* și Alcedar III a devenit posibilă urmărirea unei organizări interioare a siturilor. Astfel, s-a stabilit că construcțiile locative și cele auxiliare sunt amplasate la o distanță nu prea mare unele de altele (circa 20-25 m), formând așa-numitele gospodării (Кащуба 2000, 442 ș.u., табл. XCVIII).

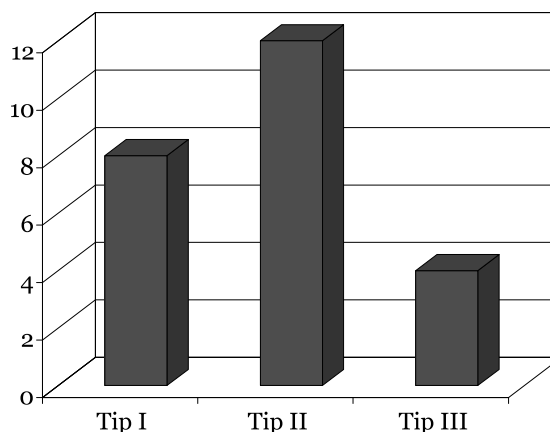
O primă încercare de clasificare a locuințelor culturii Cozia-Saharna a fost întreprinsă de M. Kašuba, în lucrarea de sinteză, dedicată acestui facies arheologic (Кащуба 2000, 260-265, рис. IV-VI/3, 7, 8, 10). Ulterior, tipologia a fost perfecționată (Kašuba 2007, Abb. 3) și completată cu noi date, servind drept bază pentru clasificarea, promovată în studiul de față (fig. 3; 7; 10-11; 16; 18).

Vestigiile a 23 de locuințe (tab. 5; diagrama 5) au fost atestate în nouă așezări ale culturii Cozia-Saharna. La fel, ca și în cazul culturilor analizate anterior, aici pot fi distinse trei tipuri de construcții:

tipul I – de suprafață; tipul II – semibordei (ad. 0,6-0,8 m); tipul III – bordei (ad. 0,9-1,0 m), care au căpătat codificarea respectivă (fig. 12-16).

Diagrama 5

Repartizarea locuințelor culturii Cozia-Saharna în funcție de tipul lor

Locuințele de suprafață (8 construcții; tab. 5) au avut, de regulă, formă patrulateră (rectangulară/cvasirectangulară), constituind, astfel, o singură variantă – I.A. În funcție de numărul de încăperi, acestea au fost divizate în două subvariante de bază: I.A.1, cu o încăpere și I.A.2, cu două încăperi. Luând drept criteriu de clasificare sistemul de încălzire utilizat, locuințele cu o încăpere (I.A.1) pot fi împărțite în trei subvariante secundare: *I.A.1.a*, cu vatră (Saharna Mică); *I.A.1.b*, cu cuptor (Butuceni, Mateuți); *I.A.1.c*, cu vatră portabilă (Alcedar III). Construcțiile cu două încăperi (I.A.2) sunt reprezentate de locuința nr. 1 de la Alcedar III, pentru a cărei încălzire a fost folosită o vatră portativă, respectiv aceasta căpătând cifra *I.A.2.c*. Pentru locuințele de suprafață ale culturii Cozia-Saharna (fig. 12/1-2) sunt specifice unele particularități constructive, cum ar fi prezența gropilor de provizii (g) în perimetrul acestora (Alcedar III, Mateuți etc.), sau a intrărilor/coridoarelor (i/c) – Alcedar III.

Semibordeiele (12 construcții; tab. 5) după forma cavității săpate în sol au fost împărțite în două variante: II.A – patrulateră/cvasipătrată (6) și II.B – ovală/cvasiovală (6). Toate locuințele, indiferent de forma lor, sunt cu o singură încăpere (II.A.1 și II.B.1). Construcțiile de formă patrulateră (subvariante de bază II.A.1), în funcție de instalațiile utilizate pentru încălzire, au fost divizate în trei subvariante secundare: *II.A.1.a*, cu vetre (Cozia);

Tabelul 5

Locuințele culturii Cozia-Saharna

nr.	Așezarea	de suprafață (tip I)			semibordei (tip II)			bordei (tip III)			suprafața	particularități	
		forma	nr. încăp.	inst. încălz.	forma	nr. încăp.	inst. încălz.	forma	nr. încăp.	inst. încălz.			
1	Alcedar III	1	patrulat.	2	vatră port.						98 m ²	2 gropi prov.	
		2	patrulat.	1	?						73 m ²	intr./ coridor	
		3	patrulat.	1	?						5,3×5,6	2 gropi prov. intr./ coridor	
		4				patrulat.	1	1 cuptor				6,5 m ²	trepte
2	Brad	?	?	vatră									
3	Butuceni	patrulat.	1	1 cuptor							3,2×3,2	constr. auxiliar.	
4	Cozia	1			patrulat.	1	1 vatră				5,0×4,5		
		2			patrulat.	1	1 vatră				4,0×3,5		
		3				ovală	1	?			6,9 m ²	intr.	
		4				ovală	1	?			11,7 m ²	intr.	
		5				ovală	1	?			6,2 m ²	intr.	
		6				ovală	1	?			7,6 m ²	intr.	
5	Glinjeni				patrulat.	1	vatră port. ?				2,0×2,0	groapă prov.	
6	Mateuți	1	patrulat.	1	1 cuptor						5,8- 6,7×4,2	groapă prov.	
		2						ovală	1	?	7,8 m ²	trepte laviță	
7	Saharna- Dealul Mănăstirii	1			patrulat.	1	?				6,10×5,0		
		2			patrulat.	1	?				?	trepte	
8	Saharna Mică	1			ovală	1	?				2,7×2,8		
		2	patrulat.	1	1 vatră						3,5×1,9		
9	Saharna- Țiglău	1						ovală	1		2,64×1,48	trepte	
		2	patrulat	1	?						10×7		
10	Solonceni	1						ovală	1	?	2,8×1,6-1,9	intr./ coridor	
		2						ovală	1	?	2,40×1,65	intr./ coridor	
		3				ovală	1	?			2,76×1,48- 2,05	intr./ coridor	
TOTAL		24	8			12			4				

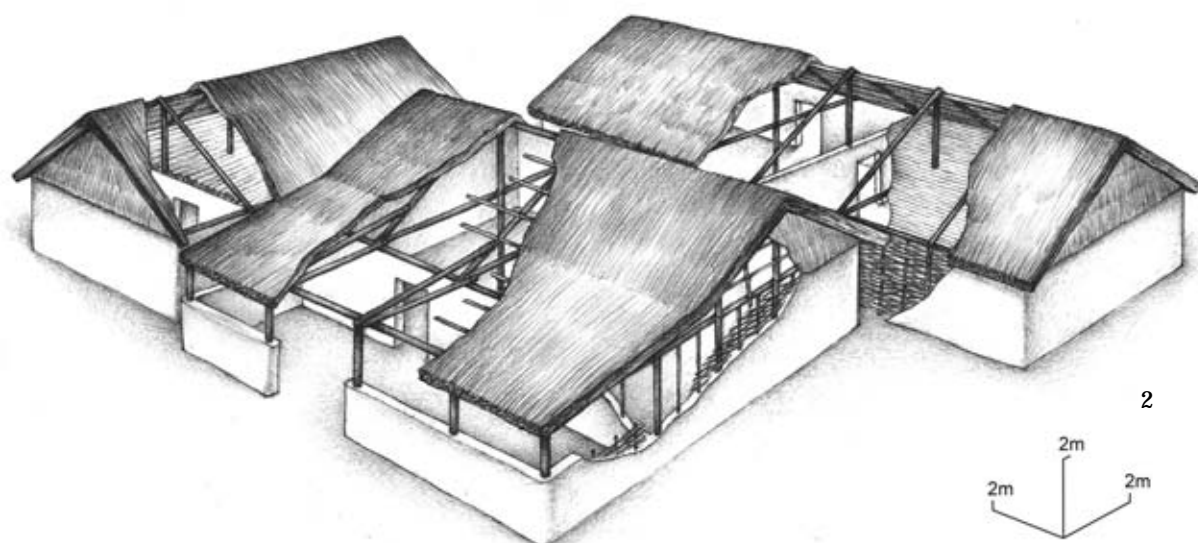
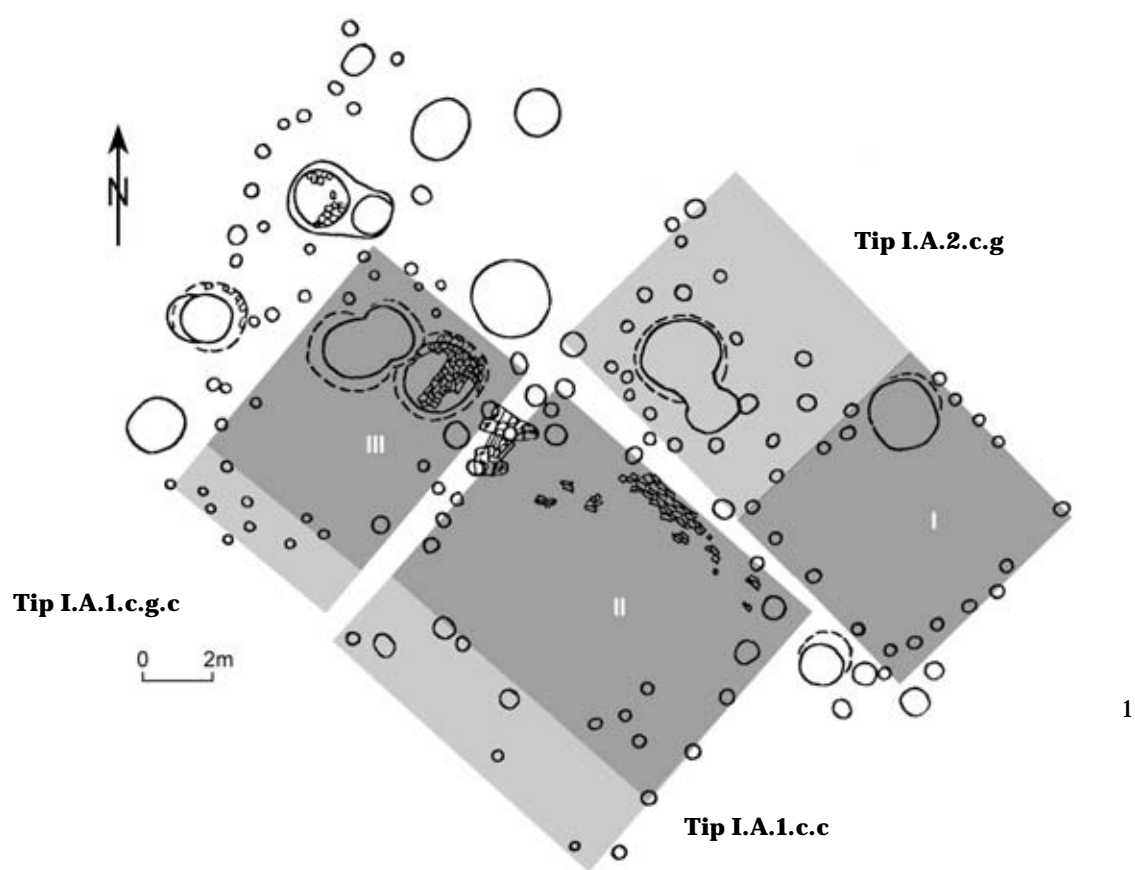

Fig. 12. Locuințele culturii Cozia-Saharna din spațiul est-carpatic. Locuințe de suprafață din așezarea Alcedar III:
1 - planuri; 2 - reconstituire grafică (după Kašuba 2007; reconstituire - Ivan Litsuk).

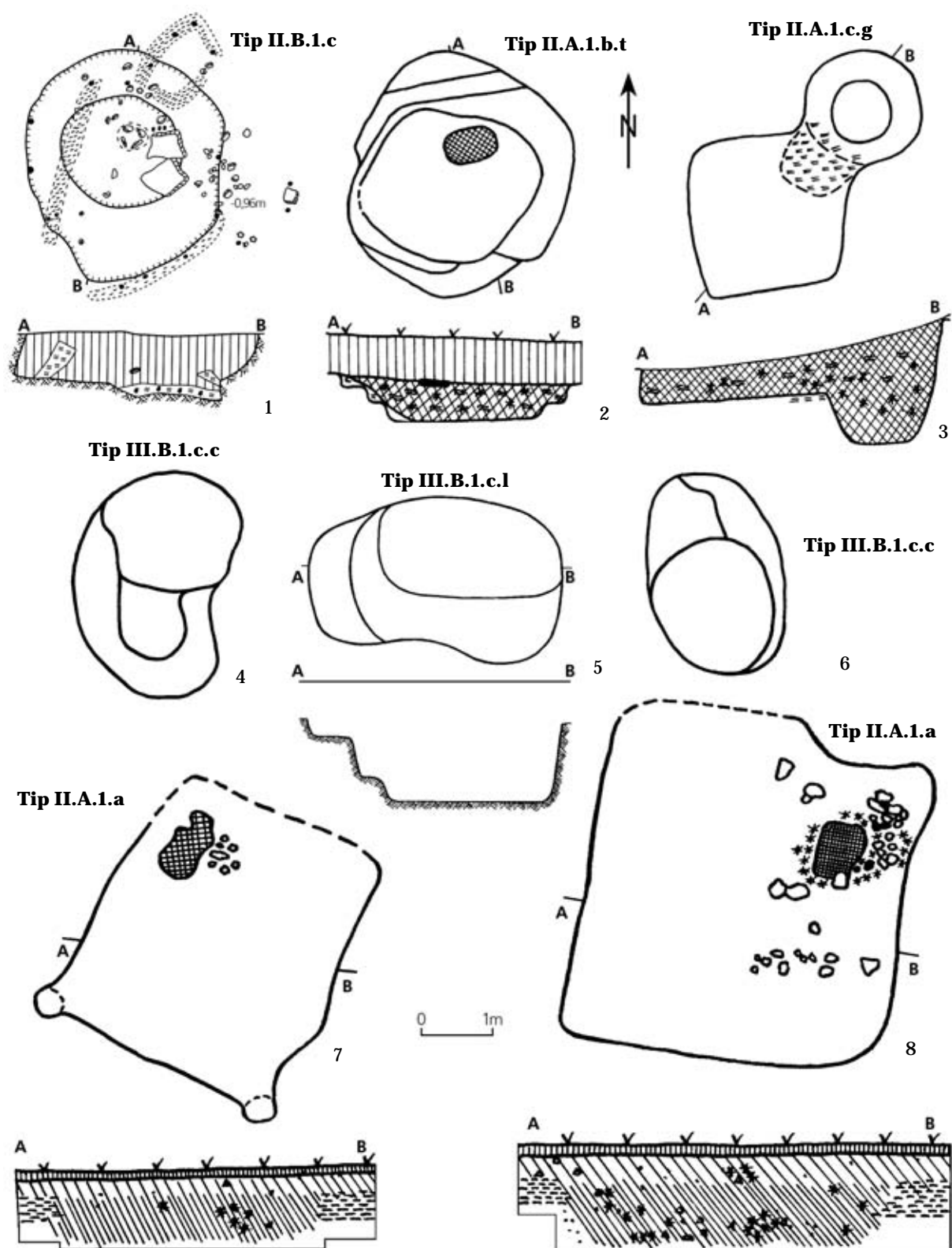

Fig. 13. Locuințele culturii Cozia-Saharna din spațiul est-carpatic. Locuințe adâncite – semibordeie și bordeie:
 1 - Saharna Mică; 2 - Alcedar III; 3 - Glinjeni-*La Șanț*; 4, 6 - Solonceni-*Hlinaia*; 5 - Mateuți-*La Bașne*;
 7, 8 - Cozia (după László 1969, 1972; Kaşuba 2007; Niculită, Zanoci, Arnăuț 2008).

II.A.1.b, cu cuptoare (Alcedar III); *II.A.1.c*, cu vetre portabile (Glinjeni). Pentru încălzirea semibordeiilor de formă ovală este admisă prezența vetrelor portabile, ceea ce le conferă următoarea codificare – *II.B.1.c* (Cozia, Saharna Mică etc.). Unele locuințe dispuneau de intrări/coridoare sau de un acoperiș specific – Alcedar III, Cozia (fig. 13/2, 7-8).

Bordeiele (4 construcții; tab. 5) sunt de formă ovală/cvasiovală cu o singură încăpere (fig. 13/4-6, fiind incluse toate în varianta III.B, subvarianta de bază III.B.1 (fig. 16). Lipsa instalațiilor de încălzire staționare (vatră sau cuptor) presupune dotarea lor cu vetre portabile, ceea ce permite atribuirea acestor bordeie la subvarianta secundară *III.B.1.c*.

Sinteză. Ca urmare a cercetării locuințelor culturii Cozia-Saharna (diagrama 4) s-a stabilit că tipul preferat este cel adâncit în sol (12 semibordeie și 4 bordeie, față de 8 locuințe de suprafață).

Locuințele de suprafață (fig. 12) reprezintă construcții ridicate dintr-o carcasă de lemn unsă cu lut. Ele aveau formă patrulateră și erau orientate cu latura lungă NE-SV (3), NV-SE (2) sau N-S (1). Suprafața lor era diferită, cea mai mică fiind atestată la Saharna Mică (6,7 m²), iar cea mai mare la Alcedar III (98 m²)¹⁶. Locuințele au fost încălzite atât cu instalații staționare – vatră (Brad, Saharna Mică), cuptor (Butuceni, Mateuți), cât și cu vetre portabile (Alcedar III). Pentru edificiile de suprafață ale culturii Cozia-Saharna remarcăm o serie de particularități constructive, cum ar fi:

- prezența intrărilor/coridoarelor (Alcedar III, locuința nr. 2 și nr. 3);
- amplasarea în perimetrul locuințelor a gropilor de provizie/menajere (Alcedar III, locuința nr. și nr. 3; Mateuți);
- amenajarea unor construcții auxiliare, acostate la locuință (Butuceni);
- utilizarea pietrei (Butuceni);
- „tencuirea” și ornamentarea pereților cu vopsea roșie (Alcedar III).

Semibordeiele (fig. 13/1-3, 7-8) erau de formă patrulateră (6 – Alcedar III, Glinjeni, Saharna-Dealul Mănăstirii etc.) ori ovală (6 – Cozia, Saharna Mică, Solonceni). Locuințele sunt orienta-

te diferit, predominând direcția N-S (6), urmată de cea E-V (3) și NE-SV (2). Suprafața semibordeiilor, de regulă, este mai mică decât a locuințelor terestre, fiind cuprinsă între 4 m² (Glinjeni) și cca 30 m² (Saharna-Dealul Mănăstirii). Majoritatea, însă, au o arie de cca 6,5-8 m² (Cozia). Pentru acest tip de locuințe menționăm o serie de particularități. Astfel, pe conturul semibordeiului de la Saharna Mică (fig. 13/1) au fost atestate 18 gropi de la pari de dimensiuni reduse, iar în centru una de proporții mai mari. Aceasta permite presupunerea existenței unui acoperiș de formă conică. O situație similară a fost urmărită și la o locuință de la Alcedar III, pentru care s-a făcut și o reconstituire grafică (fig. 14). Unul din

Fig. 14. Locuință cu acoperișul conic din arealul culturii Cozia-Saharna. Așezarea Alcedar III, reconstituire grafică (după Kašuba 2007; reconstituire - Ivan Litsuk).

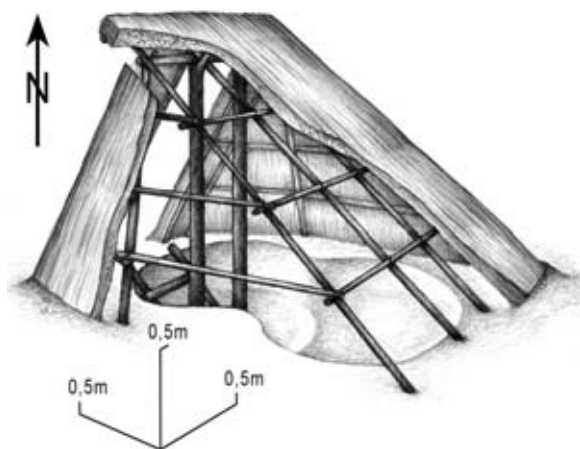

Fig. 15. Locuință cu acoperișul într-o singură apă din arealul culturii Cozia-Saharna. Așezarea Alcedar III, reconstituire grafică (după Kašuba 2007; reconstituire - Ivan Litsuk).

¹⁶ Reconstituirile grafice a locuințelor de suprafață din așezarea Alcedar III au fost utilizate pentru reconstrucția în proporții naturale a unei case din situl Saharna-Țigău (Niciu 2009, 54-57).

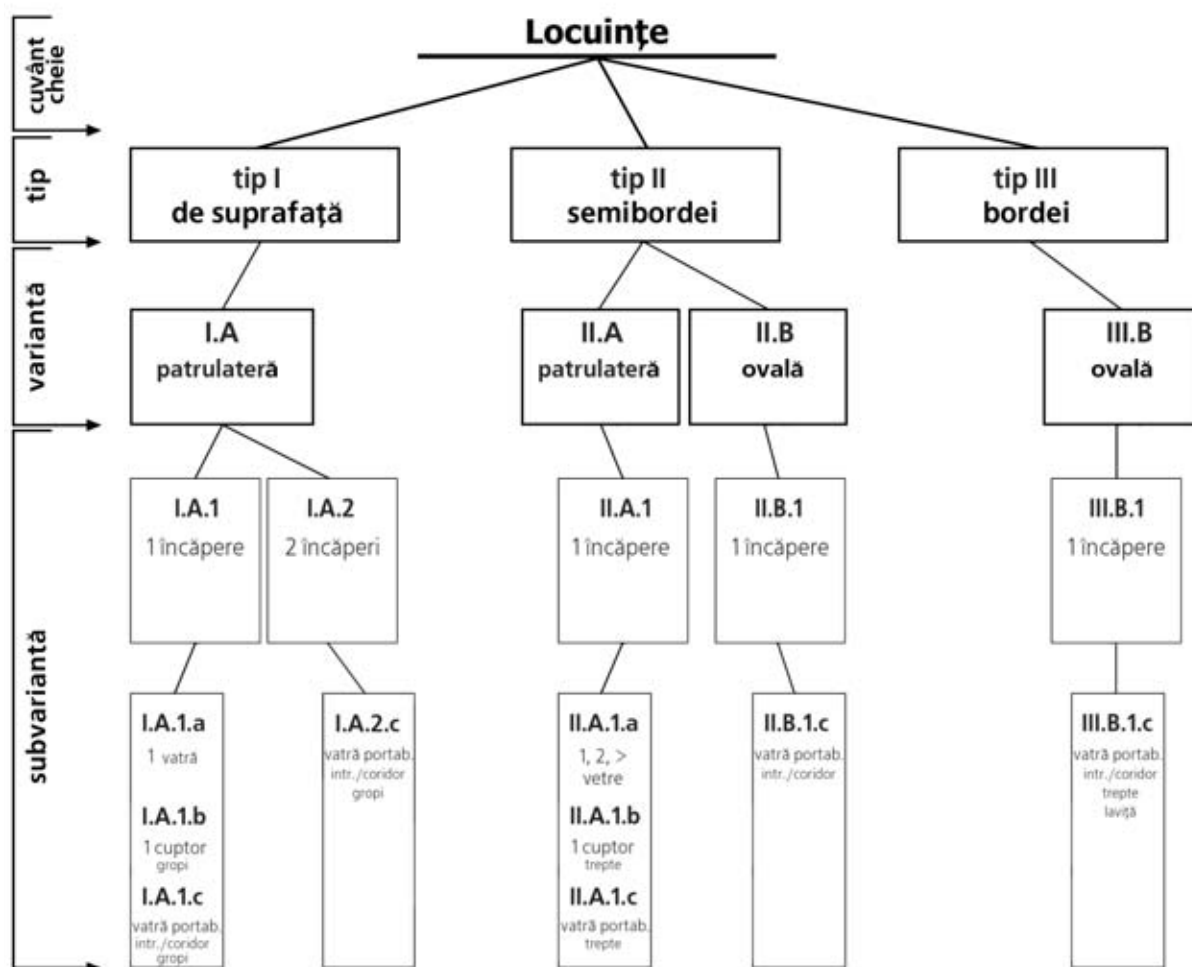

Fig. 16. Locuinţele culturii Cozia-Saharna din spaţiul est-carpatic. Tipologie.

semibordeiele de la Cozia (fig. 13/7) a avut, probabil, acoperişul într-o singură apă, ca și la construcția auxiliară de la Alcedar III (fig. 15). De asemenea, la locuințele adâncite de la Cozia au fost urmărite arheologic intrările de tip coridor, iar la altele (Alcedar III, Saharna-Dealul Mănăstirii) – trepte.

De la *bordeie* (fig. 13/4-6) s-au păstrat cavitățile de formă ovală, orientate fie că N-S (2, Solonceni), fie că E-V (Saharna-Țiglău, Mateuți). Suprafața lor nu este prea mare și variază de la cca 4,0 m² (Saharna-Țiglău) la cca 7,8 m² (Mateuți). Bordeiele, după cum s-a menționat deja, au fost încălzite cu instalații mobile – vetre portabile. Majoritatea locuințelor de acest tip au o serie de particularități constructive, cum ar fi: intrarea/coridor (Solonceni, fig. 13/4, 6) sau lavițele (Mateuți, fig. 13/5).

Locuințe de aceleași tipuri au fost cercetate și în arealul culturii Babadag, înrudită, într-o oareca-

re măsură, cu cea de tip Cozia-Saharna. Astfel, locuințe de suprafață sunt cunoscute la Enisala-Cetatea medievală (Jugănar 2005, 24), Revărsarea-Cotul Tichilești (Jugănar 2005, 24), Platonesti (Reștea, Munteanu 2005, 278; Jugănar 2005, 24) etc. Însă, acestea aveau o suprafață mai redusă (9,0-17,6 m²) față de locuințele terestre din arealul culturii Cozia-Saharna. Semibordeie¹⁷ au fost scoase în evidență la Niculițel-Cornet (Topoleanu, Jugănar 1995, 203; Jugănar 2005, 25), Garvăn-Mlăjitul Florilor (Jugănar 2005, 25), Telița-Amza (Jugănar 2005, 25) etc. Bordeie, cu adâncimea de până la 1 m, au fost descoperite la Babadag (Morintz 1987, 45), Rasova-Malul Roșu (Irimia 1974, 88; Jugănar 2005, 25) etc.

¹⁷G. Jugănar, autorul studiului dedicat culturii Babadag, atribuie toate locuințele adâncite unui singur tip – bordeie (Jugănar 2005, 25-27).

Basarabi-Șoldănești

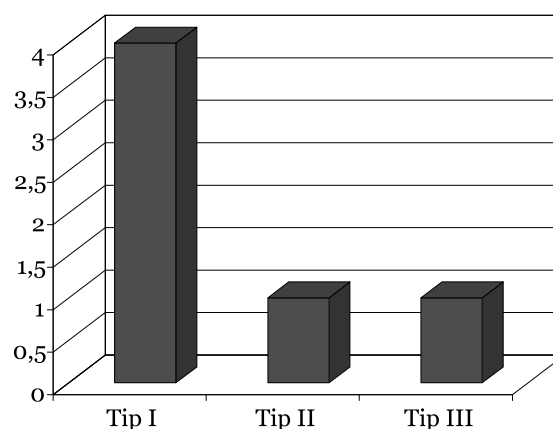
Majoritatea monumentelor acestei culturi sunt amplasate pe locuri cu înălțimi medii din apropierea surselor acvatice. De asemenea, poate fi remarcată și poziția apropiată între așezări și necropole, cum ar fi de exemplu la Șoldănești, Lucașeuca etc. (Kașuba 2008a, 40 ș.u.).

Pentru studierea așezărilor și locuințelor culturii Basarabi-Șoldănești un rol important continuă să-l dețină rezultatele investigațiilor arheologice, întreprinse de A. Meljukova la așezarea eponimă Șoldănești (Пасек 1954; Пасек, Мелюкова, 1955; Мелюкова 1955a; idem 1956, 39-41, рис. 1; 4-5; idem 1958, 55-64, рис. 11-17). De asemenea, informațiile cu privire la acest subiect au fost completate prin publicarea în ultimii ani a unor locuințe din așezările Ivancea II (Власенко 2007, 257-268) și Mășcăuți-Livada Boierului (Musteață, Sirbu 2009, 131). O variantă de clasificare a locuințelor culturii Basarabi-Șoldănești a fost propusă recent de către M. Kașuba (Kașuba 2008a, fig. 3), însă noile materiale, precum și elaborarea unor principii generale, expuse în studiul de față, dictează o revizuire a acesteia.

Complexele locative – total șase (tab. 6; diagrama 6) – au fost documentate cu siguranță în patru așezări ale culturii Basarabi-Șoldănești din spațiul est-carpatic. Acestea, conform adâncimii lor față de nivelul antic de călcare, au fost divizate

în trei tipuri: tipul I – de suprafață; tipul II – semibordei (ad. 0,6-0,8 m); tipul III – bordei (ad. 0,9-1,0 m) și au căpătat codificarea respectivă (fig. 17-18).

Diagrama 6

Repartizarea locuințelor culturii Basarabi-Șoldănești în funcție de tipul lor

Locuințele de suprafață (4 construcții; tab. 6) au avut formă patrulateră/cvasipatrulateră și erau cu o singură încăpere. Astfel, acestea au fost incluse în varianta I.A și, respectiv, în subvarianta de bază I.A.1 (fig. 17/1; 18). În funcție de instalațiile de încălzire utilizate, au fost create trei subvarianțe secundare: I.A.1.ab, cu vatră și cuptor (Șoldă-

Tabelul 6

Locuințele culturii Basarabi-Șoldănești

nr.	Așezarea	de suprafață (tip I)			semibordei (tip II)			bordei (tip III)			suprafața	particularități
		forma	nr. încăp.	inst. încălz.	forma	nr. încăp.	inst. încălz.	forma	nr. încăp.	inst. încălz.		
1	Ivancea II	patrulat.	1	?							10,0×3,20-4,60	
2	Mășcăuți							rotundă	1	?	8 m ²	
3	Piscu				rotundă	1	?				9,6 m ²	
4	Șoldănești I	1	patrulat.	1	?						6,7×9,6	groapă prov.
		2	patrulat.	1	1 cuptor 1 vatră						6,9×10	intr./coridor
		3	patrulat.	1	1 cuptor						9,4×5,3	groapă prov. intr./coridor
TOTAL		6	4		1			1				

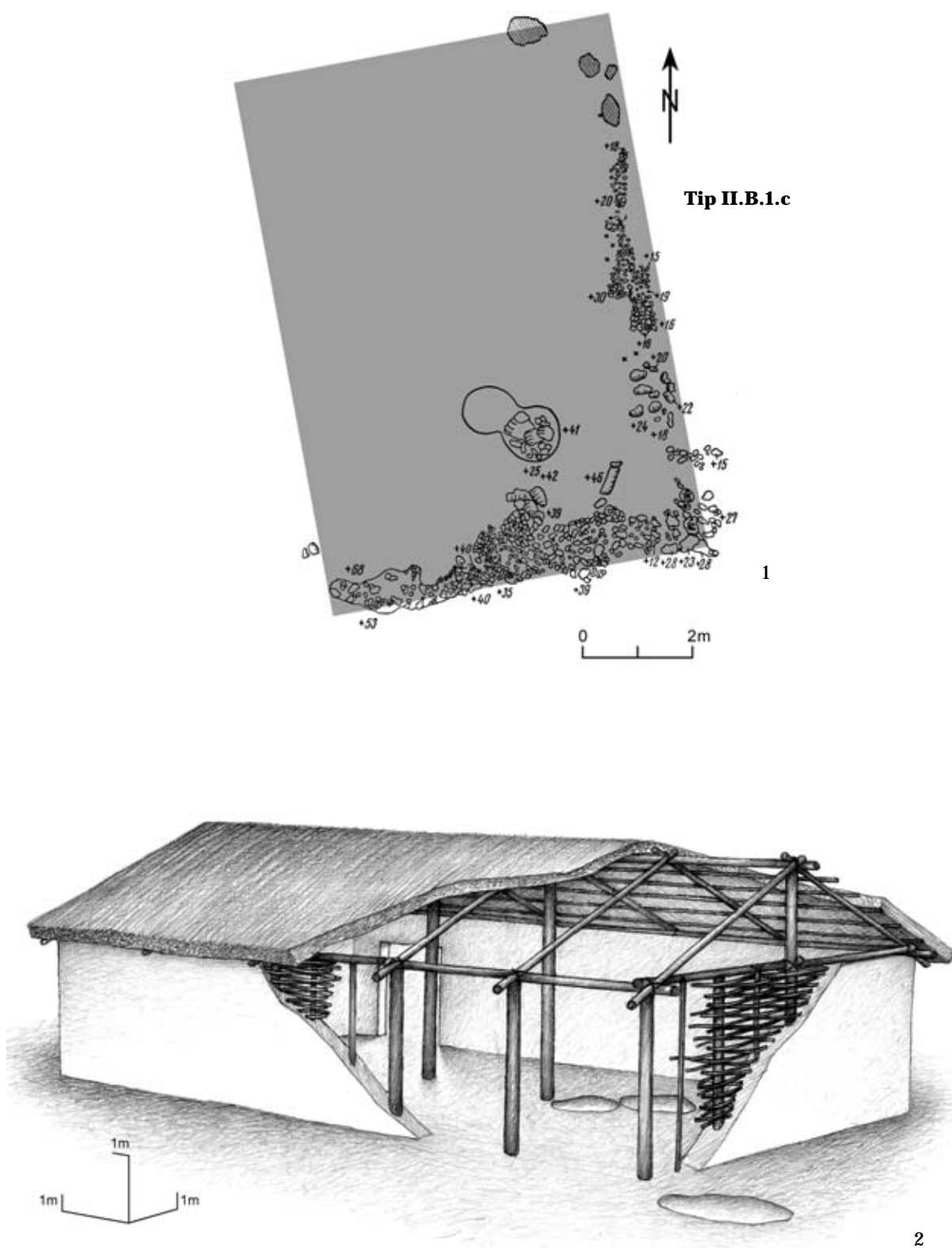

Fig. 17. Locuințele culturii Basarabi-Şoldăneşti din spațiul est-carpatic. Locuință de suprafață din așezarea Şoldăneşti I: 1 - plan; 2 - reconstituire grafică (după Kaşuba 2008; reconstituire - Ivan Litsuk).

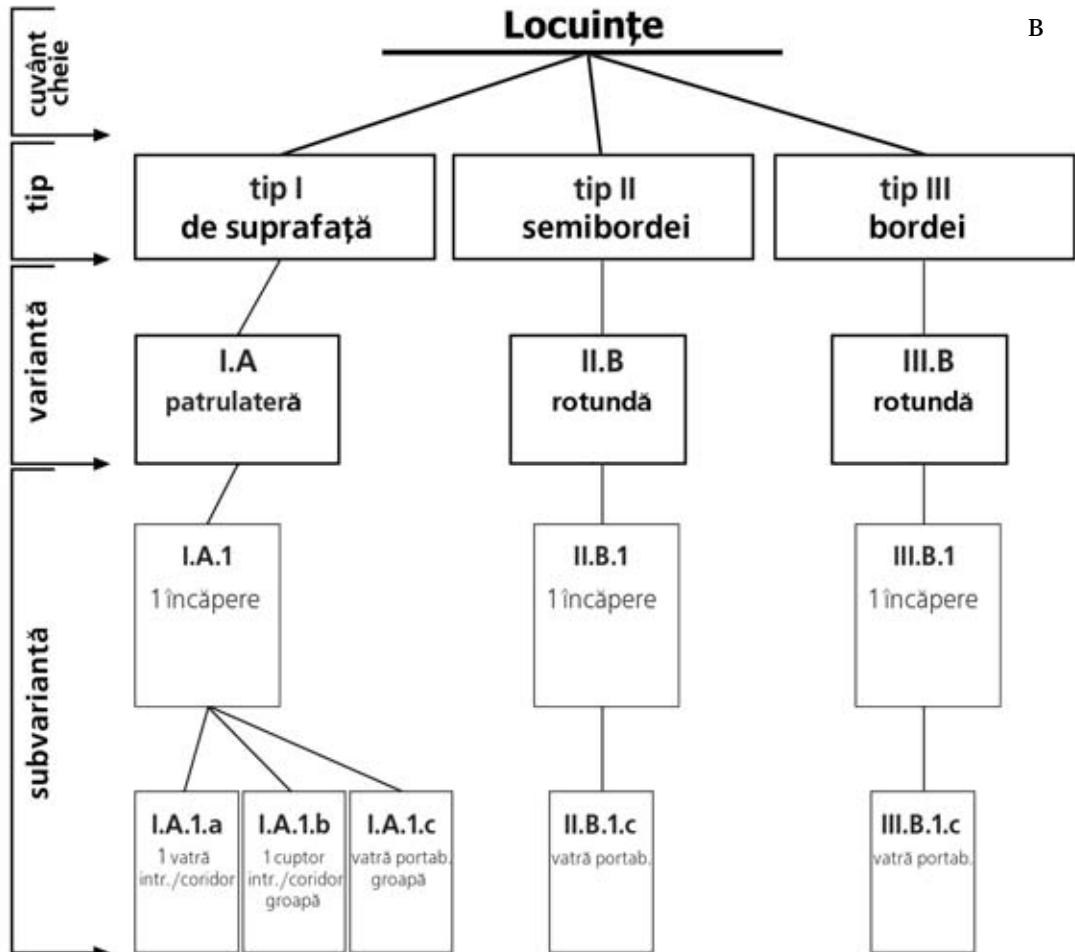
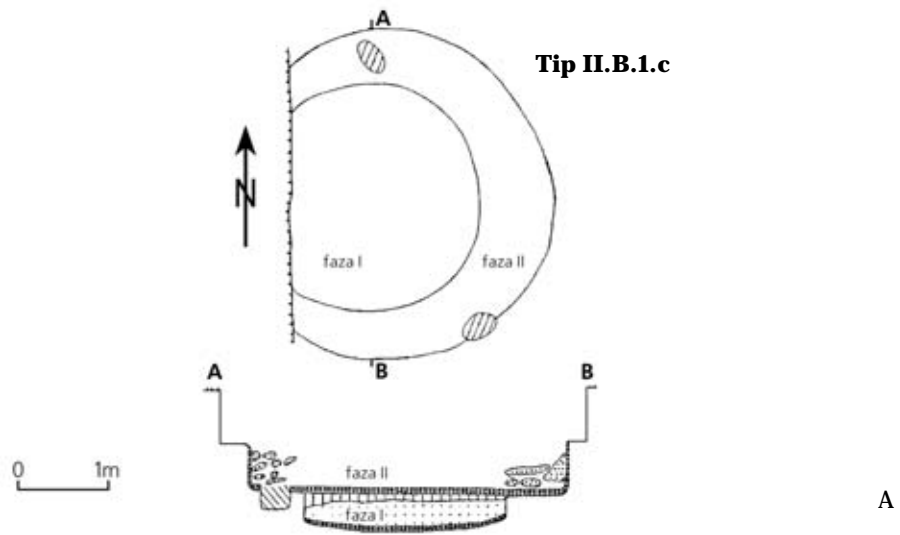

Fig. 18. Locuințele culturii Basarabi-Șoldănești din spațiul est-carpatic: A - Piscu (după Brudiu 1991); B - tipologie.

nești I, locuința nr. 2); *I.A.1.b*, cu cuptor (Șoldănești I, locuința nr. 3); *I.A.1.c*, cu vatră portabilă (Șoldănești I, locuința nr. 1; Ivancea II). Drept particularități constructive la acest tip de locuințe remarcăm prezența gropilor de provizii/menajere în perimetrul acestora (Șoldănești I).

Locuințele de tip *semibordei* sunt reprezentate de o singură construcție, cea de la Piscu (fig. 18/A). Aceasta era de formă rotundă, consta dintr-o încăpere și, posibil, a fost încălzită prin intermediul unei vetre portabile, ceea ce îi conferă următoarea clasificare – *II.B.1.c*.

Bordeiele sunt cunoscute după locuința din așezarea Mășcăuți-Livada Boierului. Ea avea, de asemenea, forma rotundă în plan și consta dintr-o singură încăpere (III.B.1). Lipsa rămășițelor unei instalații de încălzire staționare ar putea indica asupra utilizării în această locuință a unei vetre portabile (*III.B.1.c*).

Sinteză. Din punctul de vedere statistic (diagrama 5) se observă o predominare a locuințelor de suprafață (4) față de semibordeie (1) și bordeie (1).

Pereții *locuințelor de suprafață* constau dintr-o carcasă de lemn, unsă cu lut. Aceasta era ridicată din stâlpi îngropați vertical pe perimetrul construcției și uniți între ei cu nuiele. Peste ea se aplica succesiv o masă de lut special pregătită în aceste scopuri. Nu este exclus că erau adăugate, probabil pentru o duritate mai mare, și pietricele de calcar, care se întâlnesc din abundență în stratul cultural al așezărilor investigate.

De la acești pereți s-au păstrat aglomerații de fragmente de lut ars de diferite dimensiuni, de culoare roșie-oranj. O parte a fragmentelor este plată, iar cealaltă poartă amprente de la nuielele ce au ars. Diametrul nuielelor varia de la 0,8-1,5 la 2,0-2,5 cm. Partea exterioară a pereților locuințelor era netezită, probabil, cu ajutorul smocurilor de iarbă, pânzei grosolane sau a unor instrumente speciale. Locuințele de acest tip erau orientate cu latura lungă NV-SE (2), SV-NE (1) sau N-S (1) și ocupau o suprafață relativ mare, cuprinsă între 30 m² (Ivancea II) și 60-70 m² (Șoldănești I). Pentru încălzirea lor au fost folosite diferite instalații: vetre, cuptoare și vetre portative. Ne atrage atenția prezența simultană în una și aceeași locuință (Șoldănești I, locuința nr. 2) atât a unui cuptor, cât și a vetrei.

Locuințele adâncite de tip *semibordei* și *bordei* aveau forma rotundă/ovală și se caracterizează

printr-o suprafață redusă (8,0-9,6 m²). Pentru încălzirea lor, după toate probabilitățile, au fost utilizate vetre portative.

Aceleași tipuri de locuințe sunt atestate și în arealul vestic al culturii Basarabi: Banat – Valea Timișului-*Rovina*, Remetea Mare-*Gomila lui Gabor* etc. (Gumă 1993, 217-218); Transilvania – Aiud, Bernadea, Chendu (Ursuțiu 2002, 36, tab. 2), Te-leac (Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 35-36) etc. Însă, pentru aceste teritorii remarcăm o pondere a construcțiilor adâncite față de cele de suprafață.

Tradiții, deosebiri culturale și perspectivele cercetării comparative a locuințelor comunităților hallstattiene din spațiul est-carpatic în sec. XII-VIII a. Chr.

Ca urmare a studierii și clasificării (tab. 7) locuințelor comunităților hallstattiene din spațiul est-carpatic în sec. XII-VIII a. Chr. au fost scoase în evidență atât o serie de particularități specifice, cât și unele tendințe comune.

Astfel, pentru *locuințele de suprafață*, sunt caracteristice:

În cultura Gáva-Holíhrady-Grănicești – construcții din carcasă de lemn unsă cu lut; utilizarea pietrei pentru consolidarea fundamentului sau placarea pereților (1 locuință); predominarea orientării latitudinale; prezența în cadrul locuințelor a una, două sau trei încăperi; suprafața cuprinsă între 10-12 și 32 m²; folosirea cu preponderență a instalațiilor de încălzire staționare (vatră > cuptor).

În cultura Chișinău-Corlăteni – construcții din carcasă de lemn unsă cu lut; utilizarea lutului, sub forma unor vâlătuci/cărămizi, pentru ridicarea pereților; predominarea orientării meridionale; prezența unei singure încăperi; suprafața cuprinsă între 14 și 21-23 m²; lipirea podelei cu un strat subțire de lut; folosirea instalațiilor de încălzire staționare (vatră), precum și a celor mobile (vatră portabilă).

În cultura Tămăoani-Holercani – construcții din carcasă de lemn unsă cu lut; prezența unei singure încăperi; suprafață de până la 20 m²; folosirea instalațiilor de încălzire staționare (cuptor) sau a vetrelor portabile.

În cultura Cozia-Saharna – construcții din carcasă de lemn unsă cu lut; predominarea orientării

**Repartizarea tipurilor de locuințe, conform clasificării propuse,
în funcție de apartenența culturală**

CULTURA	LOCUIŢE									TOTAL
	de suprafață			semibordei				bordei		
	I.A.1	I.A.2.	I.A.3	II.A.1	II.A.2	II.B.1	II.B.2	III.A.1	III.B.1	
Gáva-Holihrazy-Grănicești	13	2	1	6	1	7		2	3	35
Chișinău-Corlăteni	29			1			1		1	32
Tămăoani-Holercani	4								1	5
Cozia-Saharna	7	1		6		6			4	24
Basarabi-Șoldănești	4					1			1	6
Total	57	3	1	13	1	14	1	2	10	102
	61			29				12		

meridionale; prezența în cadrul locuințelor a una sau două încăperi; suprafața cuprinsă între 6,7 și 98 m²; utilizarea instalațiilor de încălzire staționare (cuptor > vatră), precum și a celor mobile (vatră portabilă); conturarea intrărilor/coridoare; amplasarea în conturul locuinței a gropilor de provizii, ceea ce presupune o combinare a spațiului locativ cu gospodăresc.

În cultura Basarabi-Șoldănești – construcții din carcasă de lemn unsă cu lut; prezența unei singure încăperi; suprafață relativ mare, cuprinsă între 30 m² și 60-70 m²; utilizarea instalațiilor de încălzire staționare (cuptor > vatră), sau a vetrelor portabile; conturarea intrărilor/coridoare; amplasarea în conturul locuinței a gropilor de provizii, ceea ce presupune o combinare a spațiului locativ cu gospodăresc.

Pentru locuințe adâncite de tip *semibordei* sunt specifice:

În cultura Gáva-Holihrazy-Grănicești – cavități de formă ovală (preponderent) sau patrulateră; predominarea orientării meridionale; prezența în cadrul locuințelor a una sau două încăperi; suprafață medie cuprinsă între 17 m² și 21-26 m², cu unele excepții (37 m² și 80 m²); folosirea instalațiilor de încălzire staționare (cuptor > vatră), precum și a celor mobile (vatră portabilă); podea plană și bine bătătorită; conturarea intrărilor/coridoare; amenajarea treptelor pentru a facilita accesul în locuință.

În cultura Chișinău-Corlăteni – prezența unei singure încăperi de formă ovală sau patrulateră; suprafață medie de 20-26 m²; acoperișuri într-o singură apă; utilizarea instalațiilor de încălzire

staționare (vatră) sau a vetrelor portabile; amenajarea treptelor de acces; prezența unor amenajări interioare – lavițe, gropi de provizii.

În cultura Cozia-Saharna – prezența unei singure încăperi de formă ovală sau patrulateră; predominarea orientării meridionale; suprafață cuprinsă între 4 m² și 30 m² (preponderent 6,5-8 m²); acoperișuri de formă conică sau într-o singură apă; utilizarea instalațiilor de încălzire staționare (vatră > cuptor), precum și a celor mobile (vatră portabilă); conturarea intrărilor/coridoare; amenajarea treptelor de acces; amplasarea în conturul locuinței a gropilor de provizii.

În cultura Basarabi-Șoldănești – o singură încăpere de formă rotundă; suprafața redusă (9,6 m²); încălzire prin intermediul vetrelor portabile.

În procesul studierii locuințelor adâncite de tip *bordei* s-a observat:

În cultura Gáva-Holihrazy-Grănicești – cavități de formă ovală sau patrulateră; prezența unei singure încăperi; adâncime considerabilă (până la 1,7 m); orientare diferită; suprafață medie de 24-26 m² (excepție 54 m²); predominarea instalațiilor de încălzire staționare (vatră); amenajarea treptelor de acces; prezența unor amenajări interioare – lavițe.

În cultura Chișinău-Corlăteni – forma cvasiro-tundă; prezența unei singure încăperi; adâncime considerabilă (până la 1,7 m); suprafață redusă (7 m²); instalație de încălzire portabilă.

În cultura Tămăoani-Holercani – cavități de formă ovală; prezența unei singure încăperi; adâncime medie (până la 1,0 m); orientare NV-SE;

suprafață redusă (6 m²); instalație de încălzire portabilă.

În cultura Cozia-Saharna – prezența unei singure încăperi de formă ovală; orientare diferită; suprafață redusă (4,0-7,8 m²); instalație de încălzire portabilă; conturarea intrărilor/coridoare; amenajarea treptelor de acces; prezența unor amenajări interioare – lavițe.

În cultura Basarabi-Șoldănești – încăpere de formă rotundă; instalație de încălzire portabilă; suprafață redusă (8 m²).

Plecând de la cele expuse mai sus, pot fi evidențiate unele *tradiții*, ce persistă în domeniul construcției de locuințe la comunitățile hallstattiene din spațiul est-carpatic în sec. XII-VIII a. Chr.:

1. Utilizarea aceluiași materialele de construcție – lemnul, sub forma unor bârne – pentru parii de susținere a pereților și a nuielilor – pentru împletirea carcasi locuinței; lutul – pentru lipirea pereților locuinței sau pentru confecționarea unor cărămizi/vălătuci; nuiielele/crengile, paie, stuf etc. – pentru amenajarea acoperișurilor).
2. Folosirea aceleiași tehnici de construcție în procesul de edificare a locuințelor de suprafață (construcții ușoare din carcasă de lemn, împletită cu nuiiele și unsă cu lut).
3. Locuirea atât în construcții de suprafață, cât și în cele adâncite (semibordeie și bordeie).
4. Predominanța¹⁸ numerică (tab. 1-6; diagramele 1-6) a locuințelor de suprafață.
5. Edificarea locuințelor de aceeași formă (patrulateră – pentru cele de suprafață; patrulateră sau ovală – pentru cele de tip semibordei; ovală sau rotundă – pentru bordeie).
6. Existența atât a locuințelor cu suprafață mare, cât și a celor cu arie redusă.
7. Utilizarea, indiferent de tipul locuințelor, a instalațiilor de încălzire staționare (vatră, cup-tor), precum și a vetrelor portabile.
8. Prezența unor amenajări interioare: coridoare/intrări, trepte, lavițe etc.

În același timp se remarcă și unele tendințe specifice, cum ar fi:

- utilizarea mai frecventă a lemnului în cultura Gáva-Holihrad-Grănicești, iar a lutului în cultura Chișinău-Corlăteni;

- ridicarea pereților de bază a locuințelor de suprafață din cadrul culturii Chișinău-Corlăteni din chirpici/vălătuci din lut;
- prezența pereților de bază în semibordeiele culturii Gáva-Holihrad-Grănicești;
- „tencuirea” și decorarea pereților locuințelor cu vopsea în cultura Cozia-Saharna;
- amenajarea podelei, în cazul când în perimetrul locuinței au fost incluse gropi de provizii (Cozia-Saharna, Basarabi-Șoldănești);
- edificarea acoperișurilor într-o singură apă (Chișinău-Corlăteni; Cozia-Saharna) sau conice (Cozia-Saharna) pentru locuințele adâncite.

Ca urmare a studierii locuințelor culturilor hallstattiene Gáva-Holihrad-Grănicești, Chișinău-Corlăteni, Tămăoani-Holercani, Cozia-Saharna și Basarabi-Șoldănești din regiunea est-carpatică s-a observat o organizare pe orizontală al spațiului lor interior. Însă, prezența în perimetrul locuințelor de suprafață din arealul culturilor Cozia-Saharna și Basarabi-Șoldănești a unor amenajări, gen gropi de provizii, indică asupra apariției unei organizări și pe verticală.

De asemenea, cercetările efectuate până în prezent nu au scos în evidență existența unor practici rituale, legate de obiceiul de fundație al locuințelor, cum avem de exemplu în secolele următoare – VI-III a. Chr. (Sirbu 1993, 34-35). Însă, nu putem fi atât de categorici la acest compartiment, atât timp cât nu sunt publicate integral rezultatele cercetărilor arheologice efectuate la locuințele hallstattiene din spațiul est-carpatic.

Având în vedere faptul că studierea locuințelor comunităților hallstattiene din spațiul est-carpatic în secolele XII-VIII a. Chr. se află la un stadiu incipient, există mai multe perspective în cercetarea temei date. Odată cu acumularea informațiilor despre acest gen de construcții va deveni posibilă: completarea sau chiar modificarea schemei tipologice propuse în acest studiu; identificarea unor standarde și proporții, utilizate la proiectarea locuințelor¹⁹; studierea comparativă atât pe orizontală, cât și pe verticală a habitatului hallstattan din spațiul est-carpatic cu cel din regiunile limitrofe și, în primul rând, cu locuințele din nordul Mării Negre etc.

¹⁸ Cu excepția culturii Cozia-Saharna (tab. 5, diagrama 5), unde locuințele adâncite predomină numeric față de cele de suprafață.

¹⁹ De exemplu, este bine-cunoscut faptul că locuințele grecești (antice) trebuiau să aibă o lățime de 15 picioare – 15×0,3083=4,6245 m (Нестерова 2008, 79).

Repertoriul locuințelor hallstattiene din spațiul est-carpatic (sec. XII-VIII a. Chr.)²⁰

În repertoriul de față au fost colectate datele accesibile cu referire la locuințele hallstattiene timpurii și mijlocii din spațiul est-carpatic. Informațiile au fost culese din publicațiile apărute până la începutul anului 2010, precum și din documentația de șantier (rapoarte de săpătură, carnete de șantier) accesibilă.

Locuințele au fost repertoriate după culturi, în ordine alfabetică. Numărul din catalog corespunde numărului de pe hartă.

GÁVA-HOLIHRAĐY-GRĂNICEȘTI

1. Blyščanka-Gorby, r-nul Zalesčiki, reg. Ternopol, Ucraina

Așezare deschisă situată la 500 m de la cetatea Lisicniki, în locul de confluență a două pâraie, afluenți de stânga ai râului Seret (afluent de stânga al Nistrului). Cercetări arheologice (Ju. Maleev). Au fost atestate câteva niveluri de locuire: cultura Cucuteni-Tripolie, hallstattian timpuriu, cultura Lipica, cultura Černjahov, medieval. În nivelul hallstattian au fost surprinse vestigiile unei locuințe.

Locuința nr. 1²¹ – bordei – de formă cvasiovală cu dimensiunile de 2,6×1,8 m, orientată N-S. Ad. – 1,05 m. Pereții se îngustau spre podeaua plană, bine bătătorită. În imediata apropiere a locuinței a fost descoperită o *vatră* de formă aproximativ circulară cu diam. de 0,85 m și gr. de 0,05-0,07 m. *Tip III.B.1.a.*

Inventar: fragm. de ceramică, oase de animale.

Bibl. Малеев 1974, 3-4, рис. 2; idem 1981, 38-39.

2. Bovšev I, r-nul Galick, reg. Ivano-Frankivsk, Ucraina

Așezare deschisă. Ca urmare a cercetărilor arheologice (L. Krušel'nic'ka) au fost descoperite trei locuințe.

Locuința nr. 1 – semibordei – de formă cvasiovală cu dimensiunile de 6,0×3,5 m. Pereții erau ușor înclinați spre exterior. Podeaua – plană, bine bătătorită. În mijlocul încăperii a fost atestat

un *cuptor cu boltă* de formă patrulateră neregulată, ridicat din pietre mărunte și uns cu lut. Vatra cuptorului era plasată într-o adâncitură de 0,10-0,15 m față de podeaua locuinței. *Tip II.B.1.b.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Locuința nr. 2 – semibordei – de formă cvasiovală cu dimensiunile de 6,0×3,5 m. Pereții erau ușor înclinați spre exterior. Podeaua – plană, bine bătătorită. În centrul locuinței a fost cercetat un *cuptor cu boltă* de formă patrulateră neregulată, ridicat din pietre mărunte și uns cu lut. Vatra cuptorului era plasată într-o adâncitură de 0,10-0,15 m față de podeaua locuinței. *Tip II.B.1.b.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Locuința nr. 3 – semibordei – de formă cvasiovală cu dimensiunile de 6,0×3,5 m. Pereții erau ușor înclinați spre exterior. Podeaua – plană, bine bătătorită. În mijlocul încăperii a fost atestat un *cuptor cu boltă* de formă patrulateră neregulată cu dimensiunile de 2,1×1,6 m, construit din pietre mărunte de calcar și uns cu lut. Vatra cuptorului era plasată într-o adâncitură de 0,10-0,15 m față de podeaua locuinței. *Tip II.B.1.b.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Bibl. Крушельницька 1974, 214-215, рис. 56; idem 1979, 26, рис. 7/1; idem 1985, 51; Крушельницькая, Малеев 1990, 124.

3. Girs'ke, r-nul Kosivs'k, reg. Ivano-Frankivsk, Ucraina

Așezare fortificată amplasată pe un promontoriu, înconjurat din trei părți de pante abrupte. Cercetări arheologice (L. Krušel'nic'ka). Au fost atestate două niveluri de locuire: eneolitic (cultura Cucuteni-Tripolie) și hallstattian timpuriu (cultura Gava-Holigrady). Din nivelul hallstattian provin vestigiile unei construcții, o parte a cărei, din cauza amplasării ei la marginea promontoriului, nu s-a păstrat.

Locuință – de suprafață – de formă patrulateră cu dimensiunile de 8,0×3,6 m, orientată cu latura lungă E-V. Conturul ei este marcat de un șanțuleț cu lăț. de 0,2-0,3 m, flancat la colțuri de gropi pentru pari. Atât în interiorul construcției, cât și în exteriorul ei au fost descoperite numeroase fragm. de lipitură de lut. *Tip I.A.1.c.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Bibl. Крушельницька 1993, 118-120, рис. 65-66.

²⁰ În repertoriu au fost utilizate următoarele abrevieri: **ad.** – adâncime; **diam.** – diametrul; **fragm.** – fragment/e; **gr.** – grosime; **înălț.** – înălțime; **lăț.** – lățime; **lung.** – lungime; **N** – Nord; **S** – Sud; **E** – Est; **V** – Vest; **bibl.** – bibliografie.

²¹ Aici și în continuare va fi respectată numerotarea locuințelor, conform publicațiilor sau rapoartelor de săpătură.

4. Gorodnica, r-nul Gorodenkivs'k, reg. Ivano-Frankivsk, Ucraina

Așezare fortificată situată pe un promontoriu, format de un pârâu, afluent al Nistrului. Cercetări arheologice (I. Kopernicki, M. Smiško, Ju. Maleev, L. Krušel'nic'ka). Au fost identificate câteva niveluri de locuire: eneolitic, hallstattian timpuriu, medieval. Perioadei hallstattiene timpurii i-au fost atribuite patru construcții.

Locuința nr. 2 – de suprafață – avea formă patrulateră în plan cu lung. de cca 4,6 m. Lăț. ei în partea de N era de 3,8 m, iar în cea de S – de 2,9 m. Conturul construcției este marcat de 19 gropi de la pari, dintre care două plasate în interiorul ei, care par a fi de la un perete ce despărțea construcția în două încăperi cu dimensiunile de 3,8×2,8 m și de 2,8×1,8 m. În perimetrul locuinței, precum și în imediata ei apropiere au fost descoperite multiple fragm. de lipitură de lut. *Tip I.A.2.c.*

Inventar: fragm. de ceramică, fragm. de topor din piatră, fragm. de la seceri cu lama din silex.

Locuința nr. 3 – de suprafață – avea formă cvasirectangulară, orientată NV-SE. Construcția consta din două încăperi, în una din care a fost descoperită o *vatră* staționară. *Tip I.A.2.a.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Locuința nr. 4 – semibordei – de formă cvasipătrată, orientată cu unghiurile după punctele cardinale. Ea avea suprafața de cca 14 m² și era adâncită în sol cu 0,25 m. În partea de V a fost descoperită intrarea-coridor, care se adâncea cu 0,5 m. În perimetrul locuinței și în imediata ei apropiere au fost descoperite pietre de dimensiuni neconsiderabile și fragm. de lipitură de lut. În partea centrală a construcției a fost cercetate ruinele unui *cuptor cu boltă* cu dimensiunile de 2,2×1,0 m. *Tip II.A.1.b.c.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Locuința nr. 5 – bordei – de formă patrulateră neregulată cu dimensiunile de 5,4×4,8 m, orientată cu unghiurile după punctele cardinale. Podeaua a fost amenajată în trepte, astfel ad. construcției fiind de 0,5(0,6)-0,9-1,5 m. În locuință a fost descoperită o *vatră portabilă(?)*. *Tip III.A.1.c.t.*

Inventar: multiple fragm. de ceramică, concentrate, mai ales, în centrul și în partea de N a locuinței.

Bibl. Малеев 1988, 96-116; Крушельницька 1993, 98-105, рис. 52-54.

5. Grănicești, jud. Suceava, România

Așezare deschisă situată pe un deal ce face parte din terasa superioară a Sucevei. Cercetări arheologice (A. László). A fost atestat un singur nivel de locuire, atribuit culturii Gava-Holigrady. Ca urmare a cercetărilor arheologice au fost descoperite trei locuințe.

Locuința nr. 1 – semibordei – de formă ovală cu diam. de 5×4 m și ad. de 0,5-0,6 m, orientată NV-SE. În partea de SV a acesteia a fost sesizată o treaptă, care ar putea indica intrarea în încăperea. În umplutura construcției au fost descoperite fragm. de lemn carbonizat, cenușă și arsură, provenite de la arderea structurii lemnoase a pereților și acoperișului. De asemenea, în emplecton au fost descoperit răzlețite fragm. de la o *vatră*.

Inventar: fragm. de ceramică. *Tip II.B.1.a.t.*

Locuința nr. 2 – semibordei – a fost investigată doar parțial, o bună parte a ei prăbușindu-se în râpa adiacentă așezării. Construcția a avut, probabil, formă ovală și era adâncită în sol cu cca 0,5-0,6 m. Orientarea – NV-SE. S-a putut observa că groapa locuinței coboară în două trepte, intrarea aflându-se pe latura de SV. *Tip II.B.1.c.t.*

Inventar: fragm. de ceramică.

La distanța de 2-3 m de locuințele nr. 1 și nr. 2 au fost descoperite vestigiile unei *vetre*, care ocupau o suprafață de formă alungită cu dimensiunile de cca 2×1 m.

Locuința nr. 3 a fost construită la suprafața solului. Vestigiile sunt reprezentate de fragm. de chirpic, unele cu amprente de pari și nuiiele, pietre și fragm. de lipitură de *vatră*, toate grupate pe o suprafață de cca 20 m². *Tip I.A.1.a.*

Inventar: greutateți din lut ars, fragm. de ceramică.

Bibl. László 1976, 57-75; idem 1994, 53-56.

6. Kul'čicy, r-nul Sambirs'k, reg. Lvov, Ucraina

Așezare fortificată amplasată pe un promontoriu evidențiat. Sondaj (L. Krušel'nic'ka). Fortificația a fost locuită în perioada hallstattiană timpurie, de când provine și o locuință.

Locuință – de suprafață. Rămășițele ei ocupau o suprafață de cca 10 m² și se prezentau sub forma unei aglomerări patrulateră, compusă din pietre și fragm. de lut ars cu amprente de nuiiele. În colțul de NE al locuinței a fost descoperită o *vatră* cu diam. de cca 1 m. *Tip I.A.1.a.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Bibl. Сулик, Бандрівський 1993, 138-140.

7. Lisičniki, r-nul Zalesčiki, reg. Ternopol, Ucraina

Așezare fortificată amplasată la 4 km N de sat, pe un platou de pe malul drept al râului Seret (afluent de stânga al Nistrului). Cercetări arheologice (Ju. Maleev). Au fost atestate câteva niveluri de locuire: cultura Cucuteni-Tripolie, hallstattian timpuriu, cultura Lipica, cultura Černjahov, medieval. În nivelul hallstattian au fost surprinse vestigiile unei locuințe.

Locuința nr. 1 – semibordei – de formă patruleteră cu dimensiunile de 7,5×5,0 m, orientată cu unghiurile după punctele cardinale. Ad. – 0,55 m. Pe perimetrul locuinței au fost descoperite fragm. de lipitură cu amprente de la carcasa de lemn. În partea de NE a încăperii au fost descoperite ruinele unui *cuptor cu boltă* (diam. boltii – 0,5 m). *Tip II.A.1.b.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Bibl. Малеев 1973b, 305-306; idem 1981, 36; Крушельницкая, Малеев 1990, 124-125, рис. 40/II.

8. Magala, r-nul Novoselica, reg. Černivci, Ucraina

Așezare deschisă amplasată pe un promontoriu cu pantele abrupte de pe malul Prutului. Cercetări arheologice (G. Smirnova, 1955-1962 гг.) – caa 3300 m². Au fost identificate trei niveluri de locuire: cultura Komarov-Costișa, cultura Nouă și hallstattian timpuriu, care a fost împărțit în două faze, Magala III și Magala IV. În nivelul hallstattian timpuriu au fost descoperite mai multe locuințe, la moment fiind publicate doar unele informații sumare cu referire la câteva din ele.

Locuință (secțiunea VII, anul 1959) – de suprafață – de formă rectangulară, orientată V-E. Pe laturile de S și N au fost descoperite șapte gropi de la pari cu diam. diferite. În interior au fost atestate două vetre staționare. Prima se afla în partea de E a încăperii și avea forma rotundă neregulată. Aceasta a fost amenajată din pietre și unsă cu lut în partea superioară. Cea de-a doua a fost amplasată în sectorul de NV al locuinței și avea formă ovală cu diam. de 1,0×0,8 m, orientată V-E. Vatra a fost ridicată pietricele de râu și unsă cu lut. Locuința a fost atribuită fazei Magala III. *Tip I.A.1.a(2).*

Inventar: fragm. de ceramică.

Locuință (bordeiu 2, secțiunea VI, anul 1960) – bordei – de formă cvasipatruleteră, cu suprafa-

ța de 24 m². Au fost identificate două faze de locuire. În nivelul inferior (podeaua inferioară) care se afla la ad. de 1,7 m au fost descoperite gropi de la pari, unele amenajări a solului, ce repetă scaunele și rămășițele unei *vetre*, amplasate în colțul de SE. Nivelul superior se afla la ad. de 1,15 m și prezenta o podea din lut de culoare deschisă, bine bătătorită. La ad. de 0,5 m, de-a lungul pereților bordeiului, cu excepția colțului de SV, a fost descoperit un prag din sol, în care a fost atestat un șir de gropițe de la nuiete. Locuința a fost atribuită fazei Magala III. *Tip III.A.1.a.1.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Locuință (secțiunea I, anul 1955) – de suprafață – identificată după șirurile de gropi de la pari și după fragm. de lipitură. Sunt semnalate câteva *cuptoare*. Locuința a fost atribuită fazei Magala IV. *Tip I.A.1.b.*

Locuință (bordeiu 1, secțiunea I, anul 1955) – bordei – de formă cvasiovală, cu dimensiunile de 9×6 m, orientată NV-SE. Au fost identificate două faze de locuire. Nivelul inferior se afla la ad. de 1,0-1,2 m. La nivelul podelei au fost descoperite mai multe gropi de la pari. De-a lungul pereților, din sol au fost amenajate lavițe cu lăț. de 1,5-2,0 m. În partea de SE a locuinței, într-o groapă nu prea adâncă a fost descoperită o *vatră*. Nivelul superior a fost surprins la ad. de 0,4-0,5 m. Podeaua era plană și bine bătătorită. La acest orizont au fost descoperite trei vetre din lut: una se afla în centru, a doua – în partea de SV, iar a treia – în sectorul de nord al locuinței. Construcția a fost atribuită fazei Magala IV. *Tip III.A.1.a(3).1.*

Locuință (secțiunea I, anii 1957 și 1959) – semibordei – de formă rectangulară cu suprafața de cca 80 m², compartimentată în două încăperi. Colțul de N al locuinței este marcat de câteva șanțulețe, flancate de gropi de la pari. Gropi similare au fost decoperite și în interior, cea ce a permis supoziția compartimentării construcției. În colțul de NE a fost surprinsă intrarea. Construcția a fost atribuită fazei Magala IV. *Tip II.A.2.c.i.*

Bibl. Смирнова 1969, 15 ș.u., рис. 1; 5; 8-10; Крушельницкая, Малеев 1990, 124-125.

9. Nazarenkove-Gostiliv, r-nul Gorodenkivs'k, reg. Ivano-Frankivsk, Ucraina

Așezare deschisă amplasată pe panta de N a albiei unui fost bazin acvatic. Cercetări arheologice (L. Krušel'nic'ka).

Locuință – de suprafață – de formă rectangulară neregulată cu dimensiunile de 10,8×3,0 m, orientată NV-SE. Conturul construcției a fost identificat după șirurile de gropi de la pari și după fragm. de lipitură. Podeaua locuinței era plană și bine bătătorită. *Tip I.A.1.c.*

Inventar: fragm. de ceramică, obiecte din lut și bronz, oase de animale.

Bibl. Крушельницкая, Малеев 1990, 124-125; Крушельницкая 1993, 94 ș.u., рис. 47.

1 ІаQH. УҮҫе, r-nul Borščevsk, reg. Ternopol, Ucraina

Așezare fortificată amplasată pe un promontoriu de pe malul drept al râului Țiganca, afluent de stânga al râului Ničlava (afluent de stânga al Nistrului). Cercetări arheologice (Ju. Maleev). Au fost atestate mai multe niveluri de locuire: cultura Cucuteni-Tripolie, hallstattian timpuriu, cultura Lipica, cultura Černjahov, medieval. În nivelul hallstattian au fost surprinse vestigiile a trei locuințe.

Locuința nr. 1 – semibordei – de formă rectangulară cu colțurile rotunjite, cu dimensiunile de 6,15×3,95 m și ad. de 0,6 m de la nivelul actual de călcare. Construcția a fost orientată cu laturile după punctele cardinale. Podeaua ei era plană și bine bătătorită. În locuință au fost atestate două *cupatoare cu boltă*. Primul, cu bolta semicirculară, cu diam. de 0,7 m, a fost amenajat în colțul de SV al încăperii, într-o groapă de formă ovală cu diam. de 2,0×1,3 m și ad. de 0,25 m). Al doilea cuptor, la fel, cu bolta semicirculară cu diam. de 0,6 m, se afla în colțul de NV al locuinței, și a fost ridicat direct pe podeaua locuinței. *Tip II.A.1.b(2).*

Inventar: greutateți din lut ars, fragm. de ceramică.

Locuința nr. 2 – semibordei – de formă cvasiovală cu dimensiunile de 4,1×2,2 m, orientată SV-NE. Podeaua plană, bine bătătorită se afla la ad. de 0,8 m de la nivelul actual de călcare. Sub peretele de NE al construcției a fost atestat un *cuptor* ce avea diam. bolții de 0,6 m. În imediata apropiere a locuinței au fost descoperite două gropi menajere: una de formă circulară în plan, cu diam. de 1,1 m și a doua, ovală în plan, cu diam. de 3,1×2,5 m. *Tip II.B.1.b.*

Inventar: greutateți din lut ars, fragm. de ceramică.

Locuința nr. 3 – semibordei – de formă rectangulară neregulată, cu dimensiunile de 5,6×3,0-3,8 m, orientată NV-SE. Podeaua plană, bine bătătorită se afla la ad. de 0,5 m de la nivelul actual de

călcare. În locuință au fost cercetate două *cupatoare*. Primul, cu diam. bolții de 0,6×0,45 m se afla în colțul de SV, iar cel de-al doilea – sub peretele de N. *Tip II.A.1.b(2).*

Inventar: greutateți din lut ars, fragm. de ceramică, oase de animale.

Bibl. Малеев 1977, 328; idem 1979, 1 ș.u., рис. 1; idem 1981, 37; Крушельницкая, Малеев 1990, 124-125, рис. 40/IV.

11. Preutești, jud. Suceava, România

Așezare fortificată amplasată pe un platou din preajma pârâului Brana. Cercetări arheologice (D. Popovici, N. Ursulescu). Au fost identificate două niveluri de locuire: eneolitic și hallstattian timpuriu.

Fazei hallstattiene i-a fost atribuită o **locuință** de tip bordei. *Tip III.B(?)1.c(?)*.

Inventar: fragm. de ceramică.

Bibl. Popovici, Ursulescu 1983, 26.

12. Siret-Dealul Ruina, jud. Suceava, România

Așezare fortificată amplasată pe un promontoriu ce se înalță deasupra văii râului Siret. Cercetări arheologice (M. Ignat, I. Mareș, A. László, B. Niculică). Au fost identificate două niveluri de locuire: eneolitic și hallstattian timpuriu. Perioadei hallstattiene timpurii îi corespund câteva²² locuințe de suprafață, documentate prin fragm. de lipitură de lut (unele bucăți păstrând amprente de nuiel), pietre, resturi de vetre etc. *Tip I.A.1.a.*

Inventar: fragm. de ceramică, oase de animale, fragm. de greutateți, statuete zoomorfe, așchii de silex, cute de piatră etc.

Bibl. Ignat, Mareș 1995, 83; Ignat, László, Mareș 1996, 114-115; László, Mareș, Niculică 1999, 107-108; László et al. 2001, 230-232; László et al. 2002, 289-291; László et al. 2003, 293-295; László et al. 2004, 211-312; László et al. 2005, 348-350; László et al. 2006, 330-331.

13. Steceva, r-nul Snjatin, reg. Ivano-Frankivsk, Ucraina

Așezare deschisă amplasată pe panta de S a malului unui râu secăt, afluent al Nistrului. Cercetări arheologice (L. Krušel'nic'ka, D. Pavliv). Au fost

²² În publicații nu este precizat exact numărul locuințelor, însă se poate deduce că este vorba de cel puțin șase locuințe de suprafață (Locuința 1/1998, Locuința 2/1998, Locuința 1/2001, Locuința 2/2001, Locuința 1/2004, Locuința 2/2004).

identificate două niveluri de locuire: cultura Nouă și hallstattian timpuriu.

Locuința – de suprafață – a fost documentată prin prezența fragm. de lipitură, a unor gropi de la pari și a rămășițelor unui *cuptor cu boltă*. *Tip I.A.1.b.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Bibl. Крушельницька 1985, 45; Крушельницькая, Малеев 1990, 124.

14. Zaleščiki, r-nul Zaleščiki, reg. Ternopol, Ucraina

Așezare deschisă, situată la 1 km N de sat, pe malul pârâului Uščilivka, afluent de stânga al Nistrului. Cercetări arheologice (Ju. Maleev). Au fost atestate mai multe niveluri de locuire: cultura Cucuteni-Tripolie, hallstattian timpuriu, cultura Lipica, cultura Černjahov, medieval. În nivelul hallstattian timpuriu au fost descoperite mai multe locuințe, pentru moment fiind publicate doar informații sumare despre acestea.

Locuința nr. 3³ – de suprafață – de formă rectangulară, orientată N-S. Construcția, constituită din trei(?) încăperi, a fost edificată prin utilizarea lemnului, lutului și pietrei. La baza unuia din pereții locuinței au fost depuse (vertical) pietre cu dimensiunile de 0,3-0,8×0,2-0,5×0,15-0,4 m. Șirul de pietre era întrerupt, probabil, în locurile unde erau fixați parii (cu diam. de 0,25-0,45 m) de la carcasa de lemn. Pe linia peretelui de E au fost identificate urmele a doi pari, pe latura de N – un par, în colțul de NE – un par. Podeaua locuinței era plană și bine bătătorită. În fiecare din cele trei încăperi, sub peretele de E au fost atestate câte un *cuptor cu boltă* cu dimensiunile: 0,85×0,6 m, 0,9×0,7 m și 1,0×0,8 m. *Tip I.A.3.b(3).*⁴

Locuința nr. 4 – semibordei – de formă rectangulară cu colțurile rotunjite, cu dimensiunile de 2,8×2,8 m, orientată cu laturile după punctele cardinale. Construcția, ce se adâncea cu 0,85 m față de nivelul actual de călcare, avea pereții verticali și podeaua plană. Sub peretele de V, în afara locuinței, la ad. de 0,9 m a fost amenajat un *cuptor*, în așa fel ca gura lui să dea în interior. Bolta cuptorului, care s-a păstrat pe o înălț. de 0,45 m, avea diam. de 1,1 m și gr. de 0,07 m. *Tip II.A.1.b.*

Locuința nr. 6 – semibordei – cu ad. de 0,75 m de la nivelul actual de călcare, de formă cvasiovală cu dimensiunile de 5,16×3,25 m, orientată NV-SE. Pereții construcției erau verticali, podeaua plană și bine bătătorită. În emplectonul locuinței au fost descoperite mai multe fragm. de lipitură de lut cu amprente de nuiiele. În centrul încăperii a fost atestat un *cuptor cu boltă* (diam. 1,55 m), amenajat din piatră de râu și uns cu lut și plasat într-o cavitate cu ad. de 0,1 m față de podeaua locuinței. *Tip II.B.1.b.*

Locuința – semibordei – cu ad. de 0,7 m, de formă rectangulară, orientată cu colțurile după punctele cardinale. În colțul de E a fost descoperit un *cuptor cu boltă*, ridicat din lespezi de piatră și lut. *Tip II.A.1.b.*

Bibl. Малеев 1971, 108-109; idem 1972a, 197-199; idem 1972b, 100; idem 1973a, 88 ș.u.; idem 1981, 36 ș.u.; Крушельницькая, Малеев 1990, 124-125, рис. 40/III.

CHIȘINĂU-CORLĂTENI

15. Andrieșeni, jud. Iași, România

Așezare deschisă, amplasată pe terasa medie a r. Jijia. Cercetări arheologice (A.C. Florescu și M. Florescu) – 160 m². Au fost atestate trei faze de locuire intensă (Precucuteni, Noua, Chișinău-Corlăteni).

În nivelul hallstattian timpuriu au fost identificate urme de **locuințe**, documentate prin prezența unor bucăți de lipitură arsă, cu amprente de pari și nuiiele pe una din fețe, precum și a unei *vetre* fragmentare din lut cu nisip ars până la roșu, cu suprafața de 0,75 m² și gr. de cca 0,02-0,03 m. De asemenea, în legătură cu acest nivel sunt puse și două gropi în formă de pâlnie. *Tip I.A.1.a.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Bibl. Florescu 1959, 329.

16. Bălteni, jud. Iași, România

Așezare deschisă situată pe o terasă din lunca Prutului. Cercetări de suprafață (N. Zaharia). Au fost sesizate materiale din perioada hallstattiană, primele secole p. Chr. (cultura Sântana de Mureș-Černjahov) și ev. mediu târziu.

Întreaga suprafață a așezării este presărată cu fragm. de lipitură arsă, care ar putea indica prezența unor **locuințe**. *Tip I.*

Bibl. Zaharia, Petrescu-Dâmbovița, Zaharia 1970, 269.

³³ Numerotarea locuințelor, efectuată de autorul investigațiilor Ju. Maleev, rămâne a fi neclară. Din aceste considerente, în catalogul de față locuințele au primit numerele sub care acestea au apărut în publicații.

17. Chişinău, Republica Moldova

Așezare nefortificată situată pe malul unui pârau. Cercetări arheologice (A. Meljukova) – 800 m².

Ca urmare a investigațiilor au fost descoperite rămășițe ale unor vetre sau cuptoare, precum și a fragm. de lipitură de lut, ceea ce ar demonstra, după părerea autoarei cercetărilor, existența unor **locuințe** de suprafață. *Tip I.A.1.a.*

Locuință – semibordei – de formă patrulateră, prevăzută cu un gârlici în trepte. Suprafața construcției, orientate VSV-ENE, atingea cca 20 m². Locuința se adâncea față de nivelul antic de călcare cu cca 0,8 m. Sub peretele de ENE a fost amenajată o laviță, iar în partea centrală a acesteia, într-o adâncitură de cca 0,08 m, au fost descoperite urmele unei vetre. *Tip II.B.2.a.t.1.*

Bibl. Мелюкова 1961, 35-37; Levițki 1994a, 59-61.

18. Cioca Boca-Tarlaua Cojocăriței, jud. Iași, România

Așezare deschisă amplasată pe terasa medie a pâraului Urșița. Cercetări de suprafață (A. Rusu). Au fost semnalate **locuințe** de suprafață și fragm. de ceramică, încadrate în hallstattul timpuriu. *Tip I.*

Bibl. Rusu 1983, 209.

19. Ciurea-Zane, jud. Iași, România

Așezare deschisă. Cercetări de suprafață (N. Zaharia și Em. Zaharia). Au fost recoltate multiple fragm. ceramice ce țin de cultura Cucuteni, hallstattul timpuriu, cultura Poienești-Lucașeuca, cultura Sântana de Mureș-Černjahov, precum și de culturile din epoca medievală. Din cuprinsul așezării provin numeroase fragm. de lipitură cu amprente de nuiele, care presupun existența unor **locuințe**. *Tip I.*

Bibl. Zaharia, Petrescu-Dâmbovița, Zaharia 1970, 177-178.

20. Corlăteni-Pe Țarină, jud. Botoșani, România

Așezare nefortificată. Cercetări arheologice (I. Nestor). Au fost identificate trei nivele de locuire: eneolitic (cultura Cucuteni), hallstattian timpuriu, sec. IV p. Chr.

În stratul care corespunde hallstattului timpuriu au fost semnalate urme de **locuințe** (colibe), făcute din crengi și nuiele, documentate prin cantități considerabile de cenușă. *Tip I.*

Bibl. Nestor 1952, 91.

21. Costești VII, r-nul Rîșcani, Republica Moldova

Așezare deschisă amplasată pe o pantă lină din apropierea r. Ciugur. Cercetări arheologice (V. Dergacev) – 252 m². Conține un singur nivel de locuire.

Locuință – semibordei – de formă trapezoidală cu colțurile rotunjite. Dimensiunile laturilor: 4,7(N)×4,2(E)×6,2(S)×5,5(V) m. Construcția era adâncită în sol până la 0,15-0,20(S) – 0,4-0,5(N) m. De la nivelul podelei locuinței au fost săpate două gropi de formă ovală în plan: una cu diam. de 0,6×0,8 m și ad. de 0,3 m, cea de-a doua, care ieșea parțial în afara construcției, avea diam. de 1,0×1,5 m și ad. de 0,7 m. *Tip II.A.1.c.g.*

Inventar: fragm. de ceramică, caracteristice culturii Chişinău-Corlăteni, un fragm. de lamă de fe-restrău din bronz, două fragm. de ace de bronz, un vârful de cuțit de bronz, o aplică de bronz, o sulă de os, o psalie de corn cu trei găuri etc.

Bibl. Дергачев 1982, 79-81, рис. 24/1-3, 8, 9, 11, 13; 25/1, 2; Levițki 1994a, 60.

22. Dănceni, r-nul Ialoveni, Republica Moldova

Așezare nefortificată situată pe panta unui promontoriu. Sondaj (I. Niculiță) – 70,5 m². Situl conține un singur nivel de locuire, atribuit hallstattului timpuriu.

Locuință – bordei – de formă aproape rotundă în plan, fiind puțin alungită de la E spre V. Diam. acesteia era de 3,0×2,8 m, iar ad. de 1,7 m față de nivelul antic de călcare. Pereții bordeiului erau aproape verticali, iar fundul ușor albiat. În partea de S a construcției au fost depistate urmele a patru trepte, ce facilitau accesul în locuință. În peretele de V a fost săpată o cavitate cu ad. de 0,27 m și deschiderea la gură de 0,32 m. *Tip III.B.1.c.t.*

Inventar: fragm. de ceramică, oase de animale.

Bibl. Никулицэ 1979, 12-13; Levițki 1994a, 61.

23. Eșanca, jud. Botoșani, România

Așezare deschisă amplasată pe malul pâraului Eșanca. Cercetări de suprafață (N. Zaharia). Din perimetrul așezării au fost culese fragm. de ceramică ce aparțineau culturii Cucuteni, culturii Noua, hallstattului timpuriu, culturii Sântana de Mureș-Černjahov, epocii medievale.

Pe suprafața așezării au fost descoperite numeroase fragm. de lipitură, probabil, de la pereții **locuințelor**. *Tip I.*

Bibl. Zaharia, Petrescu-Dâmbovița, Zaharia 1970, 240-241.

24. Hansca-La Matcă, r-nul Ialoveni, Republica Moldova

Așezare deschisă situată pe terasa râului Cânechișul Mare. Cercetări arheologice (I. Niculiță, Gh. Postică) – 284 m². Ca urmare a investigațiilor au fost scoase în evidență materiale din mai multe perioade: hallstattiană timpurie (cultura Chișinău-Corlăteni), hallstattiană târzie și epoca medievală. În nivelul hallstattian timpuriu au fost evidențiate multiple fragm. de lipitură de lut, însă numai într-un singur caz acestea au fost grupate compact, ceea ce ar presupune existența unei construcții de suprafață.

Locuința – de suprafață – a fost cercetată doar parțial, partea de est a acesteia fiind distrusă de un șanț contemporan. De la construcție s-a păstrat o aglomerație de lipitură de lut, pietre și ceramică, de formă patrulateră în plan, cu dimensiunile de 4,2×1,6 m, orientată NV-SE. Printre fragm. de lipitură au fost atestate fragm. unei *vetre*, însă nu s-a putut stabili cu certitudine locul de amplasare al ei. *Tip I.A.1.a.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Bibl. Material inedit provenit din rapoartele de săpătură (Никулицэ 1978; Никулицэ, Постикэ 1980, 6-7), precum și din arhiva personală a domnului I. Niculiță²⁴.

25. Iacobeni-Pe Grind, jud. Iași, România

Așezare deschisă. Cercetări de suprafață (N. Zaharia). Au fost recoltate fragm. ceramice, atribuite culturii Cucuteni, culturii Noua, hallstattului timpuriu, culturii Sântana de Mureș-Černjahov, epocii medievale.

La suprafața solului sunt întâlnite numeroase fragm. de lipitură de la pereți, care ar confirma prezența unor **locuințe** pe acest loc. *Tip I.*

Bibl. Zaharia, Petrescu-Dâmbovița, Zaharia 1970, 248.

26. Iași-Ceairu lui Peretz, România

Așezare deschisă amplasată pe un platou de pe terasa Bahluiului. Cercetări de suprafață (N. Zaharia). Au fost descoperite fragm. de ceramică specifice culturilor Criș, Cucuteni, Noua, perioadelor hallstattiene timpurii și La Tène, precum și epocii medievale.

Pe suprafața așezării au fost atestate lipituri arse de pereți cu urme de fățuiață care, probabil, mărturisesc despre existența unor **locuințe**. *Tip I.*

Bibl. Zaharia, Petrescu-Dâmbovița, Zaharia 1970, 203.

²⁴ Fapt pentru care îi aducem mulțumirile noastre și pe această cale.

27. Lețcani-Valea Ilenii, jud. Iași, România

Așezare deschisă situată pe terasa inferioară a Bahluiului. Cercetări de suprafață (N. Zaharia). Au fost culese resturi de cultură materială din paleoliticul mijlociu, epoca eneolitică (cultura Cucuteni), epoca bronzului (cultura Noua), hallstattul timpuriu și epoca medievală.

Pe așezare au fost descoperite lipituri arse de la pereții unor construcții, probabil, **locuințe**. *Tip I.*

Bibl. Zaharia, Petrescu-Dâmbovița, Zaharia 1970, 208.

28. Lozna-Dealul Morii, jud. Botoșani, România

Așezare nefortificată. Cercetări arheologice (P. Șadurschi, S. Teodor) – 4500 m². Au fost atestate două niveluri de locuire: unul din epoca bronzului (cultura Noua) și unul hallstattian timpuriu. În cuprinsul așezării hallstattiene au fost cercetate șase **locuințe** de suprafață, de la care s-au păstrat fragm. de la lipitura pereților, precum și fragm. de *vatră*. *Tip I.A.1.a.*

Bibl. Teodor, Șadurschi 1979, 81-82.

29. Lucașeuca, r-nul Orhei, Republica Moldova

Așezare deschisă amplasată la 2 km V de sat, pe terasa unui pârâu. Cercetări arheologice (G.B. Fedorov). Au fost atestate mai multe niveluri de locuire, dintre care și unul hallstattian timpuriu.

În nivel hallstattian timpuriu a fost semnalate urmele unor **locuințe** de suprafață, documentate prin prezența fragm. de lipitură de lut cu amprențe de nuiele. *Tip I.*

Bibl. Мельюкова 1956, 39-40.

30. Mihail Kogălniceanu-La Hatie, jud. Iași, România

Așezare deschisă amplasată pe terasa inferioară a r. Jijia. Cercetări de suprafață (N. Zaharia). Au fost descoperite resturi de cultură materială din epocile paleolitică, eneolitică, hallstattiană și cea medievală.

La suprafața solului au fost atestate multiple fragm. de lipitură arsă de la pereții unor construcții, probabil, **locuințe**. *Tip I.*

Bibl. Zaharia, Petrescu-Dâmbovița, Zaharia 1970, 252.

31. Petrușeni-La Cigoreanu, r-nul Rîșcani, Republica Moldova

Așezare nefortificată situată pe panta unui promontoriu. Cercetări arheologice (O. Levițki, E. Sava) – 382 m². Au fost identificate două niveluri

de locuire: cultura Noua și cultura Chișinău-Corlăteni.

Fazei hallstattiene timpurii îi corespunde o **locuință** de suprafață (platforma nr. 5), rămășițele căreia ocupă o suprafață de circa 14 m² și sunt reprezentate de fragm. de lut ars, multe din ele păstrând amprente de nuiele. În partea de NE a platformei au fost evidențiate două gropi de stâlpi de formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 0,17×0,19 m și 0,18×0,20 m, ad. de la nivelul antic de călcare fiind de 0,07 și, respectiv 0,23 m. *Tip I.A.1.c.*

Inventar: fragm. de ceramică, o statueta, ornamentată în stil hallstattian.

Bibl. Левицкий 1986, 383; Sava, Levițki 1995, 162, fig. 15.

32. Prăjești, jud. Bacău, România

Așezare deschisă amplasată pe o terasă a malului stâng al Siretului. Cercetări arheologice (C. Buzdugan). Au fost identificate trei niveluri de locuire: epoca bronzului (cultura Noua), hallstattian (cultura Chișinău-Corlăteni) și primele secole ale erei noastre.

În orizontul hallstattian au fost descoperite resturi de **locuințe** de suprafață, documentate prin prezența lipiturii de lut cu amprente de nuiele. *Tip I.*
Inventar: fragm. de ceramică.

Bibl. Buzdugan 1969, 83-84.

33. Slobozia-Hănești, jud. Botoșani, România

Așezare deschisă situată pe muchia unui deal. Cercetări de suprafață (N. Zaharia). Au fost descoperite fragm. ceramice atribuite perioadelor eneolitică și hallstattiană timpurie.

Pe aceeași suprafață, în cuprinsul unor cenușare, au fost atestate numeroase fragm. de lipitură de la pereții unor **locuințe**. *Tip I.*

Bibl. Zaharia, Petrescu-Dâmbovița, Zaharia 1970, 262.

34. Suruceni, r-nul Ialoveni, R. Moldova

Așezare nefortificată amplasată pe panta unui promontoriu. Sondaj (I. Niculiță) – 80 m². Au fost evidențiate două niveluri de locuire: cultura Noua și cultura Chișinău-Corlăteni.

Perioadei hallstattiene timpurii îi aparțin rămășițele unei **locuințe** de suprafață, cercetată doar parțial. De la ea s-au păstrat fragm. de lipitură de lut cu impurități de iarbă și paie. *Tip I.*

Bibl. Никулицэ 1979, 9, рис. 1/1.

35. Trinca-Izvorul lui Luca, r-nul Edineț, Republica Moldova

Așezare deschisă situată pe un promontoriu cu altitudinea de 25-30 m față de lunca râului Draghiște, ce curge în apropiere. Cercetări arheologice (O. Levițki). Pe suprafața promontoriului au fost descoperite materiale ce țin de epocile eneolitică (cultura Cucuteni-Tripolie), hallstattiană (cultura Chișinău-Corlăteni, grupul Podolian de Vest) și evul mediu. În nivelul hallstattian timpuriu au fost descoperite mai multe locuințe, la moment fiind publicate doar două.

Locuința nr. 1 – de suprafață – avea formă cvasidreptunghiulară, orientată SE-NV. Lung. construcției era de 6,12(SV) – 5,85(NE) m, lăț. 3,65(NV) – 3,45(SE) m. Resturile locuinței prezintă aglomerații compacte de bucăți de lipitură de lut, amestecate cu cenușă și fragm. de lemn carbonizat. Tencuiala pereților a fost făcută din lut amestecat cu resturi vegetale, pe unele sectoare fiind utilizate și pietre mici de calcar. Fragmentele de tencuială, de regulă, au o față netedă, iar pe cealaltă păstrându-se amprente de la nuiele cu gr. de 0,01-0,04 m. *Tip I.A.1.c.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Locuința nr. 2 – de suprafață – era de formă cvasidreptunghiulară, cu dimensiunile: 5,6(SE) – 3,6(NE) – 4,2(NV, SV) m. Vestigiile ei sunt reprezentate de fragm. de lipitură de lut cu amprente de nuiele, fragm. de lemn carbonizat și cenușă. Sistemul de încălzire al locuinței era constituit dintr-o *vatră portativă* de formă rotundă cu marginea înaltă. *Tip I.A.1.c.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Bibl. Левицкий 1986, 54-71; Levițki 1994a, 58-59.

36. Trușești-Movila din șesul Jijiei, jud. Botoșani, România

Așezare deschisă amplasată pe terasa inferioară a Jijiei. Cercetări arheologice (A.C. Florescu și M. Florescu) – 960 m². Au fost atestate urme de locuire din epocile neolitică (cultura Criș), eneolitică (cultura Cucuteni), bronzului (cultura Noua), hallstattiană etc.

În nivelul hallstattian au fost descoperite două *vetre*, amenajate din lut cu foarte mult nisip și arse la roșu. Una, de formă aproximativ rectangulară, avea suprafața de cca 0,9-1,0 m² și gr. de 0,02-0,03 m. Ce de-a doua, cu aceeași gr., a fost deranjată, astfel nu a fost posibilă restabilirea formei și

dimensiunilor. Autorii săpăturilor admit prezența, în regiunea vetrelor, a unei sau două **locuințe** de suprafață, construite din trestie și nuiele peste care a fost aplicată o lipitură superficială de lut. *Tip I.A.1.a(2)*.

Bibl. Florescu 1957, 205; Levițki 1994a, 62; Petrescu-Dîmbovița, Florescu, Florescu 1999, 627.

37. Valea Lupului, Iași, România

Așezare deschisă amplasată pe terasa inferioară a Bahluiului. Sondaj (M. Petrescu-Dîmbovița, M. Dinu). Au fost identificate două niveluri de locuire: eneolitic (cultura Cucuteni) și hallstattian timpuriu.

Fazei hallstattiene i-au fost atribuite două **locuințe**, documentate prin resturi sporadice de lipituri bine arse și fragm. de ceramică. *Tip I*.

Bibl. Dinu 1955, 76; idem 1959, 208.

38. Vărătic V, r-nul Rîșcani, Republica Moldova

Așezare nefortificată situată pe un platou din apropierea pârâului Ciugureț. Sondaj (V. Marchevici). Au fost atestate două nivele de locuire: eneolitic (cultura Cucuteni-Tripolie) și hallstattian timpuriu.

Fazei hallstattiene au fost atribuite urmele unei **locuințe** de suprafață, care se prezentau, la momentul descoperirii, sub forma unei pete, cu dimensiunile de 2,0×3,5 m, ce consta din lipitură de lut cu amprente de stof. *Tip I.A.1.c*.

Inventar: fragm. de ceramică cu decor canelat, specific culturii Chișinău-Corlăteni.

Bibl. Маркевич 1986, 133-134, рис. 5; Levițki 1994a, 59.

TĂMĂOANI-HOLERCANI

39. Ijdileni, jud. Galați, România

Așezare deschisă amplasată pe terasa inferioară dintre valea Ijdilenilor și valea Prutului. Cercetări arheologice (M. Brudiu). A fost sesizat un nivel cu ceramică incizată a etapei Tămăoani, suprapus de un nivel cu materialele Babadag II, iar apoi de nivelul culturii Basarabi.

Primei faze de locuire îi corespunde o **locuință** de tip bordei (*nr. 2*), de formă ovală în plan, cu diam. de 2,8×2,2 m, orientată VNV-ESE. Ad. bordeiului față de nivelul antic de călcare este de cca 1 m. Gârliciul locuinței a fost amenajat în partea de S, unde a fost descoperită o cantitate mare de lemn carbonizat și cenușă. *Tip III.B.1.c*.

Bibl. Brudiu 1991, 223-233, fig. 2.

40. Saharna Mică, s. Saharna, r-nul Rezina, Republica Moldova

Așezare situată pe un promontoriu înalt și stâncos de pe malul drept al Nistrului. Cercetări arheologice (G.D. Smirnov, I. Niculiță, T. Arnăut). Au fost atestate câteva niveluri de locuire: Tămăoani-Holercani-Hansca, Cozia-Saharna, traco-getic.

Locuința nr. 1 – de suprafață – de formă patrulateră neregulată, cu dimensiunile de 4,95×4,28 m, orientată E-V. Resturile descoperite reprezentau o masă compactă de lipitură cu o diferită stare de ardere, cu amprente de nuiele și paie, lemn ars și ceramică. Gr. stratului de ruină varia de la 0,25 la 0,30 m. În partea de NE a construcției au fost identificate vestigiile unui *cuptor*, de la care s-au păstrat resturile de la vatra rotundă, cu diam. de 0,82 m, ridicată din pietre de râu și de calcar. *Tip I.A.1.b*.

Inventar: 771 fragm. de ceramică.

Bibl. Niculiță, Arnăut, Zanoci 2007, 83-124; Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, 14-18, fig. 3-6, foto 4, 8.

41. Tămăoani, jud. Galați, România

Așezare deschisă amplasată pe terasa inferioară a r. Prut. Cercetări arheologice (M. Petrescu-Dîmbovița, A. László).

Au fost descoperite doar puține și sporadice fragm. de chirpic, cu amprente de trestie. Autorii săpăturilor presupun existența unor **locuințe** (colibe) simple, construite la suprafața solului, având o structură alcătuită din trestie sau stof, peste care s-a aplicat un strat superficial de lut. Din cadrul așezării a fost recoltat material ceramic specific grupului Tămăoani. *Tip I*.

Bibl. Petrescu-Dîmbovița 1953, 765-778; László 1986, 65-91.

42. Vânători, jud. Galați, România

Așezare nefortificată situată pe terasa r. Prut. Cercetări arheologice (M. Brudiu). A fost atestat un nivel hallstattian timpuriu, suprapus de unul de tip Sântana de Mureș-Černjahov.

În orizontul hallstattian au fost cercetate două **locuințe** de suprafață, de la care s-au păstrat bucăți de lipitură cu amprente de stof. *Tip I*.

Bibl. Brudiu 1970, 513, fig. 3-6; idem 1980, 398-406.

COZIA-SAHARNA

43. Alcedar III, r-nul Șoldănești, Republica Moldova

Așezare deschisă amplasată la 2 km SE de sat, pe panta unui promontoriu din apropierea unui pârâu ce se scurge în Nistru. Cercetări arheologice (G. Fedorov, 1950-63 – 5000 m²; V. Beilekchi, 1984 – 2168 m²; T. Șerbacova, 1987 – 1804 m²; T. Șerbacova și M. Kaşuba, 1988-89 – 2008 m²). Au fost atestate mai multe niveluri de locuire: cultura Cozia-Saharna, cultura Basarabi-Șoldănești, perioada antică târzie (vestigii tip Etulia) și epoca medievală.

Locuința nr. 1 (secțiunea IV, orizontul I) – de suprafață – a fost descoperită la ad. de 0,30-0,35 m de la nivelul actual de călcare. Ea avea formă rectangulară și era constituită din două încăperi cu suprafața totală de caa 98 m², orientată cu colțurile după punctele cardinale. Una din încăperi (locativă?), cu suprafața de 47 m², avea o groapă în colțul de N. În cea de-a doua (auxiliară) a fost atestată o groapă (probabil beci?) ce avea forma cifrei opt în plan. Au fost descoperite fragm. de la o vatră portativă. *Tip I.A.2.c.g(2)*.

Inventar: o mărgică din lut, o greutate din lut, o piesă din bronz, 107 fragm. de ceramică.

Locuința nr. 2 (secțiunea IV, orizontul I) – de suprafață – a fost descoperită la ad. de 0,30-0,35 m de la nivelul actual de călcare. Ea avea formă cvasirectangulară cu dimensiunile de 6-6,3×6,9-7,1 m (cca 73 m²), orientată cu colțurile după punctele cardinale. Pe latura (lungă) de S a fost fixată intrarea/coridor de formă rectangulară cu suprafața de 27 m². Pe conturul locuinței au fost atestate 24-26 gropi de la pari cu diam. cuprinse între 0,2 și 0,35-0,4 m și ad. de 0,18-0,35 m) și 735 fragm. de lipitură de lut. *Tip I.A.1.c.c*.

Inventar: o lustruitoare din lut, 173 fragm. de ceramică.

Locuința nr. 3 (secțiunea IV, orizontul I) – de suprafață – a fost descoperită la ad. de 0,30-0,35 m de la nivelul actual de călcare. Ea avea formă rectangulară cu dimensiunile de 5,3×5,6 m, orientată cu colțurile după punctele cardinale. Pe latura (scurtă) de S a fost atestată intrarea/coridor de formă rectangulară cu suprafața de 8,5 m². Conturul locuinței a fost fixat după 26 gropi de la pari cu diam. de 0,2-0,25 m și ad. de 0,2-0,3 m) și după 314 fragm. de lipitură de lut. În partea de N a încăperii au fost descoperite două gropi pentru provizii. *Tip I.A.1.c.g(2).c*.

Inventar: un fragm. de opaiț din lut, o lustruitoare din lut, 160 fragm. de ceramică.

Locuința nr. 4 (secțiunea IV, orizontul II) – semibordei – de formă cvasirectangulară, cu dimensiunile de 2,0-2,60×2,5 m (6,5 m²) și ad. de 0,31-0,64 m, orientată cu colțurile după punctele cardinale. Cavitata semibordeiului în părțile de N și E este mai lată cu 0,20-0,25 m față de cea de S. Pereții construcției erau verticali. Intrarea a fost fixată în colțul de N prin prezența a două trepte (cea superioară cu dimensiunile de 1,45×0,30×0,38-0,46 m, iar cea inferioară – cu dimensiunile de 2,10×0,25×0,14-0,27 m). În partea de N a încăperii a fost cercetat un *cuptor cu boltă*, de la care s-a păstrat o platformă ovală în plan, cu dimensiunile de 0,63×0,45 m, și gr. de 0,05 m, orientată V-E. *Tip II.A.1.b.t*.

Inventar: o fusaiolă, 18 fragm. de ceramică.

Bibl. Камыба 2000a, 442-476; Kaşuba 2007, Abb. 1; 4; 5/4.

44. Brad, jud. Bacău, România

Așezare fortificată amplasată pe un platou evidențiat de pe malul Siretului. Cercetări arheologice (V. Ursachi). Au fost atestate mai multe niveluri de locuire: eneolitic, epoca bronzului, hallstattian timpuriu, sec. IV-III a. Chr., sec. II a. Chr. - II p. Chr.

În nivelul hallstattian timpuriu au fost atestate câteva **locuințe** de suprafață, fără a fi dezvelite în întregime din cauza adâncimii mari la care se află (peste 2 m). Porțiunile prinse în secțiuni constau dintr-un strat cenușos, pigmentat cu fragm. mici de chirpic ars și fragm. de lemn carbonizat. Printe ruinele locuințelor au fost descoperite mici porțiuni de vetre.

Inventar: o fibulă de tip egeean, fragm. de ceramică, oase de animale. *Tip I.A.1.c(?)*.

Bibl. Vulpe 1965, 119, Abb. 8; Ursachi 1995, 22. Informații V. Ursachi²⁵.

45. Butuceni, r-nul Orhei, Republica Moldova

Așezare fortificată amplasată pe un promontoriu, format de albia râului Răut. Cercetări arheologice (I. Niculiță). Au fost atestate două niveluri de locuire: Cozia-Saharna și traco-getic. În orizontul hallstattian timpuriu a fost cercetată o locuință.

²⁵Fapt pentru care îi aducem mulțumirile noastre și pe această cale.

Locuința nr. 1 – de suprafață. Urmele ei prezentau o aglomerație din bucăți de lut ars și pietre de calcar, care pe alocuri atingeau gr. de 0,20 m. Dărâmtura avea în plan formă rectangulară cu suprafața de 3,20×3,20 m, orientată NE-SV. Bucățile de lipitură din ruinele locuinței variau de la 0,15×0,14×0,04 m până la 0,14×0,10×0,05 m. Majoritatea bucăților de lut ars aveau o parte nedată, iar cealaltă păstra amprente de nuiele diam. cărora nu depășea 0,01-0,045 m.

La 0,50 m E și SE de această dărâmtură a fost sesizată o aglomerare densă de bucăți de pietre de calcar. Aglomerarea de formă rectangulară cu dimensiunile de 2,40×1,30 m, orientată la fel NE-SV ieșea parțial în afara ruinelor locuinței. Nu este exclus că aglomerarea să fi prezentat urmele unei construcții auxiliare alăturate locuinței. Sub ruinele locuinței au fost descoperite două gropi, săpate în roca nativă. În partea de NE a locuinței au fost cercetate ruinele unui *cuptor*, construit din bucăți de piatră, dimensiunile cărora variau între 0,45×0,30×0,25 m și 0,30×0,18×0,15 m. Forma cuptorului în plan era rectangulară cu suprafața de 1,50×1,00 m, orientat cu axa lungă N-S. Gura cuptorului era în partea de S și avea lăț. de 0,80 m. Pereții și bolta cuptorului, care s-au păstrat mai intact în partea din dos, au fost construiți din bucăți mari de piatră nefasonată (0,20×0,20×0,30 m) fără mortar. Crăpăturile și locurile goale dintre ele au fost astupate cu pietricele. Gr. pereților era de 0,20-0,30 m, iar înălț. boltei nu depășea 0,30 m. Vatra a fost amenajată direct pe suprafața rocii native și avea lung. de 1,15 m și lăț. maximă de 0,55 m. *Tip I.A.1.b.*

Inventar: 375 fragm. de ceramică, ornamentate cu decor ștanțat sau incizat.

Bibl. Niculiță, Zanoci 1999, 135-142; Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 27-28, fig. 55.

46. Cozia- *La Costică Aruxadei*, jud. Iași, România

Așezare deschisă situată pe un mamelon ce se înalță deasupra șesului Jijiei. Cercetări arheologice (A. László). Au fost identificate două niveluri de locuire: eneolitic (cultura Cucuteni) și hallstattian (cultura Cozia-Saharna). Din perioada hallstattiană timpurie sunt cunoscute vestigiile a șase locuințe.

Locuința nr. 1 – semibordei – de formă cvasirectangulară, cu colțurile rotunjite, orientată N-S, cu dimensiunile 5,0×4,5 m și o ad. maximă de 0,8 m față de baza stratului de cultură. În colțul

de NE au fost descoperite resturile unei *vetre* de formă ovală cu dimensiunile de 0,74×0,6 m, cu lipitura groasă de 1,2-5,0 cm, aplicată direct pe podeaua locuinței. Pe fundul construcției, în special în jurul vetrei, au fost atestate mai multe pietre plate, destul de mari, care au servit, probabil, pentru șezut sau ca suport pentru diferite obiecte de uz gospodăresc. *Tip II.A.1.a.*

Inventar: 18 fragm. de ceramică.

Locuința nr. 2 – semibordei – de formă cvasirectangulară, cu colțurile rotunjite, orientată NE-SV, cu dimensiunile 4,0×3,5 m și o ad. maximă de 0,6 m față de baza stratului de cultură. În colțul de NV u fost descoperite resturile unei *vetre* de formă ovală cu dimensiunile de 0,96×0,5 m, cu lipitura groasă de 1,5-6,0 cm, aplicată direct pe podeaua locuinței. În colțurile de SE și SV ale locuinței s-au constatat urmele a câte unui stâlp, care se adâncesc în podea cu cca 0,2 m. A. László, plecând de la faptul că în parte opusă nu au fost descoperite asemenea gropi, presupune că construcția a avut acoperișul într-o singură apă și că intrarea trebuia să fie în mod obligatoriu pe latura de S. *Tip II.A.1.a.*

Locuința nr. 3²⁶ – semibordei – de formă ovală cu suprafața de 6,9 m², orientată V-E. Intrarea, la fel, ovală avea lăț. de cca 1 m și era plasată pe latura de V. *Tip II.B.1.c.c.*

Locuința nr. 4 – semibordei – de formă ovală cu suprafața de 11,7 m², orientată V-E. Intrarea, ovală în plan, avea lăț. de cca 1 m și era plasată pe latura de V. *Tip II.B.1.c.c.*

Locuința nr. 5 – semibordei – de formă ovală cu suprafața de 6,2 m², orientată N-S. Intrarea, ovală în plan, avea lăț. de cca 1 m și era plasată în partea de N. *Tip II.B.1.c.c.*

Locuința nr. 6 – semibordei – de formă ovală cu suprafața de 7,6 m², orientată N-S. Intrarea, la fel, ovală avea lăț. de cca 1,8 m și era plasată pe latura de S. *Tip II.B.1.c.c.*

Bibl. László 1969, 319-326; idem 1972, 207-222, fig. 3; Kašuba 2007, Abb. 3; 5/7-8.

47. Glinjeni- *La Șanț*, r-nul Șoldănești, Republica Moldova

Așezare amplasată la SV de sat, pe un promontoriu din preajma r. Ciorna. Cercetări arheologice (N. Golțeva) – 1810 m². Au fost atestate mai mul-

²⁶ Locuințele 3-6 nu sunt publicate. Autorii aduc sincere mulțumiri, și pe această cale, prof. A. László pentru posibilitatea de a face cunoștință cu planurile acestor locuințe.

te niveluri de locuire: paleoliticul superior, cultura Cucuteni-Tripolie, cultura Cozia-Saharna, cultura Basarabi-Şoldăneşti, hallstattian târziu (sec. VII-VI a. Chr.), getic, perioada antică târzie (vestigii de tip Etulia) și medieval.

Locuința nr. 1 (citadela, secțiunea I) – semibordei – de formă pătrată cu colțurile rotunjite, cu dimensiunile de 2,0×2,0 m și ad. de 0,45-0,65 m, orientată cu laturile după punctele cardinale. La colțul de NE al locuinței a fost săpată o groapă pentru provizii de formă circulară în plan, cu diam. de 1,4-1,5 m și ad. de 0,85-1,05 m. Groapa pare să fi constituit un complex integrat în locuință. În locul joncțiunii gropii cu încăperea de bază, podeaua locuinței era puternic arsă, ceea ce indică, probabil, amplasarea aici a unei *vetre portative*(?). *Tip II.A.1.c.g.*

Inventar: 24 fragm. de ceramică, un vas-chiup și o cupă.

Bibl. Golțeva 1995, 183-189; Гольцева, Каşуба 1995, 8, таб. VIII/2, XL, XLI/6; Каşуба 2000a, 260 сл., рис. V/2; Kaşuba 2007, Abb. 1; 5/7.

48. Mateuți-La Başne, r-nul Rezina, Republica Moldova

Așezare deschisă situată la 2,5-3,0 km NE de sat, pe un promontoriu format de râpe. Cercetări arheologice (M. Kaşuba) – 812 m². Au fost atestate câteva niveluri de locuire: cultura Cozia-Saharna, cultura Basarabi-Şoldăneşti, cultura getică.

Locuința nr. 1 (secțiunea I) – de suprafață – a fost descoperită la ad. de 0,35-0,40 m de la nivelul actual de călcare. Ea avea formă rectangulară cu dimensiunile de 5,8-6,7×4,2 m, orientată cu colțurile după punctele cardinale. Conturul construcției a fost fixat după ruinele pereților de E și V, care se prezintă sub forma unor aglomerări de fragm. de lut ars cu amprente de nuiete. În mijlocul încăperii a fost cercetat un cuptor cu boltă, de la care s-a păstrat o platformă de formă cvasi-rectangulară cu dimensiunile de 1,0×0,80 m și gr. de 0,03-0,05 m, orientată V-E. La S de cuptor, în imediata lui apropiere se afla o groapă de formă ovală în plan, cu dimensiunile de 1,50×0,80-0,95 m și ad. de 0,30 m, orientată N-S. *Tip I.A.1.b.g.*

Inventar: o fusaiolă din lut, o ștanță pentru ornamentarea ceramicii, o rondelă, unelte din piatră și os, 586 fragm. de ceramică.

Locuința nr. 2 (groapa 15, secțiunea I) – bordei – de formă cvasiovală cu dimensiunile de 3,70×1,80-2,40 m (suprafața totală 7,8 m²) și ad.

de 1,20 m, orientată V-E. Pereții construcției erau verticali, iar podeaua – plană. În partea de V a fost descoperită intrarea/coridor cu lăț. de 0,6 m și ad. de 0,26 m. Pe laturile de V și S a fost atestat un prag cu lăț. de 0,69-0,94 m și înălț. de 0,8-0,86 m). *Tip III.B.1.c.1.*

Inventar: un fragm. de fusaiolă, unelte din silex, un vârf de săgeată din os, un fragm. de scoică Unio, 75 fragm. de ceramică, oase de animale.

Bibl. Каşуба 2000a, 429-442; Kaşuba 2007, Abb. 1; 5/5.

49. Saharna-Dealul Mănăstirii, s. Saharna, r-nul Rezina, Republica Moldova

Așezare deschisă amplasată pe un promontoriu de pe malul drept al Nistrului. Cercetări arheologice (G.D. Smirnov, I. Niculiță, A. Niciu). A fost atestat un singur nivel de locuire – Cozia-Saharna. Ca urmare a investigațiilor arheologice din anul 2008 au fost descoperite două **locuințe** de tip semibordei.

Locuința nr. 1 – semibordei – a fost atestată la ad. de 1,0 m ne la nivelul actual de călcare. Ea are forma cvasipatrolateră cu dimensiunile de 6,1×5,0 m, fiind adâncită cu 0,1-0,6 m față de nivelul antic de călcare. Semibordeiul era orientat N-S. *Tip II.A.1.c.*

Inventar: o dăltiță din piatră, un fragm. cute, o rondelă din piatră, 2 rondele din lut, fragm. de ceramică.

Locuința nr. 2 – semibordei – a fost cercetată parțial. După conturul părții investigate se presupune că ea a avut formă patrolateră. Locuința se adâncea cu 0,77 m față de nivelul antic de călcare, fiind dotată în partea de est cu două trepte, una săpată la ad. de 0,4 m, cea de a doua – la 0,64 m. *Tip II.A.1.c.t.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Bibl. Niculiță, Niciu, Corbcean 2009, 193-225, fig. 5-9.

50. Saharna Mică, s. Saharna, r-nul Rezina, Republica Moldova

Așezare situată pe un promontoriu înalt și stâncos de pe malul drept al Nistrului. Cercetări arheologice (G.D. Smirnov, I. Niculiță, T. Arnăuț). Au fost atestate câteva niveluri de locuire: Tămăoani-Holercani-Hansca, Cozia-Saharna, traco-getic. Dintre locuințele descoperite în situl Saharna Mică două au fost atribuite culturii Cozia-Saharna.

Locuința nr. 2 – semibordei – era adâncită în stratul steril până la 0,8 m și avea formă cvasiovală, cu diam. de 2,7(NV-SE) × 2,8(E-V) m. În partea de N și de S în emplecton, în rând cu fragm. de lut ars, au fost depistate fragm. de lemn carbonizat, cenușă și sol galben. Pe marginea construcției au fost surprinse 18 gropițe umplute cu cărbune de lemn. Diam. lor varia între 0,08 și 0,10 m iar ad. era de 0,10-0,15 m. Cavitatea locuinței erau umplută cu sol negru, bucăți de pietre și lut ars în amestec cu cenușă. Multe fragm. de lut ars aveau amprente de nuiele, diam. cărora varia de la 0,018 m la 0,013 m. La fund, pe centru, a apărut o groapă, aproape cilindrică, cu diam. de 1,65×1,97 m și ad. de 0,3 m. În centrul gropii au fost surprinse două lespezi de piatră cu dimensiunile de 0,64×0,40×0,11 m și 0,48×0,36×0,12 m. *Tip II.B.1.c.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Locuința nr. 3 – de suprafață – avea forma patrulateră cu dimensiunile de 3,50(N-S) × 1,85/1,90(V-E) m. Ruinele construcției reprezentau o aglomerație ce consta din bucăți de lut ars, din care unele cu amprente de nuiele, și pietre. Fragm. de lut, amestecat cu paie, au dimensiuni ce variază între 0,40×0,15×0,10 m și 0,10×0,5×0,3 m. În interiorul construcției în colțul de SV a fost descoperită o *vatră* pentru încălzire. Ea avea forma oval-alungită cu dimensiunile de 0,90×0,55 m și gr. de 0,10-0,18 m. Vatra prezintă o crustă de lut cu suprafața netedă, care avea urme de ardere puternică. În apropierea ei au fost descoperite trei fragm. de lut ars cu muchia rotunjită care provin, probabil, de la gardina vetrei. *Tip I.A.1.a.*

Inventar: 162 fragm. de ceramică.

Bibl. Niculiță, Arnăuț, Zanoci 2007, 83-124; Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 14-19, fig. 7-8, foto 4-5.

51. Saharna-Țiglău, r-nul Rezina, Republica Moldova

Așezare deschisă amplasată pe un promontoriu înalt și stâncos cu altitudinea de 70 m, format de malul drept al Nistrului și Zăvoiuil Țiglăului. Situl ocupă o suprafață de cca 300 m². Cercetări arheologice (G.D. Smirnov, G. Sergheev, I. Niculiță, A. Nici). A fost atestat un singur nivel de locuire – cultura Cozia-Saharna.

Ca urmare a cercetărilor arheologice, efectuate în 2007-2009, au fost descoperite două locuințe.

Locuința nr. 1 – bordei – de formă cvasiovală cu dimensiunile de 2,64×1,48 m și ad. de 0,90 m,

orientată E-V. În partea de V a fost prevăzută cu o treaptă de coborâre, care se adâncea cu 0,28 m față de nivelul antic de călcare. *Tip III.B.c.t.*

Inventar: cca 38 fragm. de ceramică, lut ars, oase de animale.

Locuința nr. 2 – de suprafață – a fost descoperită la ad. de 25-40 cm de la nivelul actual de călcare. Urmele ei au fost documentate arheologic sub forma unei platforme și aglomerări de bucăți de lut ars și fragm. de pari carbonizați. Cele 27 de gropi (diam. 30-50 cm) conturează o construcție de formă patrulateră cu dimensiunile de 10×7 m, orientată cu laturile lungi de la est spre vest. *Tip I.A.1.c.*

Inventar: unelte din os (ace, lustruitoare, plăci perforate, pandative) sau piatră (cute, topoare), arme (vârfuri de săgeți), obiecte de cult (figurine zoomorfe etc.), fragm. de ceramică, lut ars, oase de animale.

Bibl. Niculiță, Nici 2008, 205-232, fig. 16; Niculiță 2009, 142-145; Niculiță 2010, 93-95; informații I. Niculiță și A. Nici²⁷.

52. Solonceni-Hlinaia, r-nul Rezina, Republica Moldova

Așezare deschisă situată la 3 km V de sat, pe un promontoriu format de două pârâie. Cercetări arheologice (A. Meljukova) – 900 m². Au fost atestate câteva niveluri de locuire: Tămăoani-Holercani, Cozia-Saharna, Basarabi-Șoldănești, traco-getic. În nivelul caracteristic culturii Cozia-Saharna au fost cercetate trei locuințe.

Locuința nr. 1 (groapa 1, secțiunea IV/1953) – bordei – de formă cvasiovală cu dimensiunile de 2,80×1,60-1,90 m și ad. de 0,90 m, orientată N-S. În partea de S a fost atestată intrarea/coridor, de formă semirotondă în plan, cu dimensiunile de 1,29×1,14-1,70 m și ad. de 0,48-0,65 m. *Tip II.B.1.c.c.*

Inventar: cca 80 fragm. de ceramică, oase de animale.

Locuința nr. 2 (groapa 4, secțiunea IV/1953) – bordei – de formă cvasiovală cu dimensiunile de 2,40×1,65 m și ad. de 1,05 m, orientată N-S. În partea de NV a construcției a fost descoperită intrarea/coridor, de formă semirotondă în plan, cu dimensiunile de 0,86×1,10-1,70 m și ad. de 0,20-0,45 m. *Tip III.B.1.c.c.*

²⁷ Fapt pentru care le aducem mulțumirile noastre și pe această cale.

Inventar: cca 100 fragm. de ceramică, oase de animale.

Locuința nr. 3 (groapa 5, secțiunea IV/1953) – semibordei – de formă cvasiovală cu dimensiunile de 2,76×1,48-2,05 m și ad. de 0,6 m, orientată NV-SE. În partea de NV a fost atestată intrarea/coridor de formă cvasirectangulară cu dimensiunile de 1,33×1,0-1,90 m și ad. de 0,40 m. *Tip II.B.1.c.c.*

Inventar: fragm. de ceramică, oase de animale.

Bibl. Камыба 2000a, 416-429; Kaşuba 2007, Abb. 1; 5/1-3.

BASARABI-ȘOLDĂNEȘTI

53. Ivancea II, r-nul Orhei, Republica Moldova
Așezare deschisă situată la 500-800 m SE de sat, pe malul unui iaz amenajat în bazinul r. Ivancea. Cercetări arheologice (I. Vlasenco) – 217 m². Au fost atestate mai multe niveluri de locuire: Cucuteni-Tripolie, Chișinău-Corlăteni, Basarabi-Șoldănești, getic, Poienești-Lucașeuca, Černjahov etc. În nivelul Basarabi-Șoldănești au fost cercetate rămășițele unei locuințe.

Locuința (secțiunea I) – de suprafață – a fost atestată la ad. de 0,20-0,25 m de la nivelul actual de călcare. Ruinele ei se prezintă sub forma unei aglomerări de lipitură de lut, de formă rectangulară în plan, cu dimensiunile de 10,0×3,20-4,60 m, orientată N-S. Fragm. de lut ars, majoritatea cu amprente de nuiete (diam. cca 0,03 m), aveau dimensiunile variabile între 0,15×0,14×0,06 m și 0,07×0,07×0,04 m și constituiau un strat compact cu gr. de cca 0,15 m. Sub nivelul de lut ars, în partea de SV a construcției au fost descoperite trei concentrări de fragm. de lemn carbonizat, provenit, probabil, de la scheletul lemnos al locuinței. *Tip I.A.1.c.*

Inventar: un fragm. de topor/ciocan din granit, 191 fragm. de ceramică, oase de animale.

Bibl. Власенко 2007, 261-264, рис. 2.

54. Mășcăuți-Livada Boierului, r-nul Criuleni, Republica Moldova

Așezare deschisă situată la 2,5 km S-SE de sat. Cercetări arheologice (T. Arnăuț și S. Matveev, 1995-1996; Gh. Postică și S. Musteață, 1996-2000) – cca 1500 m². Au fost atestate câteva niveluri de locuire: hallstattian (cultura Basarabi-Șoldănești), getic și medieval timpuriu (sec. V-XI). Nivelului hallstattian i-a fost atribuită o locuință adâncită în sol.

Locuința (complexul nr. 17) – bordei – de formă rotundă-ovală în plan cu diam. de 3,08-3,6 m, și ad. de 1,0 m, orientată E-V. *Tip III.B.1.c.*

Inventar: fragm. de ceramică, piese de lut ars, oase de animale.

Bibl. Musteață, Sirbu 2010, 131, fig. 1/3, 2-5.

55. Piscu, jud. Galați, România

Așezare deschisă amplasată pe o terasă inferioară a interfluviului Suhurlui-Gerului. Cercetări arheologice (M. Brudiu). Au fost atestate câteva niveluri de locuire: hallstattian (cultura Basarabi), epoca romană, medieval. În orizontul hallstattian a fost cercetată o locuință adâncită care, după cum reiese din profilul secțiunii, a avut două etape de locuire.

Locuința – semibordei – de formă rotundă. În prima etapă de locuire aceasta avea formă rotundă în plan cu diam. de 2,5 m și ad. de 0,7 m. Spațiul din interiorul construcției era umplut cu cenușă și lipitură calcinată. În a doua fază, după o nivelare prealabilă a terenului, a fost construită o altă locuință, la fel rotundă în plan, dar cu diam. de cca 3,5 m. Pe laturile de E și V ale acesteia s-au observat două gropi, probabil, de la stâlpii de susținere a acoperișului. *Tip II.B.1.c.*

Inventar: brățară de bronz, fragm. de ceramică.

Bibl. Brudiu 1991, 233-234, fig. 9-10.

56. Șoldănești I, r-nul Șoldănești, Republica Moldova

Așezare deschisă situată la NE-N de or. Șoldănești, pe un platou de pe malul r. Ciorna, afluent de dreapta al Nistrului. Cercetări arheologice (A. Meljukova) – 608 m². A fost atestat un singur nivel de locuire – cultura Basarabi-Șoldănești.

Locuința nr. 1 (secțiunea II) – de suprafață – a fost descoperită la ad. de 0,2-0,6 m de la nivelul actual de călcare. Ea avea formă rectangulară cu dimensiunile de 6,7×9,6 m, orientată NV-SE. Conturul construcției a fost fixat după ruinele pereților de S și V, care se prezintă sub forma unor aglomerări (cu gr. de 0,1-0,2 m) de fragm. de lut ars cu amprente de nuiete. La N de peretele de S au fost descoperite lespezi de piatră de formă neregulată. În partea de S a încăperii a fost atestată o groapă de provizii de formă ovală (de forma cifrei opt) în plan. *Tip I.A.1.c.g.*

Inventar: o râșniță de piatră, fragm. de ceramică.

Locuința nr. 2 (secțiunea III) – de suprafață – de formă rectangulară cu dimensiunile de 6,9×10 m (suprafața locativă – 33 m²), orientată SV-NE. Conturul construcției a fost fixat după ruinele pereților de SV și SE, care se prezintă sub forma unor aglomerări (cu gr. de 0,1-0,12 m) de fragm. de lipitură de lut. Pe latura (scurtă) de N a locuinței a fost atestată intrarea/coridor de formă rectangulară în plan cu suprafața de 19 m². Sub peretele de NE a fost cercetat un *cuptor cu boltă*, de la care s-a păstrat o platformă ovală în plan cu dimensiunile de 1,30×0,82 m și gr. de 0,05-0,1 m, orientată N-S. În partea de S a încăperii a fost atestată o *vatră* de formă ovală cu dimensiunile de 1,20×1,05 m, orientată N-S, amenajată din pietre de calcar. *Tip I.A.1.ab.c.*

Inventar: o fusaiolă, piese din silex, fragm. de râșniță, fragm. de ceramică, oase de animale.

Locuința nr. 3 (secțiunea V) – de suprafață – a fost descoperită la ad. de 0,2-0,6 m de la nivelul actual de călcare. Ea avea formă rectangulară cu dimensiunile de 9,4×5,3 m (suprafața locativă fiind de 33 m²), orientată NV-SE. Intrarea/coridor a fost plasată pe latura (scurtă) de S a locuinței și avea formă rectangulară cu suprafața de 17 m². În partea de S a construcției a fost descoperită o groapă pentru provizii. Sub peretele de N a fost atestat un *cuptor cu boltă*, de la care s-a păstrat o platformă din lut de formă rectangulară cu dimensiunile de 0,85×0,6 m, orientată NV-SE. *Tip I.A.1.b.g.c.*

Inventar: fragm. de ceramică.

Bibl. Пассек 1954; Пассек, Мелюкова, 1955; Мелюкова 1955a; idem 1956, 39-41, рис. 1; 4-5; idem 1958, 55-64, рис. 11-17; Kaşuba 2008a, 40-41, fig. 3-4.

Bibliografie

- Blinkenberg 1926:** Chr. Blinkenberg, Fibules grecques et orientales (København 1926).
- Brudiu 1970:** M. Brudiu, Cercetări periegetice în sudul Moldovei. MCA IX, 1970, 511-528.
- Brudiu 1980:** M. Brudiu, Rezultatele cercetărilor de la Vinători, jud. Galați. MCA XIV, 1980, 398-406.
- Brudiu 1981:** M. Brudiu, Contribuții la cunoașterea genezei Hallstattului în sud-estul României. SCIVA 32, 4, 1981, 529-536.
- Brudiu 1991:** M. Brudiu, Cercetări privind Hallstattul din sud-estul Moldovei. SCIVA 42, 3-4, 1991, 221-239.
- Buzdugan 1969:** C. Buzdugan, Descoperirile arheologice de la Prăjești. Carpica II, 1969, 81-86.
- Ciocea 1981:** E. Ciocea, Unele considerații asupra așezărilor și locuințelor hallstattiene timpurii din spațiul extracarpatic al României. Pontica XIV, 1981, 47-65.
- Dinu 1955:** M. Dinu, Descoperirile de la Valea Lupului-Iași. In: AȘUI, 1, 1955, 65-86.
- Dinu 1959:** M. Dinu, Șantierul arheologic Valea Lupului. MCA VI, 1959, 203-211.
- Dörrer 2008:** O. Dörrer, Frühe Fibelformen und der Beginn der Basarabikultur in der Umgebung des Eisernen Tores. Germania 86, 2008, 541-589.
- Florescu 1957:** A. Florescu, Șantierul Trușești. MCA III, 1957, 203-218.
- Florescu 1959:** A. Florescu, Săpăturile de salvare de la Andrieșeni. MCA V, 1959, 329-337.
- Florescu A., Florescu M. 1983:** A.C. Florescu, M. Florescu, Aspecte ale civilizației geto-dacice în zona de curbură a Carpaților răsăriteni. Studia Antiqua et Archaeologica I, 1983, 72-93.
- Gumă 1993:** M. Gumă, Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României (București 1993).
- Hänsel 1976:** B. Hänsel, Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der unteren Donau. Beitr. Ur- u. Frühgesch. Arch. Mittelmeer-Kulturräum 16-17 (Bonn 1976).
- Harhoiu, Baltag 2006:** R. Harhoiu, Gh. Baltag, Sighișoara-Dealul Viilor. Monografie arheologică (Cluj-Napoca 2006).
- Horedt 1966:** K. Horedt, Așezarea fortificată din perioada târzie a bronzului de la Sighetul Marmației (Baia Mare 1966).
- Horedt 1974:** K. Horedt, Befestigte Siedlungen der Spätbronze- und der Hallstattzeit im Innerkarpatischen Rumänien. In: Symposium zur Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa (Bratislava 1974), 205-228.
- Iconomu 1996:** C. Iconomu, Cercetările arheologice din cetatea hallstattiană de la Pocreaca-Iași. ArhMold XIX, 1996, 21-56.
- Ignat, Mareș 1995:** M. Ignat, I. Mareș, Siret, jud. Suceava. In: Cronica cercetărilor arheologice. Campania 1994 (Cluj-Napoca 1995), 83.

- Ignat, László, Mareş 1996:** M. Ignat, A. László, I. Mareş, Siret, jud. Suceava. In: *Cronica cercetărilor arheologice. Campania 1995* (Brăila 1996), 114-115.
- Irimia 1974:** M. Irimia, Cercetările arheologice de la Rasova-Malul Roşu. Raport preliminar (cu privire specială asupra hallstattului în Dobrogea). *Pontica* 7, 1974, 75-137.
- Jugănaru 2005:** G. Jugănaru, *Cultura Babadag, I* (Constanța 2005).
- Kaşuba 2007:** M. Kaşuba, Das Siedlungswesen zu Beginn der Früheisenzeit im Mitteldnestrgebiet (Nordwestpontikum). In: Peter Trebsche u.a. (Hrsg.), *Die unteren Zehntausend – auf der Suche nach den Unterschichten der Eisenzeit. Beiträge zur Sitzung der AG Eisenzeit während der Jahrestagung des West- und Süddeutschen Verbandes für Altertumsforschung e.V. in Xanten 2006. Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas*, Bd. 47 (Langenweißbach 2007), 127-138.
- Kaşuba 2008a:** M. Kaşuba, Materiale ale culturii Soldăneşti în bazinul Nistrului de Mijlociu – observații preliminare. *Tyragetia s.n. 1*, vol. II[XVII], 2008, 37-50.
- Kaşuba 2008b:** M. Kaşuba, Die ältesten Fibeln im Nordpontus. Versuch einer Typologie der einfachen Violinbogenfibeln im südlichen Mittel-, Süd- und Südosteuropa. *Eurasia Antiqua* 14, 2008, 193-231.
- Kilian 1985:** K. Kilian, Violinbogenfibeln und Blattbügelfibeln des griechischen Festlandes aus mykenischer Zeit. *PZ* 60, 1985, 145-203.
- László 1976:** A. László, Începuturile primei vârste a fierului pe teritoriul Moldovei. Unele rezultate și probleme. *CI* 7, 1976, 57-75.
- László 1986:** A. László, Grupul Tămăoani. Asupra „orizontului” hallstattian timpuriu cu ceramică incizată din sudul Moldovei. *Memoria Antiquitatis XII-XIV*, 1986, 65-91.
- László 1989:** A. László, Les groupes régionaux anciens du Hallstatt à l'est des Carpathes. La Moldavie aux XII-VII siècles av. n.è. In: *La civilisation de Hallstatt, bilan d'une rencontre. Études et Recherches Archéologiques de l'Université de Liège* 36 (Liège 1989), 111-129.
- László 1994:** A. László, Începuturile epocii fierului la est de Carpați (București 1994).
- László, Mareş, Niculică 1999:** A. László, I. Mareş, B. Niculică, Siret, jud. Suceava. In: *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1998* (Vaslui 1999), 107-108.
- László et al. 2001:** A. László, I. Mareş, B. Niculică, M. Ignat, Siret, jud. Suceava. In: *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2000* (Suceava 2001), 230-232.
- László et al. 2002:** A. László, I. Mareş, B. Niculică, M. Ignat, Siret, jud. Suceava. In: *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2001* (Buziaş 2002), 289-291.
- László et al. 2003:** A. László, I. Mareş, B. Niculică, M. Ignat, Siret, jud. Suceava. In: *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2002* (Covasna 2003), 293-295.
- László et al. 2004:** A. László, I. Mareş, B. Niculică, M. Ignat, Siret, jud. Suceava. In: *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2003* (Cluj-Napoca 2004), 211-312.
- László et al. 2005:** A. László, I. Mareş, B. Niculică, M. Ignat, Siret, jud. Suceava. In: *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2004* (Mangalia 2005), 348-350.
- László, Mareş 2006:** A. László, I. Mareş, Siret, jud. Suceava. In: *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2005* (Constanța 2006), 330-331.
- Levițchi 1992:** O. Levițchi, La situation culturelle et historique dans l'espace carpato-dniestrien à l'époque du Hallstatt. In: *Symposia Thracologica*, 9 (București 1992), 119-121.
- Levițki 1994a:** O. Levițki, *Cultura Hallstattului canelat la răsărit de Carpați* (București 1994).
- Levițki 1994b:** O. Levițki, Grupul Holercani-Hansca. Aspectul pruto-nistrean al complexului hallstattian timpuriu, cu ceramică incizată. In: *Relations Thraco-Illyro-Helléniques. Actes du 14e Symposium National de Thracologie* (à participation internationale). Băile Herculane (14-19 septembre 1992) (București 1994), 219-256.
- Levițki 1995:** O. Levițki, Investigațiile arheologice de la Trinca, raionul Edineț, Republica Moldova. In: *CAANT*, I (București 1995), 247-278.
- Levițki 2003:** O. Levițki, Lumea tracică și masivul cultural Nord-Pontic în perioada Hallstattiană timpurie (secolele XII-X î.e.n.) (București 2003).
- Levițki 2007:** O. Levițki, Despre unele piese de inventar din epoca bronzului depistate în așezarea Trinca „Izvorul lui Luca”. *Revista Arheologică s.n. 1-2*, vol. III, 2007, 138-154.
- Levițki, Alaiba, Bubulici 1999:** O. Levițki, R. Alaiba, V. Bubulici, Raport asupra investigațiilor arheologice efectuate în anii 1997-1998, la Trinca – Izvorul lui Luca, r-nul Edineț, Rep. Moldova. In: *CAANT*, III (București 1999), 17-116.
- Lupu 1989:** N. Lupu, Tilișca. Așezările arheologice de pe Cățânaș (București 1989).

- Maleev 1988:** J.N. Maleev, Trackie grodziska okresu halsztackiego na Pólnocno-Wschodnim Podkarpaciu. Acta Archaeologica Carpathica XXVII, 1988, 95-116.
- Morintz 1987:** S. Morintz, Noi date și probleme privind perioadele hallstattiană timpurie și mijlocie în zona istro-pontică (cercetările de la Babadag). Traco-Dacica 8, 1987, 39-72.
- Musteață, Sîrbu 2009:** S. Musteață, Gh. Sîrbu, Vestigii ale culturii Șoldănești-Basarabi descoperite în așezarea Măscăuți-*Livada Boierului*, raionul Criuleni, Republica Moldova. Revista Arheologică s.n. 1, vol. V, 2010, 130-141.
- Nestor 1952:** I. Nestor, Șantierul Valea Jijiei. SCIV 3, 1952, 19-111.
- Nicic 2008:** A. Nicic, Interferențe cultural-cronologice în nord-vestul Pontului Euxin la finele mil. II - începutul mil. I a. Chr. (Chișinău 2008).
- Nicic 2009:** A. Nicic, Reconstructing an early iron age habitat at Saharna-Țiglău on the middle Dniester. EURO-REA 6/2009, 54-57.
- Niculită 2009:** I. Niculită, Raport preliminary despre investigațiile arheologice la siturile din zona Saharna în anul 2008 (Chișinău 2009). Arhiva MNAIM, inv. nr. 511.
- Niculită 2010:** I. Niculită, Raport preliminary despre investigațiile arheologice la siturile din zona Saharna în anul 2009 (Chișinău 2010). Arhiva MNAIM, inv. nr. 516.
- Niculită, Nicic 2008:** I. Niculită, A. Nicic, Habitatul din prima epocă a fierului de la Saharna-Țiglău. Considerații preliminare. Tyragetia s.n. 1, vol. II[XVII], 2008, 205-232.
- Niculită, Nicic, Corobcean 2009:** I. Niculită, A. Nicic, A. Corobcean, Rezultatele investigațiilor arheologice la așezarea civilă Saharna „Dealul Mănăstirii” (campania 2008). Tyragetia s.n. 1, vol. III[XVIII], 2009, 193-225.
- Niculită, Zanoci 2007:** I. Niculită, A. Zanoci, Die Beziehungen der Thrako-Geten aus dem Nordwest-Pontos zur archaisch griechischen Zivilisation. In: Proceedings of the 10th International Congress of Thracology (Komotini-Alexandroupolis, 18-23 october 2005), Athens, 428-435.
- Niculită, Arnăut, Zanoci 2007:** I. Niculită, T. Arnăut, A. Zanoci, Cercetări arheologice la Saharna Mică. In: Studia in honorem Florea Costea (Brașov 2007), 83-124.
- Niculită, Zanoci, Arnăut 2008:** I. Niculită, A. Zanoci, T. Arnăut, Habitatul din mileniul I a. Chr. în regiunea Nistrului Mijlociu (siturile din zona Saharna) (Chișinău 2008).
- Niculită, Zanoci, Băț 2009:** I. Niculită, A. Zanoci, M. Băț, Die frühhallstattzeitliche Befestigung von Saharna Mare (Kreis Rezina, Republik Moldova). In: Internationale Fachtagung von Humboldtianern für Humboldtianer „Der Schwarzmeerraum vom Äneolithikum bis in die Früheisenzeit (5000-500 v. Chr.): Globale Entwicklung versus Lokalgesehen”. Humboldt-Kolleg in Chișinău, Republik Moldova (4.-8. Oktober 2009), Chișinău, 2009, 41-43.
- Niculită et al. 2010:** I. Niculită, A. Zanoci, T. Arnăut, M. Băț, Evoluția sistemului defensiv al siturilor din zona Saharna în mileniul I a. Chr. In: I. Cîndea (ed.) Tracii și vecinii lor în antichitate. Studia in honorem Valerii Sîrbu (Brăila 2010), 359-393.
- Petrescu-Dîmbovița 1953:** M. Petrescu-Dîmbovița, Cercetări arheologice în așezarea din prima epocă a fierului de la Tămăoani (raionul Galați). SCIV 3-4, 4, 1953, 765-779.
- Petrescu-Dîmbovița, Florescu, Florescu 1999:** M. Petrescu-Dimbovița, M. Florescu, C.A. Florescu, Trușești. Monografie arheologică (Iași-București 1999).
- Popovici, Ursulescu 1983:** D. Popovici, N. Ursulescu, Începutul primei epoci a fierului în nordul Moldovei în lumina cercetărilor de la Preutești (jud. Suceava). In: Documente recent descoperite și informații arheologice (București 1983), 25-32.
- Rențea, Munteanu 2005:** E. Rențea, S. Munteanu, Platonești, com. Platonești, jud. Ialomița. Punct: „Platoul Hagieni. Valea Babii. In: Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2004 (Mangalia 2005), 278-279.
- Riemann 1979:** H. Riemann, Studien zu den Violinbogenfibeln. I. Italien. Mitt. DAI, Roemische Abteilung, Bd. 86, 1979, 5-85.
- Rusu 1983:** A. Rusu, Cercetări arheologice de suprafață în Podișul Central Moldovenesc. Valea Stavnicului și a Velnei (jud. Iași). CI 12-13, 1981-1982, 1983, 205-251.
- Sava, Levițki 1995:** E. Sava, O. Levițki, Așezarea culturii Noua de la Petrușeni „La Cigoreanu”. Investigații de șantier din anul 1991. In: CAANT, I (București 1995), 157-188.
- Sundwall 1943:** J. Sundwall, Die älteren italischen Fibeln (Berlin 1943).
- Székely 1966:** Z. Székely, Așezări din prima vârstă a fierului în sud-estul Transilvaniei (Brașov 1966).
- Teodor, Șadurschi 1979:** S. Teodor, P. Șadurschi, Descoperirile arheologice de la Lozna, com. Dersca, jud. Boțoșani. Așezarea hallstattiană. MCA XIII, 1979, 81-83.

- Topoleanu, Jugănaru 1995:** Fl. Topoleanu, G. Jugănaru, Așezarea de tip Babadag de la Niculițel „Cornet” (jud. Tulcea). Săpăturile de salvare efectuate în 1988. Peuce 11, 1995, 203-229.
- Ursachi 1995:** V. Ursachi, Zargidava. Cetatea de la Brad (București 1995).
- Ursulescu, Popovici 1997:** N. Ursulescu, D. Popovici, Considération historiques concernant les fortifications hallstattiennes à l'est des Carpates. In: *Lucrările Colocviului internațional „Prima epocă a fierului la Gurile Dunării și în zonele circumpontice”* (Tulcea, sept. 1993) (Tulcea 1997), 51-65.
- Ursuțiu 2002:** A. Ursuțiu, Etapa mijlocie a primei vârste a fierului în Transilvania (cercetările de la Bernadea, comuna Bahnea, jud. Mureș) (Cluj-Napoca 2002).
- Vasiliev 1993:** V. Vasiliev, Așezarea fortificată din prima epocă a fierului de la Bozna (jud. Sălaj). *Ephemeris Napocensis III*, 1993, 43-67.
- Vasiliev 1995:** V. Vasiliev, Fortifications de refuge et établissements fortifiés du premier âge du fer en Transylvanie (Bucarest 1995).
- Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991:** V. Vasiliev, I. Aldea, H. Ciugudean, Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României. *Contribuții arheologice: Așezarea fortificată de la Teleac* (Cluj-Napoca 1991).
- Vasiliev, Gaiu 1980:** V. Vasiliev, C. Gaiu, Așezarea fortificată din prima vârstă a fierului de la Ciceu-Corabia, jud. Bistrița-Năsăud. *AMN 17*, 1980, 31-63.
- Zaharia 1966:** E. Zaharia, Medias. *Remarques sur le Hallstatt ancien de Transylvanie. Fouilles et trouvailles de Medias 1958*. *Dacia N.S. IX*, 1965, 83-104.
- Zaharia, Petrescu-Dâmbovița, Zaharia 1970:** N. Zaharia, M. Petrescu-Dâmbovița, E. Zaharia, Așezări din Moldova. *De la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea* (București 1970).
- Zanoci 1999:** A. Zanoci, Fortificațiile hallstattiene timpurii din spațiul estcarpatic. In: *Studia in honorem Ion Niculiță* (Chișinău 1999), 105-120.
- Байбурин 1981:** А.К. Байбурин, Семиотический статус вещей и мифология. В сб.: *Материальная культура и мифология. Сборник МАЭ, т. 37* (Ленинград 1981).
- Байбурин 1983:** А.К. Байбурин, Жилище в обрядах и представлениях восточных славян (Ленинград 1983).
- Баранов 2008:** Д.А. Баранов, Аксиология домашнего пространства. В сб.: В.М. Грусман, А.В. Коновалов (отв. ред.), *Жилище и одежда как феномен этнической культуры. Материалы Седьмых Санкт-Петербургских этнографических чтений* (Санкт-Петербург 2008), 20-25.
- Баумгартен 1989:** К. Баумгартен, Жилище. В сб.: С.А. Арутюнов (отв. ред.), *Материальная культура. Свод этнографических понятий и терминов, вып. 3* (Москва 1989), 36-42.
- Бруяко 2005:** И.В. Бруяко, Исторические судьбы фракийцев Карпато-Днестровских земель. *Stratum plus 3* (2003-2004), 2005, 245-254.
- Ванчугов 1981a:** В.П. Ванчугов, Поселение позднего бронзового века Ялпуг-IV в Нижнем Подунавье. В сб.: (Отв. ред. П.О. Карышковский) *Памятники древних культур Северо-Западного Причерноморья* (Киев 1981), 91-102.
- Ванчугов 1981b:** В.П. Ванчугов, Раскопки поселения позднего бронзового века Балта в Южном Побужье. В сб.: *Древности Северо-Западного Причерноморья* (Киев 1981), 71-83.
- Ванчугов 1983:** В.П. Ванчугов, Балтская группа памятников эпохи поздней бронзы. В сб.: *Материалы по археологии Северного Причерноморья* (Киев 1983), 88-101.
- Ванчугов 1990:** В.П. Ванчугов, Белозерские памятники в Северо-Западном Причерноморье (Киев 1990).
- Ванчугов 1993:** В.П. Ванчугов, Керамика с прочерченным орнаментом из памятников поздней бронзы Северо-Западного Причерноморья. В сб.: *Древности причерноморских степей* (Киев 1993), 28-39.
- Власенко 2007:** И.Г. Власенко, Гальштатские культурно-хронологические горизонты многослойного поселения Иванча II. *Tyragetia s.n. 1, vol. I [XVI]*, 2007, 257-268.
- Гольцева, Кашуба 1995:** Н.В. Гольцева, М.Т. Кашуба, Глинжень II. Многослойный памятник Среднего Поднестровья (Тирасполь 1995).
- Дергачев 1982:** В.А. Дергачев, Материалы раскопок археологической экспедиции на Среднем Пруте (1975-1976) (Кишинев 1982).
- Дергачёв 1997:** В.А. Дергачёв, Металлические изделия. К проблеме генезиса культур раннего гальштата Карпато-Данубио-Нордпонтитского региона (Кишинэу 1997).
- Дмитриев В. 2008:** В.А. Дмитриев, О принципах идиоадаптации и ароморфоза в эволюции пространства западноадыгейского жилища. В сб.: В.М. Грусман, А.В. Коновалов (отв. ред.), *Жилище и одежда как феномен этнической культуры. Материалы Седьмых Санкт-Петербургских этнографических чтений* (Санкт-Петербург 2008), 104-108.

- Дмитриев С. 2008:** С.В. Дмитриев, Способы охраны жилища у кочевников Центральной Азии. В сб.: В.М. Грусман, А.В. Коновалов (отв. ред.), Жилище и одежда как феномен этнической культуры. Материалы Седьмых Санкт-Петербургских этнографических чтений (Санкт-Петербург 2008), 108-115.
- Зеленин 1991:** Д.К. Зеленин, Восточнославянская этнография (Москва 1991).
- Кашуба 2000:** М.Т. Кашуба, Раннее железо в лесостепи между Днестром и Сиретом (культура Козия-Сахарна). *Stratum plus* 3, 2000, 241-488.
- Кашуба 2008:** М.Т. Кашуба, «Скифы и Гальштатт» А.А. Спицына в современных исследованиях по Северному Причерноморью. В сб.: Е.Н. Носов, И.Л. Тихонов (отв. ред.), История и практика археологических исследований. Материалы международной научной конференции, посвященной 150-летию проф. А.А. Спицына. Санкт-Петербург, 26-29 ноября 2008 г. (Санкт-Петербург 2008), 56-61.
- Кашуба 2011:** М.Т. Кашуба, Фракийский гальштатт в Северном Причерноморье – современное состояние. В сб.: Л.С. Клейн, Древние миграции и происхождение индоевропейских народов (Санкт-Петербург 2011) (в печати).
- Крушельницька 1974:** Л.І. Крушельницька, Племена культури фракійського гальштату. В сб.: Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (доба первіснообщинного ладу) (Київ 1974), 213-223.
- Крушельницька 1976:** Л.І. Крушельницька, Північне Прикарпаття та Західна Волинь за доби раннього заліза (Київ 1976).
- Крушельницька 1985:** Л.І. Крушельницька, Взаємозв'язки населення Прикарпаття і Волині з племенами Східної і Центральної Європи (рубіж епох бронзи і заліза) (Київ 1985).
- Крушельницька 1993:** Л. Крушельницька, Нові пам'ятки культури Гава-Голіграді. В сб.: Пам'ятки гальштатського періоду в межиріччі Вісли, Дністра і Прип'яті (Київ 1993), 56-122.
- Крушельницька 1998:** Л. Крушельницька, Чорноліська культура Середнього Придністров'я (за матеріалами непоротівської групи пам'яток) (Львів 1998).
- Крушельницкая, Малеев 1990:** Л.И. Крушельницкая, Ю.Н. Малеев, Племена культуры фракийского гальштата (Гава-Голиграды). В сб.: Археология Прикарпаття, Волини и Закарпаття (энеолит, бронза и раннее железо) (Киев 1990), 123-132.
- Лапушнян 1979:** В.Л. Лапушнян, Ранние фракийцы X – начала IV вв. до н.э. в лесостепной Молдавии (Кишинев 1979).
- Левицкий 1986:** О.Г. Левицкий, Исследования у с. Петрушаны. В сб.: АО в 1984 г. (Москва 1986), 383-384.
- Левицкий 1986:** О.Г. Левицкий, Поселение раннего железного века у с. Тринка. В сб.: АИМ в 1982 г. (Кишинев 1986), 54-71.
- Левицкий, Борзьяк 1999:** О. Левицкий, И. Борзьяк, Новый палеолитический памятник типа Гординешть I на северо-западе Молдовы. *Stratum plus* 1, 1999, 224-230.
- Малеев 1971:** Ю.М. Малеев, Розкопки поселення голіградського типу в м. Заліщики на Дністрі. В: Вісник Київського університету, серія історії, вип. 13 (Київ 1971), 106-111.
- Малеев 1972а:** Ю.М. Малеев, Голіградські житла з поселення Заліщики. В сб.: Тези пленарних і секційних доповідей (результати польових археологічних досліджень 1970-1971 років на території України) (Одеса 1972), 197-199.
- Малеев 1972б:** Ю.М. Малеев, Розкопки поселення в м. Заліщики. В сб.: Є.В. Максимов (віп. ред.), Археологічні дослідження на Україні в 1969 році, вип. IV (Київ 1972), 98-101.
- Малеев 1973а:** Ю.М. Малеев, Продовження розкопок на поселенні Заліщики. В сб.: Вісник Київського університету, серія історії, вип. 15 (Київ 1973), 88-91.
- Малеев 1973б:** Ю.Н. Малеев, Результаты работ экспедиции Киевского государственного университета. В сб.: АО 1972 года (Москва 1973), 305-307.
- Малеев 1974:** Ю.М. Малеев, Звіт про роботу Тернопільської археологічної експедиції Київського Державного Університету в 1974 році. Науковий архів ІА НАНУ, 1974.
- Малеев 1977:** Ю.Н. Малеев, Раскопки гальштатского городища у с. Нижнее Крывче. В сб.: АО 1976 года (Москва 1977), 328-329.
- Малеев 1979:** Ю.Н. Малеев, Отчет о работе Днестровской археологической экспедиции Киевского государственного университета в 1979 г. Науковий архів ІА НАНУ, 1979/110.
- Малеев 1981:** Ю.Н. Малеев, История племен Западной Подолии и Прикарпаття в конце бронзового – начале железного веков. Дисс. ... канд. ист. наук. (Киев 1981). Науковий архів ІА НАНУ, ф. 12/601.
- Малеев 1987:** Ю.Н. Малеев, Гальштатские городища в Западной Подолии и Прикарпатье. В сб.: Межплеменные связи эпохи бронзы на территории Украины (Киев 1987), 86-101.

- Малеев 1990:** Ю.Н. Малеев, Предметы гальштатского вооружения в Верхнем Поднестровье. В сб.: Проблемы истории и археологии Нижнего Поднестровья. Часть II, археология (Белгород-Днестровский 1990), 49-51.
- Маркевич 1986:** В.И. Маркевич, Отчет о полевых исследованиях Молдавской археолого-этнографической экспедиции, проведенных в 1984 году (Кишинев 1986). Arhiva MNAIM, inv. nr. 219.
- Мелюкова 1955а:** А.И. Мелюкова, Альбом к отчету о работе отряда скифской археологии Молдавской археологической экспедиции ИИМК и Молдавского филиала АН СССР в 1955 г. (Кишинев 1955). Arhiva MNAIM, inv. nr. 6.
- Мелюкова 1955б:** А.И. Мелюкова, Итоги изучения памятников скифского времени в Молдавии в 1952-1953 гг. В сб.: Известия МФ АН СССР, № 5(25) (Кишинев 1955), 51-70.
- Мелюкова 1956:** А.И. Мелюкова, Памятники VIII в. до н.э. на территории лесостепной Молдавии. В сб.: Известия МФ АН СССР, 4(31) (Кишинев 1956), 39-45.
- Мелюкова 1958:** А.И. Мелюкова, Памятники скифского времени лесостепного Среднего Поднестровья. В сб.: МИА, вып. 64 (Москва 1958), 5-102.
- Мелюкова 1961:** А.И. Мелюкова, Культуры предскифского периода в лесостепной Молдавии. В сб.: МИА, вып. 96, (Москва 1961), 5-52.
- Нестерова 2008:** Т.П. Нестерова, Отражение в архитектуре молдавского народного жилища социальной иерархии сельского общества. В сб.: В.М. Грусман, А.В. Коновалов (отв. ред.), Жилище и одежда как феномен этнической культуры. Материалы Седьмых Санкт-Петербургских этнографических чтений (Санкт-Петербург 2008), 75-80.
- Никулицэ 1978:** И.Т. Никулицэ, Отчет о полевых исследованиях на памятниках раннежелезного века у с. Ханска в 1976-1977 гг. (Кишинев 1978). Arhiva MNAIM, inv. nr. 120.
- Никулицэ 1979:** И.Т. Никулицэ, Отчет о полевых исследованиях на памятниках бронзового и раннежелезного веков у сс. Данчены и Суручены в 1978 г. (Кишинев 1979). Arhiva MNAIM, inv. nr. 130.
- Никулицэ 1981:** И.Т. Никулицэ, Гальштатское поселение в Ханском микрорайоне. В сб.: АИМ в 1974-1976 гг. (Кишинев 1981), 71-89.
- Никулицэ, Постикэ 1980:** И.Т. Никулицэ, Г.И. Постикэ, Отчет о полевых исследованиях на памятниках раннежелезного века у с. Ханска в 1979 г. (Кишинев 1980). Arhiva MNAIM, inv. nr. 145.
- Пассек 1954:** Т.С. Пассек, Предварительный отчет о работе Молдавской археологической экспедиции в 1954 году (Кишинев 1954). Arhiva MNAIM, inv. nr. 374.
- Пассек, Мелюкова 1955:** Т.С. Пассек (А.И. Мелюкова), Отчет о работах Молдавской экспедиции в 1955 году (Отчет о работе отряда скифской археологии Молдавской археологической экспедиции ИИМК и Молдавского филиала АН СССР в 1955 г.) (Кишинев 1955). Arhiva MNAIM, inv. nr. 376.
- Прохненко 1999:** И.А. Прохненко, Карта распространения городищ XII-VII вв. до н.э. Верхнего Потисья. В сб: Relații româno-urainene. Istorie și contemporanietate (Satu Mare 1999), 77-82.
- Свешніков 1964:** І.К. Свешніков, Пам'ятки голіградського типу на Західному Поділлі. В сб.: МДАПВ, вип. 5 (Київ 1964), 40-66.
- Смирнова 1966:** Г.И. Смирнова, Гальштатские городища в Закарпатье. Slovenska Archeologia XIV-2, 1966, 397-409.
- Смирнова 1969:** Г.И. Смирнова, Поселение Магала – памятник древнефракийской культуры в Прикарпатье. В сб.: Т.Д. Златковская, А.И. Мелюкова (отв. ред.), Древние фракийцы в Северном Причерноморье. МИА, вып. 150 (Москва 1969), 7-34.
- Смирнова 1976:** Г.И. Смирнова, Гавско-голиградский круг памятников Восточно-Карпатского бассейна. АСГЭ 17, 1976, 18-34.
- Смирнова 1990:** Г.И. Смирнова, Культурно-исторические процессы в бассейне Среднего Днестра в конце II-первой половине I тыс. до н. э. Дис. докт. ист. наук в форме научного доклада (Киев 1990).
- Сулик, Бандрівський 1993:** Р. Сулик, М. Бандрівський, Гальштатські городища поблизу сіл Розгірче і Кульчиці на Передкарпатті. В сб.: Пам'ятки гальштатського періоду в межиріччі Вісли, Дністра і Прип'яті (Київ 1993), 134-142.
- Цивьян 1978:** Т.В. Цивьян, Дом в фольклорной модели мира (на материале балканских загадок). В сб.: Труды по знаковым системам, вып. 10 (Тарту 1978).

Der Wohnungsbau im hallstattzeitlichen Milieu der ostkarpatischen Region im 12. - 8. Jh. v. Chr. (Traditionen, kulturelle Unterschiede und die Aussichten einer Vergleichsstudie)

Zusammenfassung

Den Schwerpunkt dieser Untersuchung stellen frühe und mittelhallstattzeitliche Fundkontexte des 12. - 8. Jh. v. Chr. aus dem ostkarpatischen Gebiet (Abb. 1) dar, die hier aus der Perspektive des Wohnungsbaues analysiert werden (Abb. 2; Tafel 1). Auf der Grundlage der bisherigen Einsätze zahlreicher Forscher zu den Wohnbauten der ausgehenden Bronze- und der frühen Eisenzeit aus dieser Region werden die Grundprinzipien ihrer Klassifizierung vorgeschlagen (Abb. 3). Diese beziehen sich auf 102 Befunde, die der Kulturen Hava-Holigrad-Grănicești, Chișinău-Corlăteni, Tămăoani-Holercani, Cozia-Saharna und Basarabi-Șoldănești einzuordnen sind (Abb. 7; 10-11; 16; 18). Die durchgeführte Analyse und die vorgeschlagene Klassifikation haben gezeigt, dass die Verwendung vom Holz und Ton für den Bau der leichten Hauswände sowie eines leichten Daches zu den Hauptmerkmalen der hallstattzeitlichen Bautradition im ostkarpatischen Raum des 12. - 8. Jh. v. Chr. gehört. Für die Cozia-Saharna-Kultur lässt sich eine zusätzliche Bearbeitung mittels „Verputzen“ und Anstreichen der Wände feststellen, während für die Kulturen Cozia-Saharna und Basarabi-Șoldănești anhand der festgestellten Gruben in den Wohnhäusern auch das Vorhandensein der Fußböden in der Innenausstattung anzunehmen ist. Der führende Typ des Wohnbaus im 12. - 8. Jh. v. Chr. war in allen untersuchten hallstattzeitlichen Kulturen der ostkarpatischen Region das leichte ebenerdige Haus, dessen aus einem Holzgerüst bestehende Wände mit Lehm getüncht wurden. Es tauchen Halberdhütten mit Holzgerüstwänden (Hava-Holigrad-Grănicești-Kultur) und – von der Form des Daches her – pultdachförmige (Kulturen Chișinău-Corlăteni und Cozia-Saharna) sowie Halberdhütten mit einem konischen Dach (Cozia-Saharna-Kultur) auf. Die Wohnfläche der Erdhütten, deren Baugruben sowohl eine ovale als auch eine runde Form aufweisen, ist nicht sehr groß. Was die Organisation des häuslichen Raumes angeht, so lässt sich in allen erwähnten Kulturen des Untersuchungsraumes eine horizontale Tendenz beobachten. Außerdem sind an einigen Fundstellen der Kulturen Cozia-Saharna und Basarabi-Șoldănești auch Merkmale einer vertikalen Organisation des Wohnraumes festzustellen. Es ist wichtig darauf hinzuweisen, dass die durchgeführte Analyse der Wohnbauten des 12. - 8. Jh. v. Chr. in der ostkarpatischen Region auf keine Spuren schließen lässt, die direkt mit den rituellen Handlungen bei der Errichtung der Wohnhäuser verbunden wären. Weitere Forschungsmöglichkeiten bieten sich allerdings bei der Durchführung einer vergleichenden Untersuchung der Wohnbautradition aus dem nördlichen Schwarzmeergebiet an. Chronologisch gesehen würde eine solche Analyse nicht nur die Wohnbauten, die synchronisch mit der hallstattzeitlichen Kulturen der ostkarpatischen Region sind, sondern auch diejenige aus einem breiteren Zeitraum einschließen.

Abbildungsliste:

- Abb. 1. Räumliche Verteilung der frühen und mittelhallstattzeitlichen Kulturen des donau-karpatischen Raumes aus dem Ursprungsgebiet in die ostkarpatische Region um 1200-700 v. Chr.
- Abb. 2. Räumliche Verteilung der untersuchten Wohnbauten in den hallstattzeitlichen Kulturgruppen der ostkarpatischen Region in 12.-8. Jh. v. Chr. Bestimmte Bezeichnung der Wohnbauten: 1 - Hava-Holigrad-Grănicești-Kultur; 2 - Chișinău-Corlăteni-Kultur; 3 - Tămăoani-Holercani-Kultur; 4 - Cozia-Saharna-Kultur; 5 - Basarabi-Șoldănești-Kultur.
- Abb. 3. Klassifizierungsschema der Wohnbauten der späteren Bronze- und frühen Eisenzeit aus der ostkarpatischen Region.
- Abb. 4. Wohnbauten der Hava-Holigrad-Grănicești-Kultur in der ostkarpatischen Region: 1 - ebenerdige Haus * RUCQJED + DEHLGK•WMI laQH(Kryvče); 3 - Halberdhütte (Lisičniki) (nach Krušel'nic'ka 1993; Maleev 1981).
- Abb. 5. Wohnbauten der Hava-Holigrad-Grănicești-Kultur in der ostkarpatischen Region. Halberdhütten: 1 - Girscoe; 2 - Magala (nach Krušel'nic'ka 1993; Smirnova 1969).
- Abb. 6. Wohnbauten der Hava-Holigrad-Grănicești-Kultur in der ostkarpatischen Region. Erdhütten aus der Siedlung von Magala (nach Smirnova 1969).
- Abb. 7. Typologie der Wohnbauten der Hava-Holigrad-Grănicești-Kultur aus der ostkarpatischen Region.
- Abb. 8. Wohnbauten der Chișinău-Corlăteni-Kultur in der ostkarpatischen Region. Wohnhaus aus der Siedlung von Trinca: 1 - graphische Rekonstruktion; 2 - Planum (nach Levițki 1994a; Rekonstruktion - Ivan Litsuk).
- Abb. 9. Wohnbauten der Chișinău-Corlăteni-Kultur in der ostkarpatischen Region. Eingetiefe Gebäude - Halberdhütten und Erdhütten: 1 - Costești VII; 2 - Chișinău; 3 - Dănceni (nach Meljukova 1961; Dergačev 1982; Niculiță 1979; Levițki 1994a).
- Abb. 10. Typologie der Wohnbauten der Chișinău-Corlăteni-Kultur in der ostkarpatischen Region.
- Abb. 11. Wohnbauten der Tămăoani-Holercani-Kultur in der ostkarpatischen Region: A - Ijdileni-Frumușița (nach Brudiu 1991); B - Typologie.

- Abb. 12. Wohnbauten der Cozia-Saharna-Kultur in der ostkarpatischen Region. Ebenerdige Wohnhäuser aus der Siedlung von Alcedar III: 1 - Pläne; 2 - graphische Rekonstruktion (nach Kašuba 2007; Rekonstruktion - Ivan Litsuk).
- Abb. 13. Wohnbauten der Cozia-Saharna-Kultur in der ostkarpatischen Region. Eingetiefte Gebäude - Halberdhütten und Erdhütten: 1 - Saharna Mică; 2 - Alcedar III; 3 - Glinjeni II-*La Șanț*; 4, 6 - Solonceni-*Hlinaja*; 5 - Mateuți-*La Bașne*; 7, 8 - Cozia (nach László 1969 und 1972; Kašuba 2007; Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008).
- Abb. 14. Gebäude mit konischem Dachsattel der Cozia-Saharna-Kultur in der ostkarpatischen Region. Siedlung von Alcedar III, graphische Rekonstruktion (nach Kašuba 2007; Rekonstruktion - Ivan Litsuk).
- Abb. 15. Gebäude der Cozia-Saharna-Kultur in der ostkarpatischen Region. Siedlung von Alcedar III, graphische Rekonstruktion (nach Kašuba 2007; Rekonstruktion - Ivan Litsuk).
- Abb. 16. Typologie der Wohnbauten der Cozia-Saharna-Kultur in der ostkarpatischen Region.
- Abb. 17. Wohnbauten der Basarabi-Șoldănești-Kultur aus der ostkarpatischen Region. Ebenerdiges Wohnhaus aus der Siedlung von Șoldănești I: 1 - Planum; 2 - graphische Rekonstruktion (nach Kašuba 2008; Rekonstruktion - Ivan Litsuk).
- Abb. 18. Typologie der Wohnbauten der Basarabi-Șoldănești-Kultur in der ostkarpatischen Region.

**Жилищное строительство в среде галльштаттских общностей
Восточно-карпатского региона в XII-VIII вв. до н.э.
(традиции, культурные различия и перспективы сравнительного изучения)**

Резюме

Ранне- и среднегалльштаттские культурные образования XII-VIII вв. до н.э. Восточно-карпатского региона (рис. 1) рассматриваются в статье с точки зрения жилищного строительства (рис. 2; табл. 1). На основе имеющихся разработок многих исследователей для жилых сооружений региона конца эпохи бронзы и начала раннего железного века были предложены общие принципы классификации (рис. 3). Эти принципы были применены к проанализированному 102 жилищу культур Гава-Голиграды-Грэничешть, Кишинэу-Корлэтэнь, Тэмэоань-Холеркань, Козия-Сахарна и Басарабь-Шолдэнешть, соответственно, XII-VIII вв. до н.э. Восточно-карпатского региона (рис. 7; 10-11; 16; 18). Проведенный анализ и предложенная классификация показали, что основными признаками галльштаттских строительных традиций Восточно-карпатского региона в XII-VIII вв. до н.э. являются: использование дерева и глины; использование техники легкой стены из древесно-глиняного материала, а также легкая кровля. В культуре Козия-Сахарна отмечается дополнительная обработка стен («штукатурка» и покраска), а возможное появление полов (наличие ям в интерьере) предполагается в культурах Козия-Сахарна и Басарабь-Шолдэнешть. Ведущим типом жилых построек во всех проанализированных галльштаттских культурах XII-VIII вв. до н.э. Восточно-карпатского региона являлся легкий наземный дом каркасно-столбовой конструкции со стенами, обмазанными глиной. Появляются полуземлянки срубно-каркасной конструкции (культура Гава-Голиграды-Грэничешть), а также полуземлянки с односкатной крышей (культуры Кишинэу-Корлэтэнь и Козия-Сахарна) и с конической крышей (культура Козия-Сахарна). Отмечаются небольшие по площади овалы землянки, а также малые земляночные жилища с округлыми котлованами. Ведущим принципом была горизонтальная организации домашнего пространства во всех проанализированных галльштаттских культурах Гава-Голиграды-Грэничешть, Кишинэу-Корлэтэнь, Тэмэоань-Холеркань, Козия-Сахарна и Басарабь-Шолдэнешть, соответственно, XII-VIII вв. до н.э. Восточно-карпатского региона. Однако, в культурах Козия-Сахарна и Басарабь-Шолдэнешть отмечается появление вертикальной организации домашнего пространства. Важно подчеркнуть, что проведенный анализ жилых построек в рассматриваемых галльштаттских культурах XII-VIII вв. до н.э. Восточно-карпатского региона не выявил следов ритуальных действий, непосредственно связанных со строительством жилищ. Большие перспективы видятся в дальнейших сравнительных исследованиях, в том числе в проведении сопоставления с жилищным строительством в культурах Северного Причерноморья не только синхронных с галльштаттскими культурными общностями Восточно-карпатского региона, но также более широкого временного диапазона.

Список иллюстраций

- Рис. 1. Пространственное распространение ранне- и среднегалльштаттских культур Карпато-Подоунавья от очагов их возникновения в Восточно-карпатский регион, ок. 1200 - ок. 700 гг. до н.э.
- Рис. 2. Пространственное распределение проанализированных в статье жилищ в среде галльштаттских культурных образований XII-VIII вв. до н.э. Восточно-карпатского региона. Условные обозначения: 1 - жилища культуры Гава-Голиграды-Грэничешть; 2 - жилища культуры Кишинэу-Корлэтэнь; 3 - жилища культуры Тэмэоань-Холеркань; 4 - жилища культуры Козия-Сахарна; 5 - жилища культуры Басарабь-Шолдэнешть.

- Рис. 3. Общая классификационная схема для жилищ эпохи поздней бронзы - раннего железного века Восточно-Карпатский региона.
- Рис. 4. Жилища культуры Гава-Голиграды-Грэничешть Восточно-карпатского региона: 1 - наземное жилище, Городница; 2 - полуземлянка, Нижнее Крывче; 3 - полуземлянка (Лисичники) (по Крушельницька 1993; Малеев 1981).
- Рис. 5. Жилища культуры Гава-Голиграды-Грэничешть Восточно-карпатского региона. Полуземлянки срубно-каркасной конструкции: 1 - Гирске; 2 - Магала (по Крушельницька 1993; Смирнова 1969).
- Рис. 6. Жилища культуры Гава-Голиграды-Грэничешть Восточно-карпатского региона. Землянки с поселения Магала (по Смирнова 1969).
- Рис. 7. Жилища культуры Гава-Голиграды-Грэничешть Восточно-карпатского региона. Типология.
- Рис. 8. Жилища культуры Кишинэу-Корлэтенъ Восточно-карпатского региона. Наземный дом из поселения Тринка: 1 - графическая реконструкция; 2 - план (по Levițki 1994a; реконструкция - Иван Лицук).
- Рис. 9. Жилища культуры Кишинэу-Корлэтенъ Восточно-карпатского региона. Углубленные постройки – полуземлянки и землянка: 1 - Costești VII; 2 - Chișinău; 3 - Dancenii (по Мелюкова 1961; Дергачев 1982; Никулицэ 1979; Levițki 1994a).
- Рис. 10. Жилища культуры Кишинэу-Корлэтенъ Восточно-карпатского региона. Типология.
- Рис. 11. Жилища культуры Тэмэоань-Холеркань Восточно-карпатского региона: А - Иждилень-Фрумушица (по Brudiu 1991); В - типология.
- Рис. 12. Жилища культуры Козия-Сахарна Восточно-карпатского региона. Наземные дома из поселения Алчедар III: 1 - планы; 2 - графическая реконструкция (по Kašuba 2007; реконструкция - Иван Лицук).
- Рис. 13. Жилища культуры Козия-Сахарна Восточно-карпатского региона. Углубленные постройки – полуземлянки и землянки: 1 - Сахарна Микэ; 2 - Алчедар III; 3 - Глинжень II-Ла Шанц; 4, 6 - Солончень-Хлиная; 5 - Матеуць-Ла башне; 7, 8 - Козия (по László 1969, 1972; Kašuba 2007; Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008).
- Рис. 14. Постройка с конической крышей культуры Козия-Сахарна Восточно-карпатского региона. Поселение Алчедар III, графическая реконструкция (по Kašuba 2007; реконструкция - Иван Лицук).
- Рис. 15. Постройка с односкатной крышей культуры Козия-Сахарна Восточно-карпатского региона. Поселение Алчедар III, графическая реконструкция (по Kašuba 2007; реконструкция - Иван Лицук).
- Рис. 16. Жилища культуры Козия-Сахарна Восточно-карпатского региона. Типология.
- Рис. 17. Жилища культуры Басарабь-Шолдэнешть Восточно-карпатского региона. Наземный дом из поселения Шолдэнешть I: 1 - план; 2 - графическая реконструкция (по Kašuba 2008a; реконструкция - Иван Лицук).
- Рис. 18. Жилища культуры Басарабь-Шолдэнешть Восточно-карпатского региона: А - Писку (по Brudiu 1991); В - типология.

20.06.2010

Dr. Maia Kašuba, Institutul istoriei culturii materiale al AȘR, Dvortsovaia nab., 18, 191186, St.-Petersburg, Rusia / Centrul Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM, bd. Ștefan cel Mare, 1, MD-2001, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: mirra-k@yandex.ru;

Dr. Aurel Zanoci, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: zanoci@usm.md